

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08651

ELDRA DON

Heershadovid Menkes

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

הירשע=דוד מעינקעם

עלדרא דאָן

און אַנדערע מעשיות

פארלאַנג „דריי שוועסטער“

ראָוון דױילז

תשנ"ב

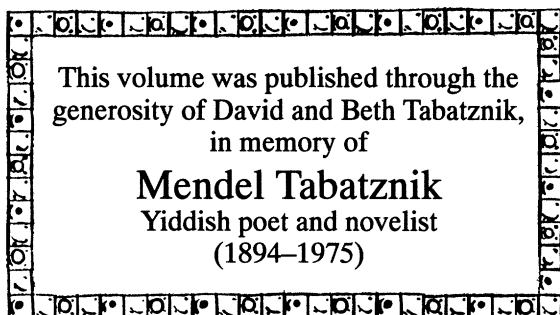
לפ"ק

Heershadovid Menkes

Eldra Don

a straeon byrion Idish eraill

(Eldra Don and other Yiddish short stories)

Gwasg y Tair Chwaer – Three Sisters Press
Cae Fadog Farm
Rowen, County Gwynedd
Wales LL32 8YP
Britain

© 1992 Heershadovid Menkes

ISBN 1 874386 00 5

Cedwir pob hawl – All rights reserved

מעִינקע'ן

אַ מתנה

מעִינקע הירשע=דודס אויף יענער וועלט
פון הירשע=דוד מעִינקעס אויף דער וועלט

3	על־דראַ דאָן
31	ראַסע מצבה
61	אַ מאָג אין ווייטשעפל
83	סווירער נייע גליקן
113	דער יידישער קאליד
139	אבא-עלע'ס שליחות
161	לענאַר

עלדרע דאָן

עלדרא דאָן

מ' האָט גערעדט אַז עלדרידזש סטריט אויף דער איסט סייד איז כמעט אַ יידישע גאַס. פאַרוואָס „כמעט“, ווייל דאָרטן, נומער 17 — אַן אַלמער בנין מיט ניין דירות — איז געווען אַ משפּחה דאָן, שפּאַניש ריינדניקע פּון ערגעץ אין דרום אַמעריקע. האָזע דאָן האָט זיך אויפגעאַרבעט פּון שלעפּ־יינגל מיט צוואַנציק יאָר צוריק ביז אַסיסטענט דירעקטאָר היינט, אין גרויסן מעבל געשעפט „ראַפּאַפּאָרט און בייגעלאַייזען“, דאָרטן אויף די „גאַליציאַנער גאַסן“ ערגעץ לעבן דילענסי סטריט. ראַפּאַפּאָרט איז לאַנג געווען טויט. האָזע דאָן האָט זיך דערנענטערט צום טאָג ווען ער וועט אָפקויפּן אַ העלפט און ווערן אַ שותף אין געשעפט וואָס וועט דאַמאָלסט הייסן „בייגעלאַייזען און דאָן“. האַלבע נאַראַנים האָבן געהאַלטן געלט אין באַנק, גאַנצע נאַראַנים האָבן געקויפט אַקציעס אויף וואָל סטריט, האָזע דאָן האָט די פאַרדינסטן געזאַמלט און אַלע יאָרן געהאַלטן אין דער דירה. ער איז געווען אַ סמאָליער פּון פּאָך, האָט געבויט אַ קעסטעלע דאָ אין וואַנט הינטער אַ בילד, דאָ אונטער דער פּאַדלאַגע וואו עס שטייט דער מעפעך, דאָ אין דער סטעליע איבערן אייבערשטן לאַמפּ. מיט עטלעכע יאָר פריער האָט מען אַלע אַלצדינג פאַרלאָרן אין גרויסן קראַך, אָבער ניט האָזע דאָן. און איצט, טיף אין די קרויים יאָרן איז די

דאָנס געווען בעסער איידער די שכנים. פרוי דאָן האָט יאָרן ניט געדארפט גיין אַרבעטן און די צעלאָזענע בת יחידה, עלדראָ דאָן, האָט געהאַט אַלץ וואָס ס'האַט זיך איר דאָס האַרץ פאַרגלומט.

אַלע אַכצן=ניינצן יאָריקע מיידלעך אויף עלדרידזש סטריט האָט מען גערופן ביים ערשטן נאַמען, נאָר איין מיידל האָט מען אַלעמאַל גערופן ביי די ביידע נעמען עלעהיי זיי וואָלטן איינס געווען: עלדראָ דאָן. פאַרוואָס עלדראָ דאָן און ניט עלדראָ האָט קיינער ניט געוואוסט. אַזוי איז עס און פאַרטיק. פון זינט שתי שערות איז עלדראָ דאָן אַ שיינהייט. די טונקעלע הויט, די סענסועלע שטענדיק פאַמעלעך באַוועגנדיקע ליפּן, די גרויסע רונדע שוואַרצע אויגן, די לאַנגע שוואַרצע האָר וואָס פינקלען ביי דער ליכט און פאַלן אַריין אין כלוי, דאָס אַלץ האָט פון זיך אַליין גערייצט מאַנסבילן, זי האָט בלויז געדארפט זיין און טאָן איריקע. דאָרטן איז קיין מאַדע פון אויסגעדאַרטקייט ניט געווען, אירע גראַנדיעזע בריסטן און פולע לענדן האָבן דעם צוציאַונגס=כח בייגעשטייערט ניט קיין ביסל, די ניט=דאַרע פאַדערשטע אַרעמס און הענט האָבן אויך ניט געמינערט. איין פּגם איז ביי איר געווען, די ציינער, יעדער צאָן איז געווען מער אַדער ווייניקער שוואַרצלעך. איין אייבערשטער צאָן, אַ ביסל צו לינקס פון מיטן מויל, איז געווען אינגאַנצן שוואַרץ. אויך דאָס האָט איר סעקסואַליטעט נאָר צוגעגעבן. אַז זי האָט זיך אַוועקגעזעצט און דאָס קלייד האָט זיך פאַרשטייפט איבער די קני האָבן די קני געהאַט אַן אַטראַקציע וואָס זעלמן איז עס דאָ ביי קני. די פיס האָט מען ניט געזען, וויילע עלדראָ דאָן האָט אַלעמאַל געטראָגן לאַנגע, לויזע קליידלעך מיט אַ סך קאָלירן. מ'האַט גערעדט אַז זי האַנדלט איין די קליידלעך ביי די צייגינער

אויף קלינטאָן סטריט. אַנדערע האָבן געשמועסט אז דאָס קריגט דער טאַטע בחינם פאַרן צושאַרן די ציגיינער מעבל וואָס איז אונטערוועגנס אַ ביסל צעקלאַפט געוואָרן, אַלץ מיט ביגעל־אייזענס צושטימונג.

עלדרא דאָן האָט נישקשה גערעדט יידיש. זי האָט זיך אויסגעלערנט שפּילנדיק מיט די אַלע יידישע קינדער אין געגנט כאַטש קיין צורת אַלף האָט זי נאַטירלעך ניט געקענט. אין די גימנאַזיע יאָרן זיינען אירע פריינדיגעס געווען איטאַליענערקעס וואָס האָבן געוואוינט אין דער „קליינער איטאַליע“ ווייטער אַרויפצו. זי האָט די „דזשעפּעכעס“ ניט געקענט פאַרטראָגן. דאָס וואָרט „דזשעפּעכע“ האָט זי ביי יידישע בחורים געכאַפט. זיי האָבן עס פאַריידישט פון „דזשעפּ“, אַ ראשי תיבות אויף „דזשואיש אַמעריקען פרינסעס“ — יידיש־אַמעריקאַנער פרינצעסין, אַ האַלב־איידל האַלב־וואולגאַר וואָרט וואָס יידישע בחורים האָבן אָנגעווענדט אויף אַמעריקאַנער יידישע מיידלעך, האַלטנדיק זיי נאָר האַלב אין שפּאַס פאַר געלט־הונגעריקע וועלפּיכעס, וואָס ס'גייט זיי אָן מערניט איין זאַך: „פאַקן“ אַ בחור וואָס וועט אַמאָל, אז די קריזיס יאָרן וועלן זיך ענדיקן, ווערן אַ גביר און איר אָפּקויפּן אַ גרויס הויז ערגעץ אין לאַנג איילענד. דאָרטן וועט זי שוין באַלעבאַטעווען איבער די אַרעמע קרובים וואָס זיינען פאַרבליבן אין שטאַט, ווייזן זיי ווער זי איז און וואָס זי קען. זי אַליין וועט באַשטימען ווער וועט האָבן די זכיה עסן און טרינקען אין איר רייכן הויז ראש השנה, צום סילוועסטער און מער פון אַלץ ביי די ביידע סדרים. זי וועט געבן די דיקטאַטן ווער מעג ברענגען וועמען אויף וועלכן סדר און אַלע וועלן וויסן ווער איז אין דער משפּחה באַלעבאַס. געהייסן האָבן זיי סילוויאַ, פילים, ביטרים און ווער ווייס ווי אזוי נאָך.

די בחורים מיט וועמען די עלדרא דאָן איז אַרומגעגאַנגען זיינען אָן אויסנאַם געווען: יידן. טייל האָבן געהאַלטן אז פאַר אַ מיידל וואָס קען צוציען אַבי וועלכן מאַנסביל אויף ביידע זייטן איסט בראַדוויי מיט דער בלוזער עקזיסטענץ אירער איז אַ גוי ניט קיין אויפטו. פאַרברענגען פאַרקערט מיט בחורים וואָס ציטערן איבער די „סקאַנדעלער“ — אזוי האָט מען דאַרטן געזאָגט — וואָס טאַטע־מאַמע וועלן מאַכן אַלמאַי זיי חברן זיך מיט אַ שיקסע, דאָס איז שוין אָן אויפטו. נאַכמער, אַ שיקסע־מסוכן, איינע וואָס רעדט יידיש, זאָל זיין מיט אַ שפּאַנישן ריש. דאָס וואָרט „שיקסע“ איז עלדרא דאָנען זייער געפּעלן געוואָרן. זי האָט געשריבן ענגלישע לידלעך איבער דער טעמע אַלס היימאַרבעט אין די ליטעראַטור קלאַסן אין לעצטן יאָר פון דער מיטלשול. איין ליד אַזא האָט זי דערלאַנגט דער לערערין — אַ יידיש־קינד, מיסעס אַפּלבאַום, וויסנדיק זייער וואויל אַז דער לערערין וועט פינצטער ווערן פאַר די אויגן.

איך בין עלדרא דאָן,
מלכה פון נאַכט, לילית פון טאַג,
בין השמשות חווה, ביז אחרית הימים,
שיקסע.

אַ בליק אַ שווערד, אַ וואָרט אַ שפּיז,
גערעדט — געפאַנגען, געגאַנגען — פאַרפאַלן,
גערירט — געשמאַרבן, פאַרליבט — פאַרראַטן,
שבעה געזעסן.

פרומע, פרייע, טאַטעס, מאַמעס,
פאַר שרעק — בלאַס, פון פּחד — שלאָף,

אַלץ פון מיר, די שיקסעסטע שיקסע,
די שוואַרצע מכשפה.

מיסעס אַפּלבאַומס מנהג איז געווען בעטן אַלע שילער צום
אויבנאָן לייענען זייערע קאָמפּאָזיציעס אַדער לידלעך פאַרן
קלאַס. איבער וואָס זי האָט דאָסמאָל משנה מנהג געווען איז
פאַר קיינעם קיין סוד ניט געווען.

ב

דאָמאָלסט איז געווען אַ גרופע לינקע יידישע שרייבער
וואָס האָבן זיך אָרגאַניזירט אין שרייבער־פאַראיין „ציפּער“
בלאָט. אָנגעפירט האָבן אַלמע צייטונגס־מענטשן, אַמאָליקע
רעוואָלוציאַנערן, מערסטע איבער די גבורות יאָרן. אַנטייל־
גענומען האָבן נייע איסט־סיידער שרייבער, דער עיקר פּאָעטן
וואָס זיינען געווען צווישן זיבעצן און פינף און צוואַנציק יאָר.
מיטלעריקע האָט מען דאָרטן אויף אַ רפואה ניט געטראָפּן.
דער פאַרזיצער פון „ציפּערבלאָט“ איז געווען נ. קרעדעניץ,
וואָס האָט געהונקען איבער אַ קויל נאָך פון פינפטן יאָר. וויפל
יאָר גענוי אים איז געווען האָט קיינער ניט געוואוסט, מ'האָט
גערעדט אַז פינף און אַכציק וועט ער שוין מער ניט זיין. אַז ער
האָט געהאַלטן אַ לעקציע צו עדעלשטאַדטס יאָרצייט האָט ער
זיינע רייד באַפּוצט מיט זכרונות פון זיינע באַגעגענישן מיט
עדעלשטאַדטן אין לאַנדאָן. אַז ער האָט געלייענט אַ רעפּעראַט
איבער עטינגער, שוין אָן זכרונות, האָט מען זיך געוויצלט אַז
ער געדענקט גוט אויך עטינגער, מענדעלסאָן, אליהו בחור
אָוודאי. אַפילו אָן זיין הינקען איז זיין גאַנג געווען אַ שרעקלעך

אלטער. אז ער האָט זיך אָבער אוועקגעזעצט, געפירט דעם פּאַרזיך ביי די זיצונגען פון „ציפּערבלאַט“ האָט קרעדעניץ אויסגעזען ווי אַ שטאַרקע פּערזענלעכקייט, אַ מעכטיקער ראש המדברים, מיט די ווייסע האָר וואָס האָבן זיין קיילעכדיקן פליך אַרומגערינגלט און מיט די פּערפּעקט אַרומגעשאַרענע קמדיאָ וואלא וואָנצעס. ער האָט אַלעמאַל געטראָגן אַ שיינעם בלויען אַנסוט און אַ קאַלירייכן שניפּס. די זיצונגען פונעם „ציפּערבלאַט“ האָט מען יעדן דאָנערשטיק אָונט און שבת נאָכמיטיק אָפּגעהאַלטן, אין אַזאַ זאַל וואָס אַ לינקער אָנפירער פון אַ לאַקאַלער רעגירונגס-מיטלשול האָט דער גרופּע „בחינם געזונגען“.

אין איינעם אַ דאָנערשטיק זיינען אַ גרופּע גימנאַזיע שילער פון לעצטן יאָר — פון צוועלפטן קלאַס נוסח אַמעריקע — געבליבן שפּעט אויף אַ רעפּעטיציע צו דער פּאַרשטעלונג ביי דער גראַדואירונגס-צערעמאָניע. צווישן זיי איז געווען עלדראָ דאָן. אַרויסגייענדיק האָט זי דערזען די גרופּע שרייבער וואָס וואַרטן אונטן אָנצוהייבן מיט זייער זיצונג באַלד ווי דער זאַל וועט זיך באַפרייען. קיין פרומע זיינען דאָס ניט, יידיש האָט מען גערעדט, און צוויי יונגעלייט האָבן געטראָגן אַ גרויסע רויטע פּאַן מיט אַ בילד פון אַ גרויסן ציפּערבלאַט. אָנשטאַט ציפּערן איז געווען אויסגעמאַלן צוועלף בילדלעך פון שטיקער געצייג, אויף איינס אַ האַמער, אויף צוויי אַ צווענגל, אויף דריי אַ רידל, און אַזוי ווייטער.

די יידישע שרייבער, ציפּערבלאַטניקעס, האָט אַלע געטאַן אַ צימער אין האַרצן אַז די קראַסאָוויצע די שפּאַניערקע מיטן ציגינער-מעסיקן קלייד איז צו זיי צוגעגאַנגען. טייל יינגערע האָבן איר באַלד דערקענט, ס'איז עלדראָ דאָן פון עלדרידזש

סטריט. זי איז שוין געווען עקספערט אין מאַכן זיך אַז זי באַמערקט ניט אַז אַלע קוקן. זי איז צוגעגאַנגען צו אַראַנאַז וויטשן, אַ געלן, באַכרילטן, ביינערדיקן, קליינעם ניט־שיינעם בחור, אים געגעבן צו פאַרשטיין אויף יידיש אַז זי איז ניט קיין יידישע, ריידן יידיש קען זי פון עלדרידזש סטריט און — צי מעג זי אפשר בייזיין אויף דער זיצונג פון די יידישע שרייבער?

ל. ב. אַראַנאַזויטש, אַ געבאַרענער אין פּאַלטימשיען, אין רומעניע, וואָס איז געווען אין אַמעריקע אַ יאָר פינף און וואָס קיין דערפּאָלג מיט מיידלעך איז ער מילד גערעדט ניט געווען, איז אַזוי צערודערט געוואָרן פון אומגעריכטן מול, אַז די פיר יאָר צווישן די לינקע זיינען אים כהרף עין געלם געוואָרן. ער האָט אַריינגעשטעקט די האַנט אין דער לינקער קעשענע וואו ער פלעגט אַמאָל האַלטן זיין באַכעס אַ סידורל וואָס ער האָט יינגלויז אַ קוועטש געטאַן אַז ס'האָט געהאַלטן שמאַל. ער האָט גענומען פּלאַנטערן מיט דער צונג. מראַפּנס שווייס האָבן זיך באַוויזן אויפן שטערן. ער האָט סוף כל סוף באַוויזן צו ענטפערן. — אַוודאי, וואָס הייסט? אונדזערע זיצונגען זיינען פאַר אַלעמען אָפּן, קומט אַרויף!

קרעדעניץ האָט מיטן העמערל אַ קלאַפּ געטאַן אין טיש און געעפנט מיטן געוויינלעכן נוסח:

— חברים און חברטעס, דערמיט ווערט געעפנט די 104טע זיצונג פון ליטעראַטור־פאַראיינ ציפערבלאַט, וואָס קעמפט פאַרן וואוקס פון דער יידישער פּראָלעטאַרישער שפּראַך, ליטעראַטור און קולטור דאָ־הי אויפן אַמעריקאַנער באַדן.

בינאַכט האָט זיך דעם יידן געחלומט אַז פּאַליציי וועלן צעשטערן זיינע אַ זיצונג און אַלעמען אַרעסטירן. ס'האָט אים

ערנעץ וואו פארדראָסן וואָס מלכות גייט ניט אָן זיינע רייד. זאָל
דער אַלטער געזונטערהייט דרשענען. די ניו־יאָרקער פּאָליציי־
לייט האָבן וויכטיקערע אויפגאַבן. — — —

מיט אַלע כוחות האָבן זיך די אָנטיילנעמער געפרואוּט
אויפפירן „גאַרמאַל“. ס'האָט זיי געהאַלפן ווי אַ טויטן באַנקעס.
עלדראַ דאָנס אָנוועזנהייט, און די שטראַלן סעקסואַליטעט וואָס
האָבן פון איר אַרויסגעגליט, אָן אַ טראַפּן פאַרפּוס, האָבן יעדן
געמאַכט מוטושמיש און גערוועזן פון יינגסטן בחור ביזן
סאַמעראַדנעס קרעדעניץ. איין יונגערמאַן האָט דערלאָנגט אַ
צעטל זיין שכּן: „לייזער, איך מוז דיר זאָגן אַז די ווייסע זאָקן ביי
דער שפּאַניערקע זיינען ניט קיין שלעכטער איינפאַל“. און דאָס
איבער זאָקן וואָס זען זעט מען זיי אַזש פון די קנעכלען און העט
ביזל מיטלפּונקט צווישן קנעכל און קני.

די מערסטע יונגעלייט האָבן פאַרגעלייענט לידער,
עטלעכע אויך אויסצוגן פון דראַמען און דערציילונגען. דערנאָך,
אין דער צווייטער העלפט פון דער זיצונג האָט מען דורכגעפירט
אַ „משפּט“ סיי איבער די זאַכן וואָס מ'האָט ערשט געהערט סיי
וועגן זאַכן וואָס זיינען לעצטנס דערשינען, צוערשט אין די
לינקע קרייזן גופּא. אויף צו פאַרענדיקן אין אַ געהויבענער
שטימונג האָט מען אַלעמאַל געשלאָסן מיט אַ משפּט איבער
עפּעס וואָס איז דערשינען ביי די „רעכטע“ און דאָ איז שוין
געוואָרן פּריילעך. אַלע האָבן זיך פאַרמאַסטן ווער קען בעסער
אויפווייזן די פעלער און פאַלשקייטן פון די יידישע שרייבער
וואָס האָבן געהערט צו די „פּאַשיסטישע“, „רעאַקציאָנערע“ און
„רעליגיעז־קלערקאַליסטישע“ מחנות, ווער קען זיי אַמבעסטן
באַשמירן מיט סמאָלע.

עלדראַ דאָנס יידיש איז געווען אַ גאַסן־יידיש, הנעוודיק

און שייך, נאָר אָן איבעריקער גראַמאַטיק, אָן „שווערע ווערטער“. זי האָט געהאַלטן אז אַרום און אַרום איז די זיצונג געווען אַ שיינע זאַך. יונגע פּאָעטן לייענען פון זייערע לידער, מ'דיסקוטירט, מ'אַמפּערט זיך איבער ליטעראַטור. אַ שיינע חברה. נאָך שענער דערפאַר וואָס מ'איז דאָ „אינטער-נאַציאָנאַליסטן“, דאָ וועט זיך קיינער צו איר ניט משעפענען אַלמאַי זי איז ניט קיין יידישע. דערצו איז דאָס ניינציק פּראָצענט מאַנסבילן, אַקיצור: גן־עדן אויף דער איסט סייד.

דער קליינער אַראַנאָוויטש האָט פּאַרגעלייענט פון זיין נייסטער דראַמע „קווינעס“, אַ מעשה מיט פיר פּרויען, שוועסטערקינדער, וואָס האָבן אַלע געאַרבעט אין אַ פאַבריק וואו מ'מאַכט מענערשע פאַסיקלעך. אַחוץ יענע פאַר מינוט ווען ער איז געקומען צום וואָרט האָט אַראַנאָוויטש די גאַנצע צוויי מיט אַ האַלב שעה שטומערהייט איבערגעהורט ווי אזוי ער וועט איינלאָדן די שיינהייט אויף אַ גלעזל קאַווע פונקט אין דער רגע ווען קרעדענץ וועט נעמען שליסן מיט זיין „דערמיט ווערט געשלאָסן...“ ער האָט געוואוסט אז מ'דאַרף אויספירן די זאַך מיט מיליטערישער פּרעציזקייט. אַ סעקונדע צו פרי איז צו נייגעריק, ווי פון פּאַרויס אַ פּלאַנירטע זאַך. אַ סעקונדע צו שפעט וועט אָן אַנדערער פּאַרכאַפּן, איז ווידער פּאַרפאַלן. סיי ווי זיינען די שאַנסן ניט גלענצנדיק. ער איז ניט קיין שיינער. אַלע וועלן צולויפן צו איר. ער וועט זיין גערוועזן, ריידן שטותים, האַקן אַ טשייניק, וועט נאָך דאַרפן אויסשטיין אַ בזיון, זען ווי זי גייט אַוועק מיט אָן אַנדערן. בעת די אַלע רעדעס און משפּטים האָט ער זיך ניט געקענט באַפּרייען פון זיין ערשטער מפּלה מיט אַ מיידל אין אַמעריקע. אַ זעקס חדשים נאָך זיין אָנקומען אין ניו־יאָרק, ער האָט שוואַך געקענט ענגליש, און אז ער האָט

געוואָלט אַ מיידל פּרעגן „צי וואָלט איר מיר דערלויבט אייך איינצולאָדן...“ האָט ער זיך צעמישט און אָנשטאַט דעם ענגלישן וואָרט „פּערמישן“ (דערלויבעניש) האָט ער געזאָגט — „סטעפּלאַדער“ (לייטערל). ווי אַזוי און פון וואַנעט ס'איז אים אַריין אין קאַפּ דער „סטעפּלאַדער“ איז ער קיינמאַל ניט דערגאַנגען. נאָר איין זאַך האָט ער אין לעבן ניט פאַרגעסן: ווי אַזוי די מיידל איז צעזעצט געוואָרן לאַכנדיק.

אַז דער חבר קרעדעניץ האָט סוף כל סוף אַ קלאַפּ געטאַן מיטן העמערל, האָט אַראַנאָוויטש מעטאַדיש, כלומרשט ספּאַנטאַן, געלאָסן געפּרעגט עלדראַ דאָנען צי זי האָט הנאה געהאַט פון דער זיצונג און מיטן זעליקן אַטעם, צי וויל זי מיט אים גיין טרינקען אַ גלאַז קאַווע אין אַ קאַפּע אויף עוועניו איי. אַלץ איז געווען ביי אים דורכגעטראַכט. וואָס טויג אים פאַרבעטן עלדראַ דאָנען אין קאַפּע „אייראָפּאַ“? דאָרטן וועלן די אַנדערע ווידמענען ווי די היישעריקן. זי האָט איינגעשטימט.

— פאַרוואָס ניט?
— טאָ לאַמיר גיין!

ג

פונקט יענע וואָך האָט אַראַנאָוויטש געהאַט אַ ביסל געלט. ער האָט דאָ און דאָרטן איבערגעזעצט פון ענגליש אויף רומעניש פאַר אַ פאַרלאַג אין בוקאַרעשט. זיי זיינען אַנטלאָפּן פון זאַל נאָך איידער די אַנדערע האָבן געהאַט אַ מעגלעכקייט זיך אַריינמישן. אין דער היץ פון דער אָפּעראַציע האָט ער איבערגעלאָזט דעם כתב־יד פון די „קווינעס“. עמעצער האָט עס

געגעבן ביאליסטאָק, דעם סעקרעטאר, ער זאָל עס אומקערן שבת אַראַנאָוויטשן.

מ'האָט געשטוינט ווי גיך עלדראָ דאָן איז מיט אַראַנאָוויטשן אַוועק. מער פון אַליץ האָט דאָס פאַרדראָסן דעם פּאָעט ז. ז. דאָבקיין, וואָס איז ניט געווען קיין קליינער, מיאוסלעכער, געלער, ביינערדיקער יונגערמאַן. ער איז געווען אַ קראַסאָוויץ וואָס האָט כסדר געמוזט אַנטלויפן פון די אַלע מיידלעך וואָס האָבן זיך צו אים צוגעטשעפּעט. אַ שיינער, הויכער, שטאַרקער בחור, מיט געקרייזלטע שוואַרצע האָר און בלויע אויגן, האָט ער געהאַט אַ ווייכע מעלאָדישע שטימע. די פריינדיגעס האָבן אים אַ נאָמען געגעבן „זיזי“ לויט די צוויי איניציאַלן וואָס קיינער האָט ניט געוואוסט צי איז דאָס זעליג־זלמן, צי זיסקע־זאַנוול צי זבולון־זאַלקינד. די אַנדערע ציפּער־בלאַטניקעס האָבן דעם בחור האַלט געהאַט. ער'ט זיי אַלעמען צוגעשאַרט מיידלעך — „טרענערקעס“.

קרעדעניץ, ביאליסטאָק און די איבעריקע אַלטע לייט זיינען אַהיים שלאָפן. אַנדערע זיינען אַוועק, ווי ווער, ווער וואו. זיזי דאָבקיין מיט זיין קליקע, אַ פּופּצן מאַן, זיינען אַוועק אין קאַפּע „איראַפּאַ“ דיסקוטירן ניט די נייע זאַכן וואָס מ'האַט ביי דעם אָונט פאַרגעלייענט נאָר וואָדען, דעם גרויסן בייזוואונדער, ווי אַזוי און פאַרוואָס און מיט וואָסערע כוחות האָט דער מיאוסקייט אַראַנאָוויטש געפּוועלט די קראַסאָוויצע עלדראָ דאָן זאָל באַלד אַוועקלויפן מיט אים, דעם קורדופּ. אַז מ'איז שוין געזעסן אין קאַפּע האָט מען זיך פאַרטיפּט אינעם ענין.

— אַ רגע, די זאַך דאַרף מען אַנאַליזירן ריכטיק. זי איז דאָך צו אים צוגעגאַנגען דאַרטן אונטן נאָך פאַר דער זיצונג. יאָ צי גיין?

- האָסט רעכט, מסתמא איז ער איר באַלד געפעלן געווען.
- וואָס דרייסט דעם קאַפּ? ער איז געשטאַנען אַמנאַענטסטן צו די שילער פון דער רעפּעטיציע דאָרטן.
- אמת, און יענע האָט דאָך ניט געוואָלט מאַכן דעם איינדרוק אַז זי קומט זוכן אַ בחור, איז זי אַוועק צום נאַענטסטן און אַראָפּ פון מאַרק.
- אפשר קען זי זיך מיט אים אַ ביסל פון פּריער.
- דו ווייסט צי דו רעדסט סתם?
- וואָס טויג די אַלע רייד, אַזוי איז געווען.
- ניין, איך האָב אַליין געזען ווי זי איז צוגעגאַנגען די פּאַר טריט צו אים. אַזאַ שיינהייט האָט שוין אירע קונצן, דאָס איז אַלין טעאַטער שפּיל אונדז אַלעמען אַנרייצן מיזאַל נעמען איר נאַכלויפן.
- ברודערקע, ס'איז דאָ וואָס נאַכצולויפן.
- וואָס האָט איר אַלע צו אַראַנאָוויטשן?
- גאָרניט, נאָר ער איז מיאום ווי דער טויט. קלעפט זיך ניט די גאַנצע מעשה.
- טאָ וואָס פאַרגינסט אים ניט?
- איך פאַרגין אים.
- מיטאַמאָל איז אַריין אין קאַפּע „אייראַפּאַ“ זלאַטע בערענהאַלין. „די עושרטע“. ווען איר טאַטע ווייס אַז זי דרייט זיך אַרום מיט „די שמוציקע קאַמוניסטן“ וואָלט ער איר דעם קאַפּ געפלעט. זלאַטע האָט עלדראַ דאַנען געקענט פון דער גימנאַזיע און באַלד האָט מען איר דערציילט וואָס האָט יענעם אַוונט פאַסירט.
- לכבוד אייער אַלעמענס מפּלה בין איך היינט יעדן

איינעם מכבד מיט א רפואה שלימה. ס'איז אויס „פראָהיבישן“!
מ'מעג שוין טרינקען אויך אין קאפע „איראָפּאַ“. וואָס זאָל עס
זיין? קאָניאַק!

— בראַוואָ, זלאַטע! די רעטערין פון אַרבעטער קלאַס!
— איך זע ניט קיין אַרבעטער קלאַס, איך זע נאָר אַ
באַנדע וואוילע יונגען פּויליאַקעס וואָס צעטרענצלען די יאָרן
מיט נאַרישע זיצונגען. איר זייט דאָך אַלע אַרעמע אימיגראַנטן
וואָס אַמעריקע האָט אייך געגעבן אַ היים, אָן פּאַגראַמען, און
אַנשמאַט איר זאָלט זיין דאַנקבאַר וואָס טוט איר? איר מאַכט
רעוואָלוציעס און ווילט איבערקערן דאָס לאַנד! שעמען זאָלט
איר זיך אַלע!

— ניין, פאַרקערט, מיר האַלטן אַ וועלט פון אַמעריקע,
דערפאַר ווילן מיר עס פאַרוואַנדלען אין אַ סאָציאַליסטיש
לאַנד.

— וואָס טויגן אייך אַלע מעשיות, איר זיצט דאָך אַלע אויף
ד'רעךד, ס'איז תּשעה באב! און ניט צוליבן קאַפיטאַליזם...
צוליב דעם וואָס די שפּאַניערקע איז אַוועק מיט אַראַנאָוויטשן!
וואו איז דער קעלנער, שלמה — אַהער, דערלאַנג אַלעמען אַ
גלעזל קאָניאַק אויף מיין חשבון. אַבער גלייך!

— בראַוואָ, זלאַטע!

— ניט פאַר מיר — האָט אינכעסערהייט געזאָגט דער
לינקסטער שבחבריא, יאַסלזאָן, — כּיל ניט טרינקען פון דעם
וואָס איר טאַטע דער עקספּלואַטאַטאָר בערענהאַלץ האָט
אַנפאַרדינט פונעם שווייס פון זיינע אַרבעטער.

— נאַרעלע, מיין טאַטע אַרבעט טאַג און נאַכט זיין
משפּחה און די משפּחות פון זעכצן אַרבעטער צו שפּייזן. און
איר? איר פּלאַפּלט אַלע אויף זיצונגען מיט אַ גרויסער קאַמישער

רויטער פאָן מיט אַ נאַריש בילד פון אַ זייגער מיט געצייג וואָס פאַסט פאַר אַ קינדערגאַרטן. אַ שמחת תורה פּאָן צו פורים! גרויסע קנאַקער! איי סאַרע קעמפּער! אוֹאַ!

יאָסלאָאָן איז אַרויס. ביי אים האָט מען נישט געמאַכט קיין ווייזן אויפן חשבון פון דער רעוואָלוציע. זלאַטע בערענהאַלץ האָט געהייסן דעם קעלנער ער זאָל יאָסלאָאָנס גלעזל אַליין אויסטרינקען דער באַלעבאַס זאָל נישט באַמערקן. זי האָט זיך אומגעדרייט צו זיזי דאַבקין:

— און וואָס זאָגט דער קאוואַליער, דער ראַמעץ דאַבקין? זיזי, גיב לשון, וואָס זיצטע דאָרטן ווי אַ ליימענער גולם? אים קאַפעליוש־מאַכער, אַ? טכע, איך געדענק ווען יעדע מיידל וואַלט די אייגענע מאַמע פאַרקויפט צו זיין לעבן דיר. איי איי איי!

— נאַרעלע, דאָס שפּילט זי זיך מיט אונדז! — האָט זיזי סוף כל סוף גענומען אַ וואָרט, — זי איז צוגעגאַנגען צום רומענער און אַוועק מיט אים ווי אַ פאַרשפּיל צו אירע אַוואַנטורעס אין אונדזערע קרייזן. זי דערוואַרט אַז מיר זאָלן איר אַלע גיין איצטער נאַכלויפן און דאָס וויל זי טאַקע. איין זאַך קען איך דיר פאַרויכערן, זלאַטע. אַז אַזאַ שיינהייט גייט צו צום רומענער איז עס מיט פּניות און דריידלעך.

— וואָס האָסטע צו די רומענער?

— קיין זאַך נישט. נאָר וואָס דרייט זיך דער אַראַנאָוויטש אַרום מיט די רומענישע איבערזעצונגען די גאַנצע צייט? ביי וואַלט ער בעסער אַרבעטן אויף די דראַמען, זאָל כאַטש אַרויס פון אים עפעס אַן ערנסטע זאַך!

— פאַרגיסט אים נישט וואָס ער האָט אַרבעט, אַ? איך מיין אַז אונדזער זיזי איז אַ קאַפּיטשקע... פעפּערויכטיק!

— אַדרבא, וואָס ווילסט זיך וועטן אַז ווער ס'וויל פון
אונדז קען אַרויסגיין מיט דער עלדרא דאָן?
— אויב דו קענסט מאַכן מיט איר אַ „דעיט“ גיב איך דיר
אַ גאַנצן דאָלער.

— געמאַכט! — און דערוויילע האָט זיזי מיט איין שלוק
אויסגעטרונקען דאָס גלעזעלע קאַניאַק, דעם קאַפּ אויסגעצויגן
אויף הינטערוויילעכס, האַלטנדיק בשעת מעשה די לינקע האַנט
אויפן קאַפּ וועדליך ער היט די יאַרמלקע=וואָס=איז=ניטאַ, ס'זאָל
ניט אַראָפּפּאַלן.

ד

לייבל אַראַנאָוויטש און עלדרא דאָן זיינען געזעסן ביז עלף
אַזייגער אין דער קאַפּע אויף עוועניו „איי“. אַז ס'האָט זיך
פאַרמאַכט זיינען זיי אַוועק אין אַן אַנדער קאַפּע אויפן ראַג פון
זיבעטע גאַס וואו מ'האַלט אָפּ אַ גאַנצע נאַכט. זיי האָבן
גערעדט און גערעדט, הנאה געהאַט פון דעם וואָס זיי ריידן
אויף יידיש. עלדרא דאָן האָט אים געבעטן ער זאָל איר
פאַרלייענען פון זיינע דראַמען. ער האָט זיך געכאַפט אַז די
„קוזינעס“ האָט ער איבערגעלאָזט אין זאַל. געוויינלעך וואָלט
דאָס אים געמאַכט היסטעריש נאָר איצטער אַז ער זיצט ביי איין
טישל איינס פאַרטאָג מיט עלדרא דאָנען, איז אַ כּפּרה די
„קוזינעס“, ס'עט ניט פאַרפּאַלן ווערן, עמעצער וועט עס אים
שבת אָפּגעבן. ער האָט געהאַט אין בוועס=קעשענע אַ פּאַר
זייטלעך פון אַ שפּאַגל נייער דראַמע, „אַרטילעריע“, אַ
קאָמעדיע. ער, דער קליינער געלער אַראַנאָוויטש, האָט

פאָרנעלייענט אין קאָפּע, און זי, די שיינהייט עלדראָ דאָן האָט זיך צוגעהערט צו יעדן וואָרט, אים איבערנעפרעגט דאָרטן וואו איר איז ניט קלאָר געווען. זי איז געווען שטאַלץ וואָס אַ יונגער יידישער שרייבער לייענט פאַר איר זיינע ווערק, בעסער האָט זי געטראַכט ווי אַרומשלעפּן זיך מיט די „בולוואַנען“, ווי די יידן האָבן דאָרטן גערופן פּראָסטע שקצים און בפרט די יונגע איטאַליענער וואָס האָבן געוואוינט ווייטער אַרויפצו.

דער עסק צווישן אַראַנאָויטש מיט עלדראָ דאָן איז גראַדע געגאַנגען. אַ וואָך שפּעטער איז זי שוין געווען ביי אים אין זיין מעבלירטן צימער אויף דיוויזשאַן סטריט האַרט לעבן דער מאַנהעטן בריק, וואו די סאַבווי באַנען האָבן טאַג און נאַכט געקלאַפט און געסקריפעט. אַראַנאָויטש איז געוואָרן בלאַס. ער האָט זיך דערמאַנט וואָס פאַראַ דורכפאַל ער איז געווען מיט די פיר מיידלעך וואָס ער האָט זיי אין זיין לעבן באַוווּזן אַריינגאַרן אין בעט אַריין. אַדער דער קליינער האָט זיך געמאַכט געפּנרט, אַדער ער האָט באַוווּזן וואָס ער איז פעאיק פאַר יום־טוב, קודם לזמן. די מיידלעך זיינען צו אים ניט צוריקגעקומען. גאַטס נסים, מיט עלדראָ דאָנען איז געגאַנגען ווי אויף רעדלעך. אַפּנים, זי איז ניט געווען קיין גרינע אין הלכות ליבע. זי האָט אים לאַנג געקושט און געגלעט, איבערן פאַרעקשנטן חברהמאַן געוועלטיקט ווי אַ מאַמע קאַץ איבער איר קעצעלע און זי האָט דעם קליינטיקן טאַקע אַנגערופן „קעצעלע“. עלדראָ דאָן איז געווען האַרין, אַראַנאָויטש דער אונטערטעניקער. פון דער ליבע־שפּיל האָבן זיך ביידע אויפגעכאַפט געזעטיקט, צופרידן און אפּשר קען מען אַפּילו זאָגן פאַרליבט.

עלדראָ דאָן איז מיט אַראַנאָויטשן אַרומגעגאַנגען אומעטום. ער האָט מיט איר געלערנט לייענען און שרייבן

יידיש. צום געבאָרנטאָג האָט ער איר געגעבן אַ מתנה האַרקאָוויס ווערטערבוך, דעם נייעם, מיט פּראַכט־איינבונד. האָזע דאָן איז געווען פּאַרזונקען אין די געשעפטן. אין געגנט איז יענע יאָרן קיין קונים ניט געווען, פּלעגט מען „עקספּאָרטירן“ מעבל אין ברוקלין, קווינז, ניו־דזשערזי און נאָך ווייטער. ער איז אַלעמאָל אַרומגעלאָפּן. די מאַמע איז געווען אַ ליבעראַלע. דער געדאַנק אַז איר טאַכטער גייט מיט אַ יונגן יידישן דראַמאַטורג האָט געפונען אַ געוויסן חן אין אירע אויגן. אַראַנאָוויטשעס עלטערן זיינען נאָך געווען אין איראַפּע, איז ניט געווען וואָס צו ריידן. איסט־סיידער האָבן ליב געהאַט אַז עפעס קאָכט זיך. אַן אַלטער פּוילישער ייד מיט אַ לאַנגער באָרד וואָס פּלעגט זיינע טעג פּאַרויצן אויף אַ בענקל לעבן אַריינגאַנג צו קאַנטראָוויצעס דעליקאַטעס, פּלעגט לצנותדיק אַ שריי טאָן צום פּאַרל:

— שקר מיט שלימזל!

אַ יונגער רב אויף העסטער סטריט האָט נאָר געוואָלט וויסן ווען זי גייט זיך מגייר זיין, געבעטן צוזאָגן אַז מעט גיין נאָר צו אים אויף גיור און מסדר קידושין זיין. עלדרא דאָן האָט אים אַלעמאָל געענטפּערט די זעלבע זאָך.

— דאגהט ניט, אַז מעט מאַכן עט מען מאַכן נאָר ביי

איין.

סיי אויף אַראַנאָוויטשן סיי אויף זיינע דראַמען האָט מען גענומען קוקן מיט אַנדערע אויגן. דער שפּלותדיקער, שעמעוו־דיקער לאַיווצלח איז געוואָרן אַ גאַנצער קנאַקער. דער פּאַרלאַנג „אַלאַרס“ ביים ציפּערבלאַט האָט די „קווינעס“ באַשלאָסן אַרויסגעבן. מ'האַט געשמועסט אַז מ'וועט עס אויפּפירן אויף דער בינע דעם קומעדיקן סעזאָן אויף צווייטע עוועניו.

ה

אלע זיינען געווען זיכער אז אָט אָט וועט זיין דאָבקיין פֿרוכירן פֿאַרבקען עלדראַ דאָנען אויף אַ ראַנדעוואו, אָפּמאַנען זיין חלק כבוד ביי דער קליקע און אויך דעם דאָלער ביי זלאַטע בערענהאַלצן. ניט געטראָפּן. זיין דאָבקיין האָט זיך ניט געמישט. נאָך יענעם אָונט אין קאַפּע „אייראָפּאַ“ האָט ער זיך זייער געביטן. געוואָרן אַ שטילער, אַ צוריקגעהאַלטענער, אַ נעלם. ניט מ'עט אים געזען, ניט מ'עט אים געהערט. באַלד נאָך די זיצונגען פון ציפּערבלאַט פּלעגט ער מאַכן פּליטה. זיין אַמאָליקע קליקע, וואו ער איז געווען די צענטראַלע פּערזענלעכקייט, איז צעפּאַלן געוואָרן. געקומען דער זומער, דער האַרבסט, דער ווינטער.

מער פון אַלצדינג האָט זיין פֿאַרדראַסן וואָס מ'האַט די „קווינעס“ אַרויסגעגעבן אַלס בוך און דערצו גייט מען עס באַלד אויפּפירן אויף צווייטע עוועניו. ס'האַט אין אים געברענגט אַ קנאת סופּרים. ער האָט זיך דערשלאָנגן, זיצנדיק אין זיין איינזאַמען צימערל אויף הענרי סטריט, אויף אַ געניאַלן פּלאַץ. יאָ, יענער אָונט דאַמאָלסט אין קאַפּע „אייראָפּאַ“ האָט אים געגעבן די אינספּיראַציע צו זיין ערשטן בוך. ער וועט שרייבן אַ בוך לידער וואָס וועט הייסן: „עלדראַ דאָן“. לידער דאָ און דאָרטן, צעוואָרפענע איבער זשורנאַלן פֿאַרגעסט מען. ווער דאַרף עס האָבן? אַזוי איז אויך מיט נאָך אַ בוך מיט אָנגעקליבענע לידער סתּם. יאָ, אַלע וועלן ריידן און שרייבן וועגן דער לאַנגער פּאַעמע וואָס וועט אויספילן אַ גאַנצן בוך, אַ בוך וועגן דער יידיש ריינדניקער שפּאַנישער שייגהייט וואָס ברענגט ליכט און פּרייד אויף דער פינצטערער איסט סייד. דאָס

וועט זיין אַן אייביק ווערק וועגן ליבע, שיינקייט און פריינטשאפט צווישן פעלקער אַלס לייזונג אויף דער אַרעמקייט און פינצטערניש פון אַלע גרויסע וועלט־כרכן.

ביי זיך אין צימערל האָט זיזי טאָג און נאַכט געהאַרעוועט איבערן בוך. ער האָט געשיקט מוסטערן פון די לידער צו זיינעם אַ באַקאַנטן אין אַ מאָנטרעאַלער פּאַרלאַג. זיי האָבן אָנגענומען דעם בוך. די חברה אין ניו־יאָרק וועלן ניט וויסן פון גאַרניט ביז ס'וועט אַרויס די באַמבע. ווען ער האָט ניט געאַרבעט האָט ער געהלומט פונעם דערפּאָלג פון ז. ז. דאָבקינס „עלדרא דאָן“. דערנאָך וועט זיין די זיצונג פונעם ציפערבלאַט, וואו ער, דער יונגער העלד, וועט פאַרלייענען פון בוך. חדשים לאַנג האָט ער זיך פאַרגעשטעלט אין דמיון אַראַנאַוויטשעס פנים, ווי ס'וועט אים פינצטער ווערן פאַר די אויגן, ווי אַזוי עלדרא דאָן, קוים גלייבדיק אַז מ'האַט געשריבן וועגן איר אַ בוך יידישע פּאָעזיע, וועט אַליין צוגיין צו אים, ז. ז. דאָבקיין, זיך דערקלערן אין ליבע צו אים, דאָבקינען. דער געלער מיאוסקייט אַראַנאַוויטש וועט שוין זיין פנים מער ניט ווייזן אויף דער איסט סייד. זיזי'ס אויסגעפּוצטע קליידער צו דער זיצונג זיינען חדשים לאַנג געהאַנגען גרייט, אויף אַ טשוועק אין טיר פון זיין צימער. ער האָט געבאַרגט ביי אַ שכן אַ פּלעשעלע קעלנער וואַסער. די אויסצוג וואָס ער וועט פאַרלייענען האָט ער טעאָטראַליש געלערנט אויף אויסנווייניק, מערניט ער וועט האַלטן דעם בוך אין האַנט פון דראַמאַטישקייט וועגן. און אין זעכציק יאָר אַרום, ווען ער, דער קעניג פון די יידישע פּאָעטן וועט זיינע זכרונות שרייבן, וועט ער דאַמאַלסט „מודה זיין“ אַז די אינספּיראַציע צו „עלדרא דאָן“ איז געקומען פון דעם וואָס אין איינעם אַן אָונט אין קאַפּע „איראַפּאַ“ איז די בורזשואַזע זלאַטע בערענהאַליץ

מיט אים געגאנגען אין געוועט פאר א דאלער וועגן דעם צי ער קען מאכן מיט דער מיידל א ראנדעוואו. ער, דער שעפער־ישער ז. ז. דאָבקין האָט גובר געווען די קליינלעכקייטן און זיך ענערגיש מיט לייב און לעבן אַריינגעטאָן אין זיין ווערק.

1

אַראַנאָוויטשן איז יענע צייטן ווייטער געגאנגען גוט. די ערשטע וואָך וואָס מ'האַט די „קווינעס“ אויפגעפירט אויף דער בינע איז קלאָר געווען אז ביים עולם נעמט עס אויס. ער האָט געהאַט דערפון האַנאָראַר. ער האָט שוין פאַרדינט אויך בעסער פון די רומענישע איבערזעצונגען. שוין זעקס חדשים גייט ער מיט זיין געליבטע, עלדראָ דאָן. די גאַנצע איסט סייד איז אים מקנא. דערלעכט יאָרן.

מ'עט געקלאַפט אין טיר. אַראַנאָוויטש האָט גוט געקענט עלדראָ דאָנס קלאַפן. ער איז צוגעלאָפן, האָט אויפגעעפנט, איר אַ הייב געטאָן פאַר פרייד. ער האָט איר באַלד געגעבן אַ קעסטעלע שאַקאַלאַדן. פון זינט ער האָט געהאַט מיט וואָס צו קויפן האָט ער אַלעמאַל געהאַלטן אין דער דירה מתנות פאַר עלדראָ דאָנען. ווען נאָר זי מאַכט אים אַ סורפריז האָט ער אויך פאַר איר אַ סורפריז.

— וועסט ניט גלייבן, עמעצער האָט וועגן מיר אָנגעשריבן אַ בוך אויף יידיש!

— וואָס איז דאָס? ווען?

— דו קענסט אים. פון ציפערבלאַט. ז. ז. דאָבקין. מ'רופט

אים זיזי.

— דאָבקין האָט וועגן דיר געשריבן אַ בוך?! ס'איז אַרויס?
האַסט עס געזען?
— יאָ, ער האָט עס מיר צוגעשיקט. מיט זיין
אונטערשריפט! אַ בוך וואָס הייסט „עלדרא דאָן“! מיין משפּחה
אין דרום אַמעריקע האָט ניט געמראַכט אַז וועגן זייערס אַ קינד
וועט מען אין ניו-יאָרק אַמאָל שרייבן אַ בוך פּאָעזיע אויף יידיש!
אַ מערקווערדיקער מענטש, דער זיזי דאָבקין. נאָ, טו אַ קוק
אויפן ערשטן ליד אין בוך:

שטיי איך
ביים ראָג אין
גאַס אַ דולער
פאַרנאַכט. און אומעט
באַרעקט טוכלע ברואים
מיט דעקלעך פון מיסט־פעסער
גיסט אָן טראַפּנס יאָד פון דעכער.
אין פאַרע פון גאַס אָט אַ מיראַזש
אַ שכאַרכוירעס איבער איסט בראַדוויי שוועבט
מיט שולאַמיסעס גאַנג דיִאָ כמאַרנע גאַס
אין שמיראַמיס־גאַרטן פאַרוואַנדלט: דאָ, קום, זע
דער אומעט צעגאַנגען, פון קויאַך נוקוע וואָס שפּרייזט
איבער שמאַט. און איך שטיי שמאַר ווי אין דער מידבער אין טראַנס
און זע, שטאַט־מאַן, אַ עלדרידזשער פּרינצעסין, אַ עלדרא דאָן.

— העי, קוק, דאָס איז נאָר דאָס ערשמע ליד. אַ גאַנצער
בוך וועגן מיר! שמעל זיך פאַר! קענסט מיר שפעטער העלפן
מיט די שווערע ווערטער? הער, זיזי האָט געלאָזט אַ צעמל מיר
זאָלן אים ביידע טרעפן היינט ביים וויליאַמסבורג בריק נאָך

וועטשערע, אזויגער ניין, ער וויל אונדז פארבעטן אויף א לחיים לכבוד דעם בוך. מיר וואָלטן געדארפט צוגיין נאָר איך האָב צוגעזאָגט גיין ערגעץ מיט דער מאַמען. איי ווען די מאַמע וועט דאָס זען!

— דו גיי, עלדראַלע, איך וועל טרינקען היינט דעם לחיים מיט דאָבקינען און דערוויילע וועל איך מיט אים אָפּריידן אויף אַ נייער באַגעגעניש זאָלבעדריט מיט דיר אויכעט. מאַרגן אָונט איז גוט?
— נעמאַכט.

ז

א פּערטל פאַר ניין האָט אַראַנאָוויטש געוואַרט ביים מאַנהעטן ברעג פון וויליאַמסבורג בריק. ער האָט באַטראַכט די רוישנדיקע דילענסי סטריט. אים איז איינגעפאַלן אַז בעצם איז די בריק אַ המשך פון דילענסי סטריט מערניט די שמוציקע וואַסערן אונטן זיינען פאַר אַלע אָפּן, בעת אונטער דילענסי סטריט שווימען זיי באַהאַלטענערהייט אין דער קאַנאַליזאַציע.

פינקטלעך ניין אזויגער האָט זיך באַוויזן דאָבקיין, אַן אַנטווישטער אַלמאַי ס'וואַרט דאָרטן אַראַנאָוויטש אַליין, ניטאָ עלדראַ דאָן.

— אַ גוטנאָונט, דאָבקיין!

— וואָס דערציילסט עפעס גוטס, אַראַנאָוויטש?

— נישקשה, קוק ווי שיין ס'איז ניו-יאָרק בינאַכט פון

דאַנעט. אַרעמקייט זעט מען נאָר פון דער נאָענט.

באַלד ווי ער האָט דערזען זיין דאָבקינס רוקן, האָט ער

אַרויסגענומען אַ מעסער, ניט קיין איבעריקס שאַרפן און ניט קיין איבעריקס גרויסן, און דעם מעסער מעטאָדיש און רואיק אַריינגערוקט אין דאָבקינס לינקער זייט. צו טיף האָט דער מעסער ניט אַריינגעבויערט אָבער דאָבקיין איז געבליבן אין שאַק, פאַרגליווערט ווי אייז און האָט אַ שריי אויס געטאָן. כלום האָט זיך געגאָסן פון וואונד. דער קליינער אַראַנאָויטש האָט מיט איבערנאַטירלעכן כח דאָבקינען אַ הייב געטאָן, איבערגערוקט איבערן פאַרקאָן און אַ שליידער געטאָן אין טייך אַריין. אינדערלופטן האָט דאָבקיין אַרויסגעלאָזט אימהדיקע קולות וואָס האָבן זיך צונויפגעמישט מיטן טומל פון באַנען און מאַשינען און די געשרייען פון הולטייעס ניט ווייט. אַראַנאָויטש האָט דעם מעסער גלייך אַריינגעוואָרפן אין טייך און איז אַריבער ביז יענער זייט בריק אין ברוקלין. צומאַרגנס האָט מען דאָבקינס אויסגענעצטן צעבלוטיקטן קערפער אַרויסגעשלעפט פון טייך. אַ פאַר שעה שפּעטער האָט מען אַראַנאָויטשן געפונען, שיכור ביז פאַפּלעקסיע, אין אַ וויליאַמסבורגער הויף אין ברוקלין. מ'האַט אים באַלד אַריינגעזעצט אין דער תּפּיסה „סינג סינג“.

די צייטונגען האָבן געקלונגען מיט דער מעשה. די גאַנצע שטאַט האָט זיך דערוואוסט אַז די פּיעסע פונעם יידישן דראַמאַטורג דעם מערדער פּירט מען אויף אויף צווייטע עוועניו. מ'האַט באַלד אויספאַרקויפט אין פאַרויס בילעטן אויפן גאַנצן סעזאָן. דער אַגענט פּלעגט אַלע וואָך ברענגען אַראַנאָויטשן אַ זאָק מיט געלט אין זיין צעל אין סינג סינג. ער האָט עס צעטיילט די וועכטער מיט די אַנדערע תּפּיסהניקעס זיי זאָלן אים אַלע באַהאַנדלען ניט ווי אַ מערדער נאָר ווי דעם גרויסן דראַמאַטורג ל. ב. אַראַנאָויטש.

יענעם דאָנערשטיק האָט חבר קרעדענין אָנגעפירט מיט אַ
 טרויער־אָוונט לזכר דעם יונגן פּאָעט וואָס האָט דעם אָוונט
 לכבוד זיין ערשטן בוך ניט דערלעבט. מ'האָט פּאָרגעלייענט
 דעם גאַנצן בוך זיינעם. „עלדראָ דאָן“.
 האָזע דאָן איז אַוועק מיט דער משפּחה ווייט, אין אַן
 אַנדער שטאַט. פון זיין חלום ווערן אַמאָל אַ שותף מיט
 ביגעלאַייזען האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם.

רצםע מצבֶה

ראסע מצבה

ראסע בענדע=גד'ס איז געווען א שווארצחנעוודיק מיידעלע מיט שווארצע אויגן און לאנגע שווארצע צעפ. די אונטערשמע ליפ האט זיך ביי איר אַלעמאַל אַ ריר געמאַן מיט אַזעלכע מינעס וואָס זאָגן אָן אַז אַט גייט זי אַ לאַך טאַן. איר איז געווען ניט=גוט לעבן די אַנדערע מיידלעך וואָס האָבן געלערנט שרייבן, דאַוונען, תחינות, חשבון און נאָך וואָס ביי ר' זוסמאַן דעם מיידלשן מלמד אין סווייר. זיי אַלע זיינען געווען סווייער מיידלעך. ראַסע איז געווען אַ דאָרפישע, אַ בת יחידה ביי טאַמע=מאַמע, בענדע=גד און כאַשקע. די מיידלעך האָבן איר אָפּגעלאַכט איר ריידן, איר אָנגערופן „שוואַרציאָר“, „פּויערטיע“ און „די סטראַשונקע“, אַן אָנצוהערעניש אויף סטראַטשע, דאָס דאָרף וואו זי האָט געלעבט. צוערשט האָט בענדע=גד אַליין געלערנט מיט ראַסע'ן דאָס וואָס ער האָט געקענט. אַז דאָס טעכטערל האָט אים דעריאָגט האָט ער איינגעסדרט מ'זאָל איר אַלע טאַג אָפּפירן אין נאָענטסטן שמעטל, אין סווייר, צום מיידלשן מלמד. דערוויילע האָט ער געהאַט אין זינען ראַסע זאָל זיך שפּילן מיט אַנדערע יידישע מיידלעך. אין סטראַטשע האָט זי זיך געשפּילט מערניט מיט די פּויערשע מיידלעך, גערעדט מיט זיי פּויעריש.

גאַנצע דריי זאַכן איז סטראַטשע: דאָס דערפל, צווישן

סוויר און מיכאַלישעק, אויפן שימענישקער וועג, וואָס פירט סוף כל סוף אין דער מעטראָפּאָליע פון יענע מקומות: סווינציאָן, מיט אירע צען גאַסן און צוויי שולן. דאָס טייכל וואָס ביים דערפל. אויך די וואַסערמיל וועמענס גרויסע רעדער ס'דרייען זיך מיטן כח פון די וואַסערן פון טייכל וואָס ביים דערפל רופט מען אָן: סטראַטשע. די וואַסערמיל האָט געהערט דעם סווירער גביר ישראל־יוסף הייט, יעיסקע מילנער ט'מען אים גערופן. אַלע אינדערפרי פלעגט ער אַראָפּפּאַרן פון סוויר צו דער מיל. איינגעשפּאַנט דעם פּערד און דעם באַלעבאָס אָפּגעפירט אין סטראַטשע האָט זיין געטרייער מענטש, ליאָלקע דער סטרונויצער (זיינער אָן עלטערזיידע איז אַריינגעפּאַרן אין סוויר פון סטרונויץ).

אויפגעפּנט די מיל פּאַרטאָג האָט בענדע־גד. ער פלעגט צוגיין די פּאַר טריט פון שטוב ביז אין דער מיל, צוגרייטן די מאַשינעריע צום אויפגייענדיקן טאָג. אז די וואַסערמיל האָט גענומען ברומען און דרייען מיטן פולן אימפעט האָבן זיך באַוויזן פויערים פון אַרום און אַרום, ווער מיט מעל, ווער מיט גרויפן, ווער מיט האַבער, ווער מיט נאָך וואָס. אַכט דורות איז די פּאַמיליע זיינע געווען די איינציקע יידישע משפּחה אין סטראַטשע. אַכט דורות האָבן זיי געאַרבעט ביי דער וואַסערמיל. ראַסע איז מיטן טאַטן געווען זייער נאָענט. בענדע־גד פלעגט מיט איר גיין אויף לאַנגע שפּאַצירן אין וואַלד. מער ווי אַלץ איז איר געפּעלן די וועלדער וואו יעדער בוים איז אַ בעראָזע. ער פלעגט איר אָפּטמאַל מיטנעמען אין דער מיל, וואו זי פלעגט זיצן און צוקוקן. דאָס האָט דעם באַלעבאָס גאַרניט ניט געאַרט, פּאַרקערט, יעיסקע מילנער פלעגט איר ברענגען פון סוויר צוקערקעלעך און צאַצקעלעך. ביי ראַסע'ן איז קיין

גרעסערער וואונדער אויף גאָטס וועלט ניט געווען. אַרום און אַרום איז געווען שמיל, פעלדער, וועלדער, מייכעלעך און אָזערעס, און פונקט אין סטראַטשע שטייט אַ ריזיקער שטיינערנער בנין פול מיט גיגאַנטישע גרויסע אייזערנע רעדער וואָס דרייען זיך, יאָגן זיך. וויפל מאָל זי האָט ניט געפרואווט איבערצייילן וויפל רעדער זיינען אין דער מיל פאַראַן איז איר ניט געלונגען. אָט די ראָד האָט זי שוין אַריינגערעכנט אין קאַן צי ניט? איין זאַך איז זי דערגאַנגען אַז זי איז נאָך געווען גאָר יונג: יעדע ראָד דרייט זיך מיטן כח פון דער פריערדיקער ראָד און די סאַמע ערשמע ראָד וואָס אין דער מיל דרייט זיך מיט די כוחות פון דער איינציקער גרויסער ראָד וואָס אינדרויסן האַרט ביים טייכל, וואָס ציט זיך אויס אין דער ברייט. ניט אין דער הייך ווי די אַלע רעדער אינעווייניק, עס האָט אַ שפּיז אינמיטן וואָס גרייכט אין די הימלען. דערצו איז עס אַ צווייאיקע ראָד מיט אַ סך טונקעלע באַהעלטענישן, איינגעטיילט אין פינצטערע שטיבעלעך צווישן דעם אייבערשטן און דעם אונטערשטן ראָד= פּלאַך. ווער קען וויסן וואָסערע כּרואים באַהאַלטן זיך דאָרטן? און אפשר ליגן גאָר אוצרות פון בית המקדש אין יעדן ראָד= חלל? אַז ס'האָט זיך געדרייט און געדרייט אָטאַ די ראָד וואָס אינדרויסן מיטן אַרויסשטאַרצנדיקן שפּיז אינמיטן, איז ראַסע געווען זיכער אַז ניט אַנדערש ס'איז דער להט החרב המתהפכת וואָס דער רבנו של עולם האָט אַוועקגעשטעלט ביי די טויערן פון גן=עדן. נאָר איין ראַסע האָט פאַרשטאַנען דעם סוד פונעם חרב המתהפכת: עס דרייט זיך מיטן כח פון די וואונדער= וואַסערן פון טייך סטראַטשע וואָס פליסן פון איין עק וועלט ביז צום אַנדערן. איי איז זי אַ מזלדיקע! רחמנות האָט זי געהאַט אויף אַלע קינדער אין דער וועלט וואָס לעבן ניט אין סטראַטשע.

ב

לאנג האָט ניט געדויערט און בענדע-גד האָט דערשפּירט אַז די טאַכטער איז ניט צופּרידן לעבן די גרויסשטאַטישע מלכהלעך אין סוּויר. אַז ראַסע האָט געליטן האָט בענדע-גד געליטן. איז דער טאַטע געפאַלן אויף אַ נייער המצאה: זאָל ראַסע בלייבן אין סטראַטשע ווי איר געפעלט. ליאַלקע דער סטרונויצער וועט אָפּפירן אַלע טאַג פון מיכאַלישעק ר' כתריאל-גבריאל תנא, ער וועט קומען לערנען מיט ראַסע'ן אין דער היים, „פריוואַט“. זי'עט ניט דאַרפן מער אויסשטיין קיין בויונות ביי די שטעמלשע גאַנצע קנאַקערינס. ר' כתריאל-גבריאל תנא — אזוי ט'מען אים אָנגערופן (ביי אייגענע ט'ער געהייסן קאַשרע-גאַוורע, ביי ל'צים: תנא-קאַשע), איז געווען אַ הויכער אַלטער ייד מיט אַ געדיכטער וויסער באַרד וואָס איז געפלוּגן אינדערלופטן, צי ס'איז געווען אַ ווינטל צי ניט געווען. זיין לומדות איז געווען אַ שם דבר אין גאַנצן געגנט. די ווייב זיינע האָט געהאַלטן אַ שניט-קראָם אויף ווילנער גאַס אין מיכאַלישעק, קאַשרע-גאַוורע האָט רק געלערנט.

אַז ס'איז געקומען אין סטראַטשע קאַשרע-גאַוורע לערנען מיט ראַסע'ן ביי איר אין דער היים, איז ווידער געווען גוט. אַ פאַר שעה אַ טאַג פלעגט זי זיצן מיטן אַלטן מלומד וואָס איז אַלע טאַג געקומען צו פאַרן מיט ליאַלקע'ן. ער האָט אַלעמאַל מיטגעבראַכט אַ קליינלעכן ברוינעם טשעמאַדאַן מיט גרינע פאַסיקלעך און צוויי האַלב אָפּגעריבענע גאַלדענע אותיות: כ. ג. אין טשעמאַדאַן זיינען געלעגן די ספרים אויף צו לערנען מיט ראַסע'ן, אַ ספר אויף אַריינצוקוקן אונטערוועגנס און זיינער אַ דיקער כתב-יד וואָס מ'האַט גערעדט אַז דאָס איז דער ספר

חידושי כתריאל גבריאל אין הלכות שבת, וואָס וועט אַוועק צום דרוקער ערשט נאָכדעם ווי ער וועט זיך איבערפּעקלען צו הונדערט צוואַנציק יאָר אויף יענער וועלט.

אַלצדינג האָט ער ראָסע'ן געגעבן צו פאַרשטיין, קאַשרע גאַורע, מיט אַ שמיכל און אַ שפיצל. ראָסע האָט געוואָלט מער און מער לערנען. אַז קאַשרע גאַורע איז אַוועק איז ראָסע אַריין צום טאַטן אין דער מיל. זי איז געזעסן, יעדן טאָג מלא התפעלות פאַר די פאַנטאַסטישע רעדער, אַלע טאָג געמראַכט ווי גוט איר איז, סאַרע מזל זי האָט וואָס זי לעבט לעבן אַזע וואונדער. אין דער וואַסערמיל האָט ראָסע אָפּטמאַל דערזען אַזוינס וואָס זי האָט יענעם טאָג געהאַט געלערנט ביי קאַשרע גאַורע'ן. איין טאָג איז די מיל געווען שלמה המלך אָן המצאה, אַן אַנדערש מאַל איז עס געווען די פאַרבאַרגענע מאַשינעריע מיט וועלכער אליהו הנביא'ים מרכבה איז אַרויף אין הימל.

אַחוץ חומש און נביאים ראשונים האָט קאַשרע גאַורע געלערנט מיט ראָסע'ן נביאים אחרונים, תהלים, משנה, עין יעקב און קיצור שולחן ערוך. ראָסע האָט נאָר געוואָלט לערנען גמרא און קבלה, קאַשרע גאַורע האָט זיך אָפּגעזאַגט. גמרא איז ניט פאַר מיידלעך, און קבלה איז דאָך נאָר פאַר למדנים צדיקים איבער די פּערציק. ער האָט איר אָבער דערציילט בעל פה געוויסע זאַכן וואָס קענען איר קיין שלעכטם ניט טאָן. בענדע גד האָט אָנגעקוואַלן: דער סוף איז גוט! זיין דאַרפישע טאַכטער קען מער און בעסער ווי די שמעטלשע גאַרנישטן, די גרויסהאַלטערינס וואָס האָבן אָנגעטאָן זיין טעכטערל חרפות.

אַז ראָסע'ן איז געוואָרן זעכצן פּרילינגס, האָט קאַשרע גאַורע איר געגעבן צו פאַרשטיין אַז מער קען ער מיט איר ניט לערנען. ס'פאַסט ניט. אַז זי וויל ווערן אַ וואויללערנעריין דאַרף זי

זיך אויסזוכן אַ חתן אַ תלמיד חכם. אַז דער אַלטער וועט ווייטער
 קומען זיצן מיט איר אין סטראַטשע וועט זיין מראית עין. ראַסע
 האָט געוויינט. זי האָט געבעטן ביי קאַשרע-גאַוורע'ן ער זאָל
 איר פאַרקויפן דעם טשעמאַדאַן מיט וועלכן ער איז געקומען
 מיט איר לערנען די אַלע יאָרן. ער האָט געזאָגט אַז דאָס קען ער
 ניט. אָנגעקומען אַהיים אין מיכאַלישעק האָט ער חרטה געהאַט.
 ער האָט אַלץ אויסגעליידיקט און דעם טשעמאַדאַן
 אַוועקגעלייגט אין וואָגן, ליאָלקע סטרונויצער זאָל עס
 איבערנעבן ראַסע'ן אַ מתנה.

ג

דאָס לערנען האָט אויסגעפעלט. ראַסע האָט גענומען
 פאַרברענגען אַ גאַנצן טאָג, ניט קיין האַלבן טאָג, אין דער
 וואַסערמיל. אַוועק אַ פאַר חדשים, איז דער טאַטע פּלוצלונג
 קראַנק געוואָרן, ס'עט אים אָנגעכאַפט אַ פּאַפּלעקסיע אין די
 פיס, ער האָט זיי ניט געקענט רירן פון אַרט. מער האָט ער אין
 דער מיל ניט געקענט אַרבעטן. קיין זיין האָט ער ניט געהאַט.
 אים איז באַפאַלן אַ פּחד, אַז פון וואַסערמיל וועלן די ווייב מיט
 דער טאַכטער ניט קענען לעבן. יעיסקע מילנער איז אים
 געקומען באַזוכן אַלע טאָג, ער האָט דעם שלאַפן בענדע-גד'ן
 ווידעראַמאַל און אַבעראַמאַל פאַרויכערט אַז די שכירות קומען
 אים בירושה פאַר די אַלע דורות וואָס די צוויי משפחות אַרבעטן
 צוזאַמען, ער זאָל נאָר געזונט זיין, ער זאָל נאָר ניט דאָנהען.
 היות ווי אַחוץ די פיס איז אַלץ ביי בענדע-גד'ן געווען ווי
 עס דאַרף צו זיין האָט מען געמיינט אַז ער וועט נאָך לאַנג

לעבן, אפשר אפילו געזונט ווערן. דער מיכאלישקער פעלדשער הירשע־חנא, כאַנקע דער פעלדשער ט'מען אים גערופן, פלעגט קומען איין מאל אין דער וואך מיט אַ וואַגן וואָס איז געווען אַנגעפילט מיט פלעשלעך, פיאַווקעס און מעדיצינישע כלים, ס'האָט אָבער קיין זאך ניט געהאַלפן.

איינעם אַ פרימאָרגן האָט כאַשקע דעם מאַן ניט געקענט וועקן, זי איז אַריינגעלאָפן אַ צעטומלטע אין דער מיל. יעיסקע האָט באלד געשיקט ליאַלקע'ן ער זאָל צופאַרן גאַלאַפּ אין מיכאלישעק, אַראָפּברענגען כאַנקע דעם פעלדשער. איידער וואָס ווען איז שוין געווען כאַנקע מיטן גאַנצן קלאַפּערגעצייג. אַריין אין שטוב, האָט ער איין טאַפּ געטאַן דעם פאַרגליווערטן בענדע־גד'ן, אים צוגעשטעלט אַ פעדערל צו די נעזלעכער. ס'האָט זיך ניט גערירט. כאַנקע האָט מערניט אַ זאַג געטאַן: ברוך דיין אמת.

ד

ראַסע'ן האָט דעם טאַמנס טויט געטראָפן ווי אַ בליץ פון אַ קלאָרן הימל. זי האָט איר איינציקן אמתן פריינט אַנגעוואָרן. אין די טעג פון דער שבעה האָט קאַשרע־גאַוורע ווידער גענומען קומען אַלע טאַג אינדערוואַכן, און אַזוי אַ איז ער געקומען ביזן סוף פון די שלשים. ער האָט מיט ראַסע'ן געלערנט איוב, קינות, מענה לשון און הלכות אבילות פונעם קיצור. איינגעקנעלט מיט איר אַז מ'רייסט קריעה פון אויבן אַראָפּ, ניט אין דער ברייט. אַז ס'שטאַרבט אַ טאַמע צי אַ מאַמע איז מען קורע אַלע בנדים. אַ מצווה וויינען נאָכן נפטר, אַז מ'וויינט איז אַ סגולה די אייגענע

קינדערלעך זאלן ניט שטארבן. בעת דער שבעה וואשט מען זיך ניט מיט ווארעם וואסער, אַ חודש צייט שערט מען זיך ניט, דריי חדשים אַז ס'גייט די רייד וועגן אַ טאטן אָדער אַ מאמען. עלף חדשים זאָגט מען קדיש און גאַנצע צוועלף חדשים טוט מען זיך ניט אָן קיין נייעס מלבוש. ראַסע האָט אַלצדינג געהיט נאָך מער ווי די מאמע, נאָך מער איידער ווייבער וואָס האַלטן זיך פאַר גאַנצע צדיקתעס. ראַסע האָט אַלע טאָג קדיש געזאָגט, געפאָדערט קאַשרע-גאַוורע זאָל איר מיט קלאַרע דיבורים געבן צו פאַרשטיין דעם פירוש המילות פונעם האַרבן תרגום לשון.

אָוועק די שבעה, די שלשים, די עלף חדשים, דאָס יאָר. ראַסע'ן איז געווען זיבעצן יאָר, מ'האָט גענומען ריידן שידוכים פון סוויר, לינטיפ, מיכאַלישעק, סווינציאָן. אין אַ דאָרף סוויטאַלישעק, עלטערע יידן האָבן עס נאָך גערופן „סוויטאַרילישעק“, וואָס צווישן קלושאַן און ווידומין, איז אויך געווען מערניט איין יידישע משפּחה. ביי זיי איז געווען אַ בן יחיד וואָס איז אַלט געווען ניינצן יאָר, אים איז די מאמע ניט לאַנג געשטאַרבן, עפעס גלאַט אַ שידוך מן השמים. מ'איז געקומען ריידן מיט כאַשקע'ן און ראַסע'ן נאָר ס'איז געווען אַרויסגעוואָרפן די רייד. ראַסע האָט דעם יונגמאַן ניט געוואָלט אָנקוקן. „אַ שידוך מן המים“ האָט זי עס אָנגערופן:

— נו, ווי קומט סוויטאַלישעק צו סטראַטשע?

ראַסע האָט גענומען אַרבעטן אין דער מיל. דער באַלעבאָס, יעסקע מילנער, האָט דאָס ניט געפאָדערט. ער האָט דעם פאַרשטאַרבענעם בענדע-גד'ים שכירות ווייטער געצאָלט דער אלמנה אָן אַ האָר אונטערשייד. אַז ראַסע וויל אָבער אַרבעטן אין דער מיל, וואָס זאָל ער איר גיין פאַרווערן? זי האָט געאַרבעט ביי די השבונות, ביים אויפראַמען, און

וואסאמאָל מער ביים פירן בריוו, געלט, חשבונות און גלאַט ידיעות, אין די שמעטלעך און דערפער אַרום און אַרום. אַז איינע פון די גרויסע שרויפן אין דער מיל איז לויז געוואָרן פלעגט יעיסקע תמיד אַ זאָג טאָן:

— אַ שרויף און אַ צעבראָכן האַרץ קען מען ניט פאַרריכטן.

אַ סימן איז דאָס געווען אַז ראַסע זאָל צופאַרן מיט ליאָלקעין אין סווינציאָן און איינהאַנדלען אַ שרויף פונקט די זעלבע גרייס ביי פייוול דעם מולער. ווען זי איז אַריין צו פייוול דעם מולער האָט זי זיך אַלעמאָל אומגעקערט מיט דעם וואָס מ'דאַרף. דער באַלעבאָס האָט זיך אויף איר געקענט פאַרלאָזן. ליאָלקע האָט נאָר געטויגט אויף פערד און וואָגן, דאָס איז דאָך זיין זאָך. פון חתונה האָבן האָט זי ניט געוואָלט וויסן. לעבנדיק מיט דער מאַמען אין טאַטנס הויז, אַרבעטנדיק אין דער מיל, איז זי געווען גענטער צום טאַטן. אַ טרייסט זיינען געווען די אייזערנע רעדער מיט די אומצאָליקע קליינע קלעצעלעך וואָס שטאַרצן אַרויס פון אייזן אינעווייניק אין יעדער ראָד. זיי זיינען ביי איר געווען פונקט אַזאָ וואונדער ווי דאַמאָלסט ווען זי איז געווען אַ פּיצניק מיידעלע, אפשר נאָכמער. זי פלעגט קלערן ווי אַזוי אויף די אַ רעדער האָט אַ לעבן לאַנג געקוקט דער טאַטע, זיין טאַטע און זיין טאַטע. אַזוי איז עס פון פאַרצייטנס. ווער וועט אַזאָ ירושה גיין וואַרפן? בלויז אַ נאַר. צו וואָס דאַרף זי לעבן מיט אַ יונגן שנעק ערגעץ אין אַ שמעטל, ווען זי קען ווייטערפירן דעם טאַטנס אַרבעט אין דער וואונדער-מיל וואָס הייסט סמראַטשע?

ה

ראסע איז אלע טאָג געפאָרן אין סוויר אויפן טאָטנס קבר. די מאַמע האָט געהאַלטן מיטן באַלעבאָס אז אַ מיידל טאָר ניט אייביק קומען אלע טאָג אויפן טאָטנס קבר. אז ראַסע פּלעגט אַמאָל אַריינפאַלן צום געוועזענעם מלמד אירן, קאַשרע־גאַוורע, אין מיכאַלישעק, פּלעגט ער אַנוואַרענען די אַמאָליקע תּלמידה: — פאַר גאָט און פאַרן טאָטן דאַרפסטו אָפּלאָזן דעם בית־עולם און חתונה האָבן. חתונה האָבן, מיין קינד! איין זאָך מערניט וויל איך דערלעבן, דיר מסדר קידושין זיין.

ראַסע'ן זיינען די אלע רייד אַריין אין איין אויער און אַרויס פון אַנדערן. פאַרקערט, זי האָט זיך שוין ניט באַזונגט מיטן קומען אויפן טאָטנס קבר. זי האָט ביסלעכווייז גענומען באַטראַכטן די אַנדערע מצבות אויפן סווירער בית־עולם, וואָס אויפן בערגל וואָס שטאַרצט אַרויס אין דער סאַמע פּראַכטפולער סווירער אַזערע. זי האָט גענומען אויסנוצן די רייזעס מיט ליאַלקע דעם סטרונויצער אויף צו באַזוכן אַנדערע יידישע בית־עולמס. מער ווי אומעטום איז זי געקומען אין מיכאַלישעק. איר איז געפּעלן וואָס אויף אַריינפאַרן אין מיכאַלישעק דאַרף מען מיטן פּערד־און־וואָגן אַרויף אויפן פאַראַם. איר איז געווען געפּעלן אָנקוקן ווי יורקע קאַפּיטאַן פאַלט אָן אַ פּחד אז ליאַלקע'ס פּערד הייבט די פּאַדערשטע פּיס און פּרובירט זיך שטעלן דיבאַם, דווקא פּונקט אינמיטן דער וויליע. ווען דער פּערד איז ניט איינגעשפּאַנט וואָלט געווען פּריילעך. אין מיכאַלישעק פּלעגט זי זיך אַריינכאַפּן צו אַוורעמקע זייגערמאַכער, פירן מיט אים וויכוח אז זייגערס זיינען מערניט קלייניקע וואַסערמילן, וואו איין רעדל דרייט זיך מיטן כּח פון

צווייטן. זי איז אָבער אויך געקומען אָפּט אין לינטיפּ און אויך אויפן גרויסן אַלטן בית־עולם אין סווינציאָן. אַז ס'האָט זיך געמאַכט אַ סיבה צופאַרן שוין נאָך צען וויאָרסט ביז אין סווינציאָנקע, איז זי דאָרטן אויך אַוועק אויפן בית־עולם. וואו נאָר די מיל האָט געשיקט איז מען געפאַרן. און וואו נאָר מ'איז געפאַרן איז ראַסע אַוועק אויפן בית־עולם. ליאָלקע האָט קיין קשיות נישט געפרעגט. ער איז דאָך מערניט דער פּורמאַן. ער פלעגט זיצן אין וואַגן און שמעקן טאַבאַק, רייכערן ליולקע ציבוק, און איינמאַל האָט ראַסע אים געפאַקט ווי ער מאַכט לחיים מיטן פּערד.

נייע מצבות זיינען איר נישט אָנגעגאַנגען. אַלטע האָבן איר אָנגעמאַן אַ כּישוף. די אַלטע שטיינער האָבן איר דערמאַנט אין די אוראַלטע שטיינער פון דער וואַסערמיל, נאָר וואַדען, מיט שייניקע אותיות, אַלטינקע אָפּגעריכניקע, מיט מאַך באַ-וואַקסענע.

לכתחילה איז איר נישט אָנגעקומען גרינג דער נוסח פון די מצבות. וואָס איז אַזוינס „פּ נ"?, „ינב"?, „תנצבה"? מער ווי אַלין האָט איר פאַרכאַפט וואָס אויף יעדער מצבה איז געווען אַן אות וואָס איז גאָרניט פון אַלף־בית, דער אות ל, עפעס אַ למד פון אויבן, אַ קוף פון אונטן, אַ פּא אינמיטן. וואָס קען באַדייטן אַזאָ וואונדערלעכער אות?

אין מיכאַלישעק איז זי אַריין צו קאַשרע־גאַוורען, געבעטן ער זאָל מיט איר גיין אויפן בית־עולם, איר העלפן מיט די ראשי תיבות און מיט דער האַרבער עברי. ער האָט זיך געקווענקלט, געזאָגט „וועל", „עט" און „נו". ער איז אָבער געגאַנגען. ער האָט ראַסען געגעבן צו פאַרשטיין אַז דער ל איז טאַקע דריי אותיות אינאיינעם, ס'הייסט לפ"ק — לפרט קמן — און ס'קומט תמיד

נאָכן יאָר אַנצואווייזן אַז ס'פעלט דער הא, די טויזנטער. די אַלע ראשי תיבות האָט ער איר אויפגעקלערט. איר איז ניט אַלעמאַל אַנגעגאַנגען וואָס מיינט גענוי אַזא און אַזא ראשי תיבות, ווי אַמאָל. זי האָט זיך אויסגעלערנט אַז „פ נ" מאַכט „פה נקבר“, דאָס איז טייטש „דאָ ליגט באַגראָבן“. ביי „ינב“ זיינען די ווערטער „יצאה נשמתו במהרה“ איר ניט געווען אינטערעסאַנט, ביי איר איז געבליבן מערניט דער פּשט אַז „יאַנאו“ איז טייטש „געשטאַרבן“.

ראַסע האָט גענומען קלערן אַז אַ מצבה איז געגליכן צו אַ נשמה. כמעט אַלע מצבות זיינען געשטעלט געוואָרן פון די קינדער פונעם נפטר, ס'איז געשטאַנען „אמנו היקרה“, „אמי היקרה“, „אבינו היקר“, „אבי היקר“. ראַסע האָט גענומען טראַכטן וועגן די יסורים וואָס די קינדער האָבן דאַמאָלסט געליטן, ווען זיי האָבן אַטאָ די מצבות געשטעלט.

ראַסע'ן האָט ווי געטאָן וואָס די עלטערע מצבות ליגן פאַרוואַרלאָזטע, כאלו מ'האָט אין די נשמות פאַרנעסן. מ'איז גרייט זיי לאָזן וואַלגערן אין שאול תחתיה. ס'האָט זיך איר געדאַכט אַז דער טאַטע שטייט לעבן איר און רעדט מיט איר:

— ראַסינקע, לאַמיר זיך אַננעמען פאַר די פאַרגעסענע מצבות, לאַמיר זיך אַפגעבן מיט זיי. מיט זיי! זאָלן די נאַרישע מיידעלעך וואָס האָבן דיר אַפגעלאַכט דאַמאָלסט ביי ר' זוסמאַן מלמד, זאָלן זיי פאַרגיין אין טראַגן און האָבן אַ גרויסע אייביקע אַרבעט, מיר וועלן ווערן פריינט מיט די מתים. מיט די מתים!

— יע, טאַטע, איך וועל אַכטונג געבן אויף יעדער אַלטער מצבה אין יעדן בית-עולם אַרום און אַרום. דו פאַרלאָז זיך אויף מיר!

1

ראסע האָט גענומען אַריינגריבלען זיך אין זאַכן וואָס אַפילו קאַשרע־גאָורע האָט איר רעכט ניט געקענט געבן צו פאַרשטיין. פאַרוואָס זשע שטייט אויף איין מצבה „ת נ צ ב ה“ און אויף אַ צווייטער ת נ צ ב ה? אויף אַ דריטער שטייט געשריבן ת נ צ ב ה און אויף אַ פערטער ת נ צ ב ה? אַמאָל געפינט מען אויך ת נ צ ב ה, און איינמאָל אין אַ יובל ת נ צ ב ה. און נאָכאַמאָל דער וואונדערלעכער אויסטערלישער אות: ל. אַמאָל הייבט זיך עס אָן מיט אַ פּא וואָס ווערט געצויגן אין דער הייך אויף למד און אַראָפּ אויף קוף. פאַרקערט אַמאָל הייבט זיך עס אָן מיט קוף וואָס שפּרייט זיך אויס אויף פּא און אַרויף אויף למד. און אַמאָל ווידער איז עס אַ למד וואָס האָט זיך צוגעוואַקסן אַ קוף־פיסל פון אונטן און אַ פּא ביי דער זייט. וואָס איז דער באַדייט? פאַרוואָס? און ווי קען עס זיין אַז דעם דרייאיקן אות נוצט מען נאָר אויף איינצושפּאַרן אָרט? מ'געפינט דאָך עס אויך אויף יענע גבירישע מצבות אויף וועלכע ס'שטייען לאַנגע מגילות, דאָרטן האָט מען ניט געזשאַלעוועט קיין אָרט.

אויף דעם אַלעמען האָט קאַשרע־גאָורע געענטפּערט מיט אַ האַלבן מויל אַז דאָס איז אַן ענין פון סגנון פונעם מצבה־קריצער, קיין באַזונדערן באַדייט האָט עס ניט. פאַרוואָס מיט אַ האַלבן מויל ווייל ער איז אַליין געווען אַ מקובל, ווייל ער אַליין האָט געוואוסט אַז מצבות זיינען הייליק, אַז ווער ווייס וואָס פאַראַ ריזן דרוין עס ליגן פאַרבאָרגן אין אַ קוצו של יוד וואָס אויף אַ מצבה, כּפּרט נאָך אַמאָליקע מצבות, וואָס זיינען געשטעלט געוואָרן למהדרין.

ווען ראסע איז אריינגעפאלן צו קאשרע-גאזורע'ן אין מיכאלישעק, אפשר צוויי מאָל אין חודש, האָט זי זיך איינגעשפּאַרט וואָסאַמאָל מער ער זאָל מיט איר לערנען קבלה, כאָטש וועגן דעם ענין מתים און טויט. קאשרע-גאזורע האָט ניט געוואָלט וויסן דערפון. צווישן זיי איז אַ שוואַרצע קאָץ דורכגעלאָפּן. ער האָט איר געגעבן צו וויסן אַז מער זאָל זי צו אים ניט אַרײַן. ס'האָט אים אַפילו גענומען פאַרדריסן וואָס זײַן אַלט טשעמאַדאַנעכל, דעם זײדנעם אַ מתנה צו דער בר מצווה, האָט ער אַוועקגעגעבן דער מאַדנער-משונהדיקער מיידל וואָס וויל ניט חתונה האָבן, וואָס פאַרעט זיך נאָר מיט מצבות, בית-עולמס, מתים.

ז

די יאָרן האָבן גענומען לויפן. ראסע איז עקספּערט געוואָרן איבער אַלע אַרומיקע מצבות. אַלע האָבן איר שוין אָנגערופן „ראסע מצבה“, אָדער גלאַט „די מצבה“.

— די מצבה איז דאָ נעכטן געווען אויפן בית-עולם?

— געווען ע-ען!

— געווען?

— וואָדע-ע-ען?

אונטערוועגנס אין וואָגן, פאַרנדיק מיט ליאָלקע סטרונויצער, האָט ניט זעלטן פאַסירט אַז ס'איז פאַרבייגעפאַרן דער סווינציאָנער בעל-עגלה, מעישקע-זשוליק, וואָס האָט פאַר איידלקייט קיין שם ניט געהאַט. פאַרקערט ער האָט יעדן געוואוסט ווי אַזוי צו טרעפן אין האַרצן אַרײַן. אַז ער האָט

דערזען ליאָלקע'ן מיט ראַסע'ן, האָט ער גענומען זינגען אויף אַ
הויכן קול מיט אַ כלומרשט הזנישן ניגון:

אַ שנאַפּס וועלן מיר מאַכן ביי דער אַלטער מצבה
און קדיש וועט זאָגן אַ יונגע נקבה.

מאָמער איז ער ראַסע'ן יענעס טאָג פאַרבייגעפאַרן אַ
צווייטן מאָל האָט ער דערלאַנגט אַ נייע פאַרציע. ער פלעגט אין
סאַמע טרייבן זיך הייבן אויף איין פּוס און מאַכן אויף ביידע
זייטן מיט די לייצעס ווי ער וואָלט געפירט אַן אַרקעסטער און
זינגען, דאָסמאָל מיט אַ טריאַמער-מאַטיוו און אַרטיסט-מעסיקע
העוויות:

איי די מיידעלעך זיי ווערן דאָך עלטער און קאַלטער
ס'העלפט זיי שוין ניט קיין נדן
איי וואָזשע הערט זיך שלמה-איצע
עפעס ניס אין סווינציאָן.

ראַסע'ן איז דאָס אַליץ געלעגן אין דער לינקער פּיאַטע. זי
האַט זיך דערמאַנט אַז קאַשרע-גאַוורע האָט מיט איר אַמאָל
געלערנט „הכל לפי המבייש והמתבייש“. אַז מעישקע-זשוליק
זאָגט אַריין איז דאָך גוט!

ראַסע האָט געהאַט אַ מיינונג איבער דעם מענטשן לויט
דער מצבה. איר זיינען געפעלן געווען אַמערסמנס די קליינע
פּשוטע מצבות, „ריקלה בת ר' אהרן ז"ל וינב ו טבת...“ צי
„אמנו היקרה והצנועה חייה פייגה בת ר' תנחום ז"ל ינב כו
אלול...“. דאָרטן וואו די מצבה האָט זיך אָנגעהויבן מיט די
ווערטער „על אלה אני בוכיה“ (אויף די אַ וויין איך) האָט ראַסע
גענומען וויינען, טראַכטנדיק וועגן דעם וואָס די קינדער האָבן
געליטן ווען ס'איז געשטאַרבן אַ טאַטע צי אַ מאַמע.

און דאָרטן וואו ס'שטייט אז עמעצער איז יונג געשטאָרבן האָט זי פאַרגאַסן ביטערע טרערן: אויף דער מצבה „אחינו היקר הבחור שבק חייו בימי נעוריו בן ט"ז שנה“, אָדער דאָרטן וואו עס שטייט: „רכה וענוגה בת עשרים שנה שמונה חדשים פרומה גיטל בת ר' אברהם אהרן ינב כב אב“. ראָסע האָט געהאַלטן אז די נאָענטסטע חברטע אירע איז געווען די פּלוצלונג געשטאָרבענע פריידע זעלדע שמולקע'ס. געקענט האָט זי איר פון דער מצבה: „רכה וענוגה בת עשרים ושתים שנה איך פתאום ינב פריידע זעלדע בת שמואל יא אלול“. ראָסע האָט זיך אומגעקערט צו די אַלע אַרומיקע מצבות און אַ פּרעג געטאָן אויף אַ הויכן קול:

— נו, איך פּרעג אייך! דאָס מאַכט פריידע זעלדע שמולקע'ס צי ניט?!

צום יאָרצייט פּלעגט ראָסע קומען אויפן קבר, לייענען פאַר פריידע זעלדע'ן מעשיות פון אַ מעשה ביכל, פירן מיט איר לאַנגע שמועסן.

אומעטום, לעבן יעדער מצבה איז ראָסע געווען זיכער אז לעבן איר שטייט דער טאַטע. ניין, דער טויט קען זיי ניט צעשיידן. זיי ביידע גיבן אַכטונג אויף די פאַרגעסענע נשמות וואָס אויף די בית-עלמינם.

אז זי האָט אין סוויר, אין מיכאַלישעק, אין לינטיפ און אין סווינציאָן געקוקט אויף מיידלעך אין אירע יאָרן האָט זי אויף זיי אַלעמען רחמנות געהאַט. נאָר זיי פּלאַפּלען וועגן די קליינע זאַכן. היינט זיינען זיי ווי דוד און יונתן, מאָרגן זיינען זיי צעקריגט. אַ שאַד, אַ שאַד, זיי האָבן ניט אויסגעפונען וואָס עס הייסט פרייניטשאַפט.

ראָסע האָט גענומען טראָגן ביי זיך קאַשרע-גאַוורע'ס

משעמאָדאַנעכל אומעמום, ביי איר איז דאָס געוואָרן ווי אַ פּאָר תּפּילין. די צוויי גאָלדענע אותיעלעך האָבן איר אַלעמאַל אַ וואונק געטאָן פון אַ ווייטן פּריילעכן אַמאַל. אין משעמאָדאַנעכל האָט זי געהאַלטן בערשטלעך, טיכלעך און פּלעשלעך וואָסער מיט זייף אויף אָפּצורייניקן פּאַרוואָרלאָזטע מצבות, אַ קליין בעזעמל אויסצוקערן דעם באַדן אַרום איטלעכער מצבה, און — בלומען.

ח

די מאַמע, כאַשקע בענדע־גד'ס, אַזויעט מען איר גערופן, האָט זיך ניט אַנטקעגנגעשטעלט דער מאַכטערס טועכצער אויף די בית־עולמס, זי האָט עס געהאַלטן פּאַר אַ סימן אַז די מאַכטער הערט ניט אויף טרויערן נאָך בענדע־גד'ן. ערגעץ וואו, און אפשר מער ווי ערגעץ וואו, איז איר געווען גוט וואָס זי האָט לעבן זיך די מאַכטער, עלעהיי זיי וואָלטן געווען צוויי אלמנות. וואָס וועט פון איר ווערן אַז די מאַכטער וועט חתונה האָבן און אַוועק ערגעץ אין אַ שטעטל? אַז די מאַכטער וויל ניט חתונה האָבן טאָר מען ניט צווינגען. אַזוי האָט איר געזאָגט דער סווייער רב בנימין־מלך: אַ מאַנסביל מוז חתונה האָבן, אַ מיידל לאו דווקא.

אַליין איז כאַשקע אַ גאַנץ לעבן געווען פּאַרליבט אין בלומען. ביי זיך אין גאַרטן האָט זי געהאָדעוועט אַלערלייאיקע בלומען. זי האָט געקענט יעדן בלום פון די אַרומיקע פעלדער, די וועלדער, ביי די זייטן פון סטעזשקעס און וועגן, ביים ברעג טייך. די בלומען האָבן געבראַכט אַ נייע גאַענטקייט צווישן דער

מאמע מיט איר טאכטער. דער מאמעס פאָרען זיך מיט זיי איז שוין ניט געווען גלאַט אַ משוגעת, איצט וועלן די בלומען משמח זיין מתים. ראַסע האָט זיך געפרייט וואָס די מאַמע איז סוף כל סוף געוואָרן אַ שותף צו דער אַרבעט. ראַסע'ס אַרבעט איז געווען צוצופאַסן די בלומען מיט די מצבות. סתם טראָגן בלומען אויף מצבות איז דאָך קיין גאַנג ניט. דאָס קען יעדער פתּי. דער קונץ איז משמח זיין דעם מת מיט בלימעלעך וואָס וועלן אויסנעמען.

יונג געשטאַרבענע מיידלעך פלעגט ראַסע ברענגען חנהלע'ס אייגעלעך. אַז מ'עט זיי אַ גלעט געטאָן איז געווען עלעהיי מ'גלעט סאַמעט. ראַסע האָט זיי נאָר צוגעטראָגן אויף אַזעטקענע מצבות וואו עס שטייט בפירוש ווי אַלט איז געווען די מיידל אַז זי איז געשטאַרבן. ברוינע חנהלע'ס אייגעלעך פאַר פּיצניקע מיידעלעך. געלע פאַר קינדער און בלויע פאַר מיידלעך וואָס זיי איז געווען מער ווי צוועלף יאָר. אַזוי האָט ראַסע געפּסקנט. ביי דער מאַמען האָט זיך ראַסע דערוואוסט אַז סוף פּרילינג דאַרף מען זיי איבערזעצן, אַניט ווערן זיי אַלט און ניט אינטערעסאַנט. בעת מ'עט זיך געפּאַרעט מיט די בלומען אין גאַרטן אין סטראַטשע האָט שוין ראַסע געוואוסט צו וועלכן קבר זיי וועלן טויגן. זי האָט געוואוסט אַז מ'דאַרף האָבן אין האַרצן די כּוונה שוין פּון דאַמאָלסט ווען מ'פּאַרזייט.

יונג געשטאַרבענע בחורים האָט ראַסע געבראַכט הימל־בלויע פאַרגעס־מיר־ניט בלימעלעך וואָס זי האָט געהאַדעוועט האַרט ביים ברעג פּון טייך סטראַטשע. די מאַמע האָט איר אַנגעזאָגט אַז נאָר אויף פּייכטע באַדנס קענען זיי אויפּבליען. די מאַמע האָט איר אויך דערציילט אַז אין די גרעסערע שטעמלעך פּירט זיך אַז אַן אויסגעטריקנטן פאַרגעס־מיר־ניט שיקט אַ בחור

זיין מיידל. באַלד נאָך פסח דאַרף מען זיי אַוועקטראַגן צו די מצבות. אין רעכטן זומער בליען זיי שוין ניט.

מאָי גלעקעלעך זיינען ביי דער מאַמען ניט געווען, נאָר די מאַמע האָט געוואוסט אַז זיי טויגן צו רפואות. ראַסע איז קיין פוילע ניט געווען. אַז ס'איז איר אויסגעקומען זיין אין מיכאַלישעק איז זי באַלד אַריין צו כאַנקע דעם פעלדשער, געבעטן מאָי גלעקעלעך. ער האָט געוואוסט דערפון נאָר ער האָט זיי ניט געהאַט און ניט געהאַדעוועט.

— באַבסקע רפואות! — האָט ער דערויף געגעבן אַ פסק.

אין קאַבינעט האָט ער געהאַלטן מערניט אין אונטערזוכן פּיאָווקעס, געוויזן ראַסע'ן וואָס ער טוט און ווי ער קלייבט אויסעט. טאַמער האָט ניט אַ פּיאָווקע קיין דריי קלאַרע ציינדלעך מיט צען פּאַר אויגן דאַרף מען עס צוריקטראַגן צו דער וויליע, אָבער גלייך, מ'זאָל עס ניט אויסמישן מיט די גוטע פּיאָווקעס. אָן די דריי ציינער קען עס ניט אויסבייסן די קרענק, אָן די צען פּאַר אויגן זעט עס ניט וואָס איז געזונט אין קערפּער און וואָס מ'דאַרף אַרויסציען, עס ווייס ניט דעם חילוק פון גוט ביז שלעכט. ראַסע האָט זיך געביסן די אונטערשטע ליפּ זי זאָל אים ניט אויסלאַכן אין פנים. זי האָט וואויל געוואוסט אַז אַלע קינדער אין געגנט רופן אים אָן: „די פּיאָווקע“. זי האָט איינגעזען אַז מיט דעם יידן קען מען נאָר ריידן פון פּיאָווקעס, ניט פון בלומען. ער האָט איר אָנגעזאָגט אַז מאָי גלעקעלעך קען מען קויפן נאָר אין סווינציאָן אין טאַראַשייסקים אַפטייק פון הייל־גראַזן. האָט זי זיי דאַרטן איינגעהאַנדלט. די ווייסנקע מאָי גלעקעלעך האָט ראַסע צוגעטראַגן יענע מתים וואָס זי האַלט אַז זיי דאַרפן אַ רפואה.

מאַרגאַריטקעלעך, טונקל רויטע, ווייסע, געלע און ראָזעווע, האָט ראַסע געבראַכט טאַמעס. מאַמעס האָט זי

צוגעטרעגן לייבנמיילער, געל־בלויע, בלויע, געלע, און ראָזעווע. וואו נאָר אַ מצבה האָט איר אָפגעטאָן אַ כישוף — זי האָט אליין ניט געוואוסט פאַרוואָס נאָר בדרך כלל זיינען דאָס געווען נאָר אַלטע מצבות וואָס הינקען אויף איין פּוס, אַ סכנה זיי זאָלן איינפאלן — האָט זי איינמאַל אַ יאָר צוגעטרעגן די כלומען פון קוסט „מאָי“, ווייסע אָדער העל־וויאַלעטענע, וואָס וואַקסן אויפן שטענגל פון קוסט. דאָ האָט איר די מאַמע געוויזן אַז דער מאָי האָט פיר קרוינבלעטלעך, נאָר איינמאַל אין טויזנט טרעפט מען פינף קרוינבלעטלעך. דאָמאַלסט הייסט דאָס: מזל. און אַז זי האָט איבערגעצייילט פינף קרוינבלעטלעך האָט זי געוואוסט אַז דאָס איז שוין נאָר פאַרן טאַטנס קבר.

ט

ראַסע מצבה האָט מען שוין געקענט אַרום און אַרום, ניט נאָר אין סוויר, אין לינטיפּ, אין מיכאַלישעק, אין סווינציאָן און סווינציאָנקע, נאָר אויך אין סמאַרגאָן, אין אינגאָלינע און אין פּאָדבראַדזש. מיטן לעבן איז זי געווען צופרידן. גוט געלעבט מיט דער מאַמען, מיט אַלעמען. זי האָט אַכטונג געגעבן אויף אַזויפּל מצבות אַז ס'איז זיי ניט געווען איבערצוציילן.

איין זאָך האָט איר געפעלט: געוואָר ווערן וואָס ס'שטייט אין דער קבלה וועגן מתים. מיטן אַמאָליקן מלמד, קאַשרע־גאַוורע, איז זי געווען מערניט גוט־מאַרגן גוט־יאָר. ער איז שוין געווען זייער אַלט און ראַסע איז געווען זיכער אַז טאַמער וועט מיט אים עפעס טרעפן וועט ער דאָמאַלסט וויסן אָפצושטאַצן וואָס זי טוט. אַז זי האָט געפרעגט ביי יידן וואָס קענען אַריינקוקן

אין א ספר האָט מען איר אָפגעפטרט איינס און צוויי. ס'איז ניט פאר א מיידל די ענינים. זאל זי בעסער חתונה האָבן מיט א תלמיד חכם וועט זי ביי אים פרעגן וואָס זי וויל. גראַדע איצמער איז זי א מיידל אין די יאָרן, קען זי איינהאַנדלען א ריכטיקן קענער, אן אלמן צי א גרוש.

אין איינעם א ווינטער טאָג, א פארשבת איז עס געווען, מ'האָט פרי געשלאָסן די מיל סיי צוליב שבת סיי צוליב א ביטערן האַגל, האָט ראַסע גענומען פרעגן אן עצה ביים באַלעבאָס. ער איז דאָמאָלט שוין געווען א ייד א ריכטיקער זקן, א באַ בימים.

— יעיסקע, איך האָב צו איך אזא מין פראַגע. פארוואָס וויל מיר קיינער ניט אויסזאָגן וואָס ס'שטייט געשריבן אין דער קבלה וועגן מתים?

— ביי מיר האָסטו געפועלט, ראַסע, נאָר וואָס זאל איך טאָן אז איך בין א מילנער, ניט קיין מקובל?

— איר קענט פון מיינעטוועגן ריידן מיט עמעצן וואָס וועט מיט מיר עפעס לערנען, איר'ט זיי זאָגן אז איך גיי ניט טאָן קיין שלעכטס.

— כיל עם האָבן אין זינען. פתח שין שאַ! מיינער אן אייניקל וואוינט אין סווינציאָן, עלע לייוזער חייט רופט מען אים, א יונגער בחור, מ'רעדט אז ער איז אן עילוי, לייענט תרגום לשון ווי א וואַסער. האָב איך אַט אזא מין פלאַן. הער. איך וועל אין סוויר באַשמעלן ביי ירוחם שרייבער א בריוו, איך וועל דיר געבן דעם בריוו, וועסט עם צומראַגן דעם אייניקל אז דו'עסט פאָרן אין סווינציאָן. וועסט א קלאַפ טאָן ביי זיי אין מיר, 27 פאָשמענער גאָס וואוינען זיי, פונקט אַנטקעגן דער „גאָסטיניצע אימאליאַ“.

- כ'ל שוין טרעפן! א יישר כח, איי האָט איר אַ גוטע
נשמה. אָהאַ!
- נו, וואָס טוט מען נישט פאַר בענדע-גד'ס אַ מאַכטער?
— וואָרט צו אַ רגע, ער'ט דאָך מיר אויכעט זאָגן די
זעלביקע תורה אַז דאָס טאָר מען נישט לערנען מיט אַ מיידל,
אַז —
- אפשר, ניין, דאָרטן אין סווינציאָן זיינען זיי אַלע
האַלבע משכילים.
- וואָס איז דאָס „משכילים“? עפעס אַמאָל געהערט אַזאָ
מין וואָרט.
- נו, עט, דאָס זיינען יידן וואָס שרעקן זיך נישט איבער
פון אַלצדינג.
- אַ גוט שבת, יעיסקע!
- אַ גוט שבת דיר ראַסע, זאָלסט זאָגן דער מאַמען פון
מיינעמוועגן אַ גוט שבת.

י

אָוועק אַ פאַר טעג איז יעיסקע מילנער אַליין געוואָרן
נייגעריק. ער האָט געזוכט אַ שטיקל תירוץ ער זאָל שיקן
ליאַלקע'ן מיט ראַסע'ן אין סווינציאָן. דער בריוו איז געלעגן
גרייט אין קעשענע. אַז קיינער האָט נישט באַמערקט האָט ער
אַרויסגענומען אַ געזונטע שרויף און עס צעבויגן מיט אַ
העמערל און אָוועקגעגעבן ראַסע'ן. זיי האָבן אַ שמייכל געטאָן
איינער צום אַנדערן.

אַנגעקומען אין סווינציאָן האָט ראַסע אַנגעזאָגט ליאַלקע'ן

ער זאל אַוועק אַפּרוען זיך, טאָן זייניקע אַ פּאַר שעה. זי האָט איינגעהאַנדלט אַ שרויף ביי פּייול דעם מולער און איז באַלד אַוועק אויף 27 פּאַשמענער גאַס אַנקלאַפּן אין טיר. געעפּנט האָט די מאַמע, באַדאַנע האָט זי געהייסן, אַ מיכאַלישקער טאַכטער וואָס האָט חתונה געהאַט פּאַר יעיסקע'ס אַ זון, זי איז געווען טראַגעדיק. ראַסע האָט געגעבן צו פּאַרשטיין אַז זי האָט אַ בריוו פּאַר עלע-לייזערן פּון זיידן. די מאַמע האָט אים באַלד צוגערופּן און אַליין איז זי אַוועק אין קיך. עלע-לייזער איז צוגעקומען. ער איז געווען אַ סך יינגער פּאַר ראַסע'ן, אַ זעלטן שיינער בחור מיט אַ ניי-מאַדישער פּריזור. ראַסע מצבה האָבן אַלע געוואוסט ווער זי איז. ער האָט איר געבעטן זעצן זיך, האָט אויפגעעפּנט דעם קאַנווערט און דעם זיידנס בריוו איבערגעלייענט. לעבן אים האָבן זיך געשפּילט די צוויי יינגערע ברידער, בערקע און מענטקע, מיט אַ שוועסטערל וואָס זיי האָבן אָנגערופּן „די באַנד“. אַלע דריי קינדער האָבן זיך געשפּילט מיט אַ צעבראַכענער מאַנדאַלינע.

די קינדער האָבן ווייטער געשפּילט. עלע-לייזער מיט ראַסע זיינען געזעסן שטומע. ראַסע האָט זיך געפּאַרעט מיט דער נייער שרויף און אַריינגעקוקט אין פענצטער אויפן שיינעם סאַד איבערן וועג וואָס לעבן דער „גאַסטיניצע איטאַליאַ“. זי האָט געוואָלט קוקן אויף עלע-לייזערן און ער האָט געוואָלט קוקן אויף איר, אָבער ביידע האָבן אויסגעמיטן דעם אַנדערנס אויגן. דאָ איז אָבער געגאַנגען די רייד עפעס אַ בריוו. עלע-לייזער האָט נאָכן איבערלייענען צוריק אַריינגעטאָן דעם בריוו אין קאַנווערט. ער האָט גלייך דערקענט דעם נוסח פּון סווייער שרייבער ירוחם סופּר.

— קומט! — האָט עלע-לייזער אַ זאָג געטאָן ראַסע'ן.

— מאמע, איך גיי אין דער אלטער שול עפעס נאכקוקן
אין די ספרים. איך קום באלד — האָט ער דער מאמען געזאָגט
אויף אַ קול זי זאָל הערן אין צווייטן צימער.

— גוט, גיי געזונט און קום געזונט! — האָט די מאמע
געענטפערט פון אַנדערן צימער.

די אלטע שול איז פונקט געווען געשלאָסן. אויף אַ בענקל
אינדרויסן איז געזעסן חיים-מאיר דער סוויטער, ער האָט זיך
דאָן אויפגעהאלטן אויפן סווינציאָנער שולהויף. אים איז ניט
אַנגעגאַנגען וואָס גייט אַ שניי. ביי אים איז געווען אַ שליסל.
דערוען עלע-לייזער מיט ראַסע'ן האָט ער זיי וואַרעם באַגריסט
מיט זיין באַקאַנטן נוסח.

— איך האָב חן!

עלע-לייזער האָט אים געגעבן צו פאַרשטיין אַז ער וויל
מערניט אַריינקוקן אין די ספרים אַ וויילינקע. חיים-מאיר האָט
אויפגעפנט די קרומע טיר וואָס האָט געסקריפעט מיט אַ ניגון.
אינעווייניק איז געווען פינצטערלעך. ער האָט באַמערקט אַז
ראַסע מצבה איז געבליבן אין גאַס. ער האָט איר געהייסן אַריין
אין פּאָליש. ער האָט זיי אַנגעצונדן דעם נאַפּט-לאַמפּ וואָס אין
פּאָליש און איז ווייטער אַרויס.

ראַסע האָט גענומען קלערן אַלערלייאיקע געדאַנקען.
ליאַלקע דער סטרונויצער מאַכט ערגעץ לחיים מיטן פּערד, איין
גאַט ווייס וואו. חיים-מאיר דער סוויטער שטייט ביי דער וואַך
אינדרויסן אין אַ שניי. אַט זיצט זי, ראַסע, אין פּאָליש פון דער
אלטער שול אויפן סווינציאָנער שולהויף מיט איר באַלעבאַסעס
אייניקל, אַ קראַסאוויץ אַן עילוי, עלע-לייזער חייט. אין ליידיקן,
טונקעלן בית-מדרש וואָס האָט זיך קוים געווען דורך דער טיר
פון נאַפּט-באַלויכטענעם פּאָליש, איז געווען אַן אימהדיקע

רואיקייט. פון ערגעץ ווייט האָט מיט שטאַלץ אַראָפּגעקוקט דער טאַטע בענדע־גד.

אַז זיי זיינען ביידע געזעסן און עלע־לייזער האָט אַראָפּגענומען די אַלע בענד זוהר פון אַ פּאַליצע — ער האָט געוואוסט גענוי וואו זיי שטייען — האָט ער איר געזאָגט אַז ער פאַרשטייט פון זיידנס בריוו אַז זי וויל וויסן וואָס ס'שטייט אין זוהר וועגן מתים. ביי עלע־לייזערן איז אויסגעקומען אַז ס'איז גאָר אַ מצווה ענטפערן אויף פּראַגן פון אַ מיידל וואָס גיט זיך אָפּ מיט לייב און לעבן רייניקן און באַפּוצן פאַרוואַרלאָזטע מצבות, פאַרוואָס לאַכט מען פון איר אָפּעט? ער האָט איר געזאָגט אַז צו דער מינוט פאַלמ אים איין מערניט דריי שטעלן אין זוהר. בשעת מעשה האָבן זיינע פינגער אָנגעהויבן טאַנצן איבער די ספרים ווי אַ פאַרטעפּיאַן.

— וואָס שטייט דאָרטן געשריבן?

— נו, אין פרשת משפטים שטייט, נאָ, דאָ איז עס. אַז אַ מענטש האָט חתונה מיט אַן אלמנה קומט צו גיין דער רוח פון טויטן מאַן, און פירט מיט אים מלחמה. דערפאַר שטייט דאָ: ומאן דנסיב ארמלתא כמאן דעאל בימא ברוחין תקיפין בלא חבלין, דאָס הייסט אַז ווער ס'האָט חתונה מיט אַן אלמנה, דער איז געגליכן צו אַ מענטש וואָס גייט אין ים אַריין, פון אַ שיף הייסט עס, בשעת אַ זאָווערוכע און גיין גייט ער אַן שמריק. און וואָס טרעפט אַז דער גייסט פון צווייטן מאַן איז פאַרט שטאַרקער? דאַמאָלסט, זאָגט דער זוהר אַז דער רוח פון ערשטן מאַן קערט זיך אום צום קבר און פון דאָרטן קומט ער צו חלום ביי די לעבעדיקע: ומתמן משטמא בעלמא ואתחזי בחלמא לבני נשא.

ביים ליכט פון נאַפּט־לאַמפּ האָט עלע־לייזערס פנים

גענומען גלאַנצן מיט פרייד. זיין התמדה ביי די ספרים מאַכט אים פאַר אַ העלד אין די אויגן פון אַמאָ דער מיידל. ראַסע'ן איז יענע רגע געווען גענוי אַט אַזא עלית נשמה. נאָר וואָס, ניט דאָס איז זי געווען אויסן.

— איי איי איי! — — נאָך עפעס איז דאָ?

— איך זע אַז ניט דאָס זוכט איר. איז וואָרט אַ רגע. אַ, דאָ, אין פרשת שופטים גייט די רייד וועגן דעם צי דער מלאך המות האָט הנאה פון הרגענען מענטשן צי איז די פרייד זיינע נאָר אַ פרייד פון אויספירן דעם רבונג של עולמם ווילן. זאָל איך עס אייך איבערלייענען אינעווייניק?

— באַלד. נאָך עפעס פאַראַן?

— אַ רגע. יאָ, אין פרשת פנחס, אין דער סוגיא נפש, רוח, נשמה, שטייט געשריבן, וואָרט צו, אַמאָ דאָ איז עס: וכד מית בר נש בהאי עלמא, ההיא נפש לא אתעדי מן קברא לעלמין. ובחילא דלא ידעי מתיא משתעו דא עס דא. אַז אַ מענטש שטאַרבט דאָ אויף דער וועלט, רוקט זיך קיינמאָל ניט דער נפש פונעם קבר. און דורך אַ כח וואָס מיר קענען עס ניט, ריידן זיך צונויף די מתים איינער מיטן אנדערן.

— וואָס-אַ! אַט דאָס זאָג איך אַלע מיינע יאָרן, זאָל איך אַזוי לעבן! די מתים זיינען ניט קיין טויטע. — — ס'איז קאַנצערט! ער האָט דאָס געפונען אין זוהר. אַ מאַלאַדיעין! איר קענט מיר די ווערטער אויפשרייבן?
— מהיכא תיתי.

אַ טאָג אין ווייטשעפּל

א טאָג אין ווייטשעפל

ריי דער שטעלע אין דער גרויסער רונדער ביבליאָטעק, אין בריטישן מוזיי אין לאַנדאָן, האָט זיך ליזא טאָמסאָן ניט איבערגעאַרבעט. אז מ'האַט אַוועקגעלייגט אין קליינעם דעמבענעם קעסטלע די באַשמעלונגס־צעטלעך אויף ביכער, האָט זי זיי אַריינגעטאָן אין די אַלטע האַרט־גומענע צילינדערס, די צילינדערס פאַרקלאַפט און אַריינגעשטופט אין די מיסטעריעזע רערן אין וועלכע זיי פאַרן, ווי אוראַלטע באַנעלעך אין אַ קינדער־פלאַנעט, ערגעץ אין די חדרי חדרים פון די אונטערשטע קעלערן וואו עס ליגן פאַרבאָרגן די אַלע ביכער. יענעם זומער איז געווען אין לאַנדאָן אַ חמימה. דערהערט ווי איינער זאָגט דעם אַנדערן: „ברודערקע, ס'איז הייס! מ'קען אַזוי ניט אַנגיין!“ איז ליזאַ'ן איינגעפאַלן: סאַראַ קאַמעדיע — טאָג און נאַכט לאָזט מען אויס דעם גאַנצן ירגזון צו דער פאַגאָדע, אַלמאַי ס'איז קאַלט, די זון ניטאָ, אין גאַס טומאָן. אז די זון ברענט שוין נעמט מען שרייען מיט אַ נייעם פזמון, אַז מ'גיט אויס פון דער היץ, און אין די פאַרקן און סקווערן ליגט מען אַלע אויסגעשפּרייט ווי טוימע.

ליזאַ פלעגט אַריינקוקן אין פנים פון יעדן וואָס האָט אַוועקגעלייגט ביי איר אַ צעטל, אַ קוק געטאָן אויף די נעמען

פון די באַשטעלער און די ביכער וואָס זיי באַשטעלן, געפרואוּט טרעפן וואָס פאַראַ מענטש איז דאָס. געווען אַ הויכע, ליזאַ, מיט לאַנגע ברוינע האַר, אַ צוציענדיקן שמייכל, און פלעגט יענע הייסע טעג טראָגן אַ קורץ קליידל, אַ לויז, פייער־רויט „מי שערט“ העמדל מיט אַ גרין בילד פון אַ פּאַיאָץ אינמיטן, אַ סטאַניק וואָס הייבט די בריסטן. זי איז אָפט געגאַנגען באַרוועס און מיט אַ היפש ביסל צירונג — צוויי קייטלעך אַרום האַלדז (אַ לויז קייטל מיט אַ שטייפן), דריי באַנזעלעטן אויפן רעכטן פּאַדערשטן אַרעם, און איין קנעכל־קייטל וואָס האָט באַצירט דעם נאַקעטן לינקן פּוס. זי איז געווען איינגעוויינט אַז מענער קוקן איר נאָך. זאָלן זיי, זי האָט זיי אין דער לינקער פּיאַטע, איר פעלט ניט קיין בחורים דאָרטן אין סטודענטן־הויז. צו וואָס דען פאַרבּרענגט מען דריי יאָר מיט אַזויפּל בחורים וואָס זיינען אין איין עלטער און שטודירן ווי זי שטודירט, אויב ניט אויף צו לעבן אויף גאַטס וועלט אַ טאַג?

יענעם שבת אינדערפרי איז די ביבליאָטעק געווען איבערגעפּאַקט, געווען געשפּאַנט, ס'הייס, מ'איילט זיך. שבת איז נאָר אָפּן אַ האַלבן טאַג, דערנאָך איז פאַרמאַכט ביי מאַנטיק. מ'דאַרף אַריינכאַפּן. ליזאַ האָט קיין פּשרה ניט געמאַכט מיט איר פאַרוויילונג־ביי־דער־אַרבעט, האָט ווייטער באַקלערט יעדן צוקומער נאָר מיט עקספּרעס. באַלד ווי זי נעמט צו איין צעטל ביי אַ „לייענער“, אָט שטייט שוין אין דער ריי דער קומעדיקער. ביי זיך אין קאַפּ האָט ליזאַ צעמיילט די לייענער: דאָקטאָראַלע קאַנדידאַטן, פּראָפּעסאָרן, שרייבער, פּאַרשער ביי טעלעוויזיע סטאַנציעס, גלאַט בטלנים, און ניט ווייניק עלטע מענטשן וואָס קומען זוכן פּרייד, אפּשר טרעפּן אַ פּיינעס מענטשן, אין ליכטיקן רונדן לייען־זאַל, אַנשטאַט זיצן אין דער

היים אין דער גרויסער איינזאמער שטאָט.

יעדן טאָג פלעגט זיך באַווייזן אַ מענטש וואָס זי האָט דעם גאַנצן זומער ניט באַוויזן אים קלאַסיפֿיצירן: ער איז געווען אַ מיטליעריקער, אַ קליינינקער, אַ קיילעכדיקער, אַ ייד, מיט אַ גרויסן פליך און ברילן מיט געדיכטע גלעזלעך. ער איז אַלעמאַל געגאַנגען אָנגעטאָן מיט אַן אָנסוט מיט אַ שניפּס און אַ קאַמעזיילקע, אפילו אין אַזאַ היץ. דער אָנשטעל פון אויסגעפּוצטקייט איז ניט געלונגען. פאַרפאַלן, ער זעט אויס לומפיש און שלומפּערדיק, די בגדים זיינען ניט קיין נייע. זיי וואַלטן שוין לאַנג געמעגט זיין אויף יענער וועלט, דאָרטן אויפן הימל פאַר מלכּושים. מיטליעריקע מאַנסכילן פלעגן פּרובירן פאַרפירן אַ שמועס מיט דער שיינער מיידל וואָס נעמט צו די צעטלעך. ניט אַטאָ דער מענטש. ער האָט איר אפילו ניט אָנגעקוקט, זיך געאייילט צוריק צו זיין טישל, אַלעמאַל דאָס זעלביקע טישל, די וועלט וועט אונטערגיין אַז ער'ס פאַרלירן אַ פּיצל רגע אַרבעט. פון די צעטלעך אַ גאַנצן זומער איז געווען קלאָר אַז דער מענטש פאַרשט עפעס אויס אין שייכות מיט פּסיכאָלאָגיע. ער פלעגט באַשטעלן אַ סך אויפלאַגעס פון די זעלביקע ווערק פון פּרויד און יונג און אַ ריי זעלמענע ביכער פון ניינצנטן יאָרהונדערט איבער היפּנאָז, כמעט אַלע אויף דייטש. פון די באַשטעלונגס־צעטלעך זיינע האָט זי אויך געוואוסט אַז ער הייסט ר. מעיעראַוויץ. ליוז'ן איז דאַמאָלסט באַפאַלן יענע אַטראַקציע וואָס קומט צומאַל צו פאַרן ביי שיינע יונגע מיידלעך צו גיט־שיינע גיט־יונגע „אינטערעסאַנטע“ מאַנסכילן און כּפּרט אַזעלכע וואָס ווייזן צו זיי גיט אַרויס קיין האָר אינטערעס. אפשר אויך יענע אַטראַקציע וואָס ציט צו שטודירנדיקע שיקסלעך צו געלערנטע מיטליעריקע יידעלעך.

- ליזא פלעגט פרובירן פארפירן מיט מעיעראָוויצן א שמועס.
- וואָס מאַכט איר היינט, מיסטר מעיעראָוויץ?
- איך זע אז איר קענט שוין דעם נאָמען מיינעם. א דאַנק, נישקשה, די צעמלעך זיינען אין אָרדענונג?
- אַוודאי, איך גיב זיי באַלד אַריין. מ'וועט איך באַלד צוטראַגן די ביכער. איר אַרבעט אויף אַ בוך?
- איך אַרבעט אויף וואָס איך אַרבעט, ס'פעלט ניט קיין אַרבעט — האָט ער איר אָפגעווישט און גיך פליטה געמאַכט. ניט קיין ייד וואָס האָט צייט צו פאַרפירן שמועסן איבער דברים במליוס מיט די מיידלעך וואָס אַרבעטן אין ביבליאָטעק.
- אַלע טאָג האָט ליזא געמאַכט אַנדערע קונצן אויף צו פאַרדרייען דעם יידן אין אַ שמועס נאָר ס'איז געווען אַרויסגעוואַרפענע אַרבעט.
- איר זייט זיכער אַ באַרימטער פּסיכאָלאָג?
- איך בין מעיעראָוויץ. די צעמלעך זיינען אין אָרדענונג?
- יאָ.

ב

יענעם שבת האָט ליזא באַשלאָסן דערגיין אַ טאַלק מיט דעם מעיעראָוויץ. אז די גלעקער האָבן געקלונגען — אַ סימן אז מ'גייט פאַרמאַכן — איז ליזא אַוועק זוכן אין לאַנדאַנער טעלעפּאָן בוך „ר. מעיעראָוויץ“, האָפּנדיק אז זיין וועט ניט מער ווי איינער מיט אַט אַזא נאָמען. געווען נאָר איינער. דער אַדרעס איז 111 קאָמערשל ראָוד אין ווייטשעפּל. אזוי נאָר! זי האָט

געוואוסט אז ווייטשעפל איז דאָך די באַוואוסטע אַרעמע געגנט אין מזרח לאַנדאָן וואו דורות אימיגראַנטן האָבן זיך באַזעצט, וואו די תושבים ריידן מיטן שיינעם „קאָקני“ ענגליש. ליוזא איז קיינמאָל נאָך נישט געווען אין ווייטשעפל, נאָר זי האָט געוואוסט וועגן געגנט פון אירע לאַנדאָנער עלטערן וואָס האָבן זיך אַריבערגעצויגן אין ווילז נאָך איידער זי איז געבאָרן געוואָרן. איצטער האָט זי זיך אַריבערנעקליבן אין לאַנדאָן אויף צו שטודירן. איצטער זיינען די פריינט במילא נישט אין שטאָט. דער טאָג איז יונג — געגאַנגען!

דער פלאַן איז געווען אַ פשוטער. זי וועט זיך אַרומרייען אַרום זיין הויז. טאָמער וועט זי אים פאַקן, וועט זיין: „אָ סאַראַ צופאַל, איר גיט דאָך מיר אייערע באַשטעלונגס-צעטלעך אין בריטישן מוזיי אַלע טאָג“ און אין ערגסטן פאַל, וועט זי גלאַט אַ קוק טאָג ווייטשעפל. זי איז צוגעגאַנגען צופום ביז יוסטאָן סקווער, אַריין אין „אונטערגרונט“, געפאַרן ביז בייקער סטריט און דאָרטן אויף דער פלאַטפאָרמע נומער 5 געכאַפט די ווייטשעפּלער באַן. אין אַ צוואַנציק מינוט אַרום איז זי אין ווייטשעפל. אַרויס אין גאַס איז עס עפעס גאַרניש לאַנדאָן, גאַרניש ענגלאַנד. אַ נייע עקזאַטישע וועלט. די גאַס וואָס הייסט ווייטשעפל איז אַ ריזיקע. די לאַווע, אַן אומגלייבלעך ברייטע, איז געווען פול מיט קלייטן, וועגענער און שטעלכעלעך, אַ מין מאַרק. אַלערליי אַרעמעלייט האָבן זיך אַרומגעדרייט. אַלמע היימלאַזע האָבן געשמופט וועגעלעך מיטן גאַנצן האַב-און-גוטס. בענגלאַדעשער פרויען זיינען מחנותווייז אַרומגעגאַנגען מיט קאַליררייכע לאַנגע קליידער. בעטלער זיינען געשטאַנען מיט די אונטערשטע טיילן פון צעבראַכענע בראַנפן-פּלעשלעך, געבעטן אַ מטבע. מ'האַט גערעדט אין גאַס אַ סך העכער און אַ

סך גיכער ווי אין צענטער לאַנדאָן, טאַקע מיטן פריילעכן „קאַקני“ אַקצענט.

זי איז געווען דורשטיק און איז אַריין אין נאַענטסטן שענק, אין אַ „פּאַב“ וואָס הייסט „דער רויטער לייב“, מיט אַ גרויסן הענגענדיקן ברעטל וואו ס'איז געווען אויסגעמאַלט אַ בילד מיט אַ גרויסן רויטן לייב, געבעטן אַ גלאַז פעפּסי-קאָלאַ. אַוועקגענאַנגען אַ וויילינקע, איז צו איר צוגעקומען אַן אַלטער באַכערדלמער ווייטשעפלער, מיט צעריסענע קליידער און אַ קאַפּ לאַנגע ווילדע האָר. זי האָט זיך דערשראָקן. ער האָט איר אַ זאָג געטאָן אויף ענגליש נוסח ווייטשעפל:

— האָט ניט קיין מורא, כ'ל איך קיין שלעכטס ניט טאָן. איר האָט צוויי ברידער מיט אַ שוועסטער אָבער ניט אין לאַנדאָן. אַליין זייט איר אַ וועלשישע. איר זייט געקומען אין ווייטשעפל צוליב אַ ליבע, אַניט?

— גאָט אין הימל! ווי אַזוי האָט איר געוואוסט אַז איך האָב צוויי ברידער מיט אַ שוועסטער? אַז זיי זיינען ניט אין לאַנדאָן? וועגן אַ ליבע, איז ניין, ניט גענוי אָבער —

— איך הייס שאָן. מ'רופט מיר דאָ שאָן דער לעפּריקאָן. אַז איר וועט מיר קויפן אַ גלאַז ביר „ביטער“ וועל איך איך אויסזאָגן אייער צוקונפט. איך בין אַ פּראָפעסיאָנעלער מענטש. איך נעם ניט אומזיסט קיין געלט.

— פאַרוואָס ניט? איך קום באַלד — און זי האָט אים פון באַר אָפּגעטראָגן אַ גלאַז ביר „ביטער“. ער איז שוין געזעסן ביים טיש אַ סטאַטעמטשנער ווי אַ גרויסער דאָקטער וואָס זיצט און וואַרט דער פּאַציענט זאָל זיך אַוועקזעצן.

— נו, וואָס 'עט זיין?

— איר'ט האָבן דריי קינדער, צוויי טעכטער מיט אַ זון. די

עלטסטע וועט געבאָרן ווערן צען יאָר פון היינט.

— דאָס איז אַלץ זייער אינטערעסאַנט, נאָר דאָס קען איך ניט וויסן גאָרניט צי איר האָט רעכט. אַז איר האָט מיר ריכטיק געזאָגט וויפל ברידער און שוועסטער איך האָב איז געווען אַ קונץ! אַז איך בין אַ וועלשישע האָט איר דערשנאַפט זיכער פון מיין ריידן. איר האָט אָבער עפעס געזאָגט וועגן מיין קומען אין ווייטשעפל און ליבע. אפשר קענט איר וועגן דעם עפעס זאָגן?

— איך זע ניט די זאך זייער קלאָר. נאָר איך זע אַז איר זייט דאָ געקומען צוליב עמעצן. ס'איז עמעצער וואָס אייער קומען צו אים איז ניט אינגאַנצן לויטן שכל, ס'איז פון יענע אָבסעסיעס וואָס צווינגען מענטשן גיין אויף וועגן וואָס זיי אַליין ווייסן גאָרניט צי זיי ווילן דאָרטן גיין, זיי ווייסן ניט וואוהיין די וועגן וועלן פירן. אגב, זייט וויסן אַז אין ווייטשעפל לעבן אַלערלייאיקע כוחות פון אַמאָל וואָס זיינען אַנדערשוואו אין ענגלאַנד אינגאַנצן פאַרשוואונדן געוואָרן.

— איר קענט עפעס זאָגן מער ספעציפיש?

— ניין. איך קען אייך נאָר זאָגן דאָס וואָס איך ווייס. אויב איר ווילט גיב איך אייך דעם אַדרעס דאָ ניט ווייט פון לאַמאַר. לאַמאַר איז אַ סך אַ גרעסערער וואָרזאָגער ווי איך. ביי אים צום מיש יאָווען זיך גייסטער פון מתים. איך בין מערניט אַ נביא פון פאָב. ער איז אַ ציגיינער. ביי אים וועט איר אָבער ניט אַרויס מיט אַ גלאַז ביר. ביי אים וועט אייך קאַסטן. ביי אים איז דאָ אַ צויבער־גלאַז, צוויי שוואַרצע קעץ, אַ שלאַנג פון מאַלאַזיע, אַ מיזעלע מיט פליגל און ווירערך.

— ניין, איך האָב ניט קיין געלט. איך וועל זיך האַלטן ביי אייך, שאָן.

— קען איך אייך אויב אזוי זאָגן מערניט איין זאך: אין אַ קעסטעלע אָן אַ שלאָס איז אַמאָל דאָ זאָכן וואָס זיינען ווערט ניט ווייניקער ווי יענע וואָס מ'האַלט אין אַ קעסטעלע מיט אַ שלאָס.

— איך פאַרשטיי ניט.

— איך אויך ניט. איך גיב אייך איבער דאָס וואָס איך זע. אליין בין איך אַ קנאַפער פאַרשטייער. איך מוז אַוועק. ליזאָן איז אַדורך אַזאַ מין ציטער אין קערפער וואָס באַדייט אַז מ'האַט ערשט דורכגעלעבט עפעס אַ וויכטיקע זאך. אַז דער שאַן איז אַוועק האָט איר געצויגן צו משקה. ביי די סטודענטישע הוליאַנקעס בעתן זמן האָט זי געטרונקען ניט צו פאַרזינדיקן. דעם זומער אין די היצן האָט זי זיך גראַדע ניט צוגערירט צו אַלקאהאָל, און איצט האָט זיך דווקא פאַרגלומט אַ גלעזעלע. דאָרטן גופא אין „רויטן לייב“ האָט זי באַשטעלט איינעם נאָכן אַנדערן פיר לחיימם, אַלין ריינע משקה, פאַרביסן מיט אַ פאַקעט ניט-פרישע איבערגעזאַלצענע ניסעלעך. מ'האַט געקלונגען אין פאַב אַז באַלד גייט מען פאַרמאַכן. זי איז געווען מטושטש. איר האָט געדאַכט אַז אַט קלינגט מען שוין ווידער אין ביבליאָטעק, אַז אַ גרויסער רוימער לייב שטייט אינמיטן ביבליאָטעק. אַרויס אין גאַס, דער קאַפּ איז געוואָרן קלאַרער, אַ נייער באַגער: קאַווע. נאָר קודם האָט זיך געבאַמבלט אין קאַפּ אַז זי איז געקומען זוכן עפעס אַ מעיעראַוויץ ערגעץ אין אַ קאָמערשל ראָוד.

ג

ליזא האָט געפרעגט ביי אַ דיקער פרוי וואָס האָט פאַרקויפט ראַדיאָס אין גאַס וואו איז קאָמערשל ראָוד און זיך געלאָזט אין וועג אַריין. אַ פאַר מינוט שפעטער איז זי אָנגעקומען אין 111 קאָמערשל ראָוד, אַן אַלמער, חורבהדיקער בנין אויפן ראָג פאַרפיט סטריט. זי איז אַריין אין קאָרידאָר. אויף דער וואַנט לעבן די פּאָסט־קעסטלעך איז געהאַנגען איינגעראַמט ווי אַ בילד אַן אָפּגעריבענע רשימה איינוואוינער. צווישן די אַויזאַטישע, מוסלמענישע און ענגלישע נעמען איז געווען דער יידישער נאָמען ר. מעיעראָוויץ. זי האָט געוואַרט אין גאַס אַ האַלבע שעה טאָמער וועט ער פּונקט דאַמאָלסט דורך אַ נם אַריין אָדער אַרויס. גאַרניט.

זי איז געווען צוריק אויף דער הויפּט־גאַס, ווייטשעפּל. פּונקט לעבן דער אונטער־גרונט סטאַנציע איז זי אַריין אין דער קאַפעטעריע ABC, גענומען אַ גלאַז קאַווע און געעפּנט אַ מיטגעבראַכטן בוך. אָפּגעזעסן אין קאַפעטעריע אַ קאַרנע שעה, ווער זאָל אַריין, מעיעראָוויץ. דער איינציקער מענטש אין דער קאַפעטעריע וואָס איז געגאַנגען מיט אַן אַנסוט. זי האָט געהיט ווי ער איז צוגעגאַנגען מיט אַ קעז סענדוויטש און אַ גלאַז קאַווע צו אַ ליידיקן טיש. ער האָט צעעפּנט אַ צייטונג און האָט זיך בשעתן עסן פאַרטיפּט אין דער צייטונג, עלעהיי ער טראָגט אַ שילד: שמערט ניט!

זי איז אָבער געווען האָפּערדיק. כאָטש קיין ווייב איז ניטאָ! אַליין איז ער. זי האָט ניט געוואַגט צוגיין, אַפילו ניט צורוקן זיך צו אַ גענמערן טיש. דער ייד האָט צו ביסלעך געגעסן און אינטענסיוו געלייענט, אָפּטמאָל צורעכטגעמאַכט די ברילן.

ליזא האָט געהאַלטן אין האַנט דאָס ליידיקע טעפל קאַווע און געקוקט.

סוף כל סוף איז דער קליינער מיטליעריקער ייד אַרויס פון דער קאַפעטעריע. ליזא איז אים פונדערווייטנס נאַכגעגאַנגען. ביים ראַג איז ער געבליבן שטיין ביי דער רויטער ליכט און דאַרטן האָט זי אים געפאַקט.

— מיסטער מעיעראָוויץ! איר דערקענט מיר זיכער ניט, איך נעם צו אייערע צעמלעך יעדן טאָג אין בריטישן מוזיי.

— אַ, יאָ, איך דערקען. איר וואוינט דאָ אין געגנט?

— ע, ניין, איך האָב אָבער זייער ליב די געגנט, איך קום

דאָ אָפט — האָט געפלוידערט די צונג מיט אַבי וואָס.

— וואוהין גייט איר איצטער?

— א, ע, ס'איז אַזוי. איך האָב געטראַכט צוגיין צום טייך,

צו דער טעמזע. מ'קען אַדורך דורך קאַמערשל ראָוד?

— מ'קען. איך וואוין אין קאַמערשל ראָוד, איך גיי אַהיים.

אפשר ווילט איר טרינקען ביי מיר אַ גלאַז קאַווע?

— יאָ, אַ דאַנק, ס'איז מיר אַ כבוד.

— ס'איז ניט קיין כבוד, ס'איז קאַווע.

זי איז מיט אים צוגעגאַנגען די פאַר מינוט. אַרעמע קינדער

האַבן זיך געשפילט מיט אַ שטריק וואָס איז געווען

צוגעטשעפט צו צוויי אייבערשטע פענצטער אויף ביידע זייטן

געסל. יעדער איינער איז איבערגעפלוויגן די גאַס אָנהאַלטנדיק

זיך אָן דער שטריק. מעיעראָוויץ האָט אַ זאָג געמאַן זיין יונגער

באַגלייטערין:

— פון אַטאָ די קינדער וועלן אויסוואַקסן מענטשן וואָס

זיינען פעאיק צו אַלצדינג אין דער וועלט. פון די אויסגעפוצמע,

העפלעכע, פערפעקט געשאַרענע קינדער אין האַמסטעד און די

אנדערע רייכע געגנטן וועלן אַרויס שליםעזאָלניקעס וואָס ריידן מיט אַ שיינעם אַקצענט און שוין, יעדער איינער אַ לאַיִוצלח, אַ פּלאַכער גאַרניט.

— יאָ, איר האָט רעכט, אָבער פאַרט, זיי קענען אַראָפּפּאַלן און דערהרגעט ווערן.

מ'איז אַריין אין בנין. מעיעראַוויץ האָט געוואוינט אויפן דריטן שטאָק. די טרעפּ זיינען געווען שמאָל, שמוציק, מיט ריחות פון השתנה. קינדער האָבן זיך געשפּילט אויף די טרעפּ אויף בענגאַליש. סוף כל סוף, אַז מ'איז געשטאַנען לעבן זיין טיר האָט ער אַרויסגענומען אַ בינטל מיט גרויסע אַלטמאָדישע שליסלעך און אויפגעעפנט.

אינעווייניק ביי מעיעראַוויצן איז געווען נאָך מער חורבהדיק ווי אין די קאָרידאָרן. מ'האַט אַ שאַק מיט יאָרן ניט געמאַכט קיין רעמאַנט. דאָרטן וואו ס'זיינען אַראָפּגעפּאַלן שטיקלעך וואָנט האָבן אַרויסגעשטאַרצט אינדולען מיט העל בלוי, געל, פּורפלנע בלימעלעך, שמוציק ווייס און מער פון אַלצדינג אַ סך מינים גרין. פון אַלע זייטן זיינען געווען ביכער, ניט אויף ריכטיקע פּאָליצעס נאָר אויף פאַרשידענע ברעמער וואָס זיינען געשטאַנען אויף ציגל. די ביכער זיינען געווען פאַרזיכטיק אויסגעשטעלט. ער האָט ליזאַן געבעטן אַוועקזעצן זיך אויפן איינציקן שטול אין צימער, אַן אַלטער הילצערנער שטול מיט אַכט שטאַנגען אין הינטן פון וועלכע צוויי האָבן געפעלט. ער איז אַריין אין קיך מאַכן קאַווע. אַ הינטעלע איז געשלאָפּן אויף אַ טאַפעט וואָס איז געווען אַזוי פאַרשטויבט אַז ס'איז געווען שווער זיך פּונאַנדערקלייבן וואָסער קאָליר איז ער, דער טאַפעט. דאָס הינטל האָט אויסגעזען זייער אַלט, ווי מיט געשאַנקענע יאָרן נאָכן הינמישן מאה ועשרים.

— איר זייט זיכער א סטודענטקע אין לאַנדאָנער
אוניווערסיטעט.

— יא, איך האָב געענדיקט איין יאָר, ענגלישע
ליטעראַטור. איך אַרבעט אין בריטישן מוזיי זומערצייט. איך
האָף צו קענען ווייטער אַרבעטן נאָכן זומער די דריי אָונטן אַ
וואָך ווען די ביבליאָטעק איז אָפן ביז שפעט. ס'געפעלט מיר
זייער ווי אייער דירה איז פול מיט ביכער.

— איך בין אַן אַרבעטסלאָזער נאָר מיין לעבן איז לערנען.
פאַר דער מלחמה בין איך געווען אַ סטודענט פון פסיכאָלאָגיע
אויפן אוניווערסיטעט אין ווילנע. ווילנע האָט איר אַמאָל
געהערט?

— עפעס געהערט. וואו איז עס גענוי?

— די קרוינשטאָט פון ליטע, היסטאָריש גערעדט, נאָר
פאַר דער מלחמה איז עס געווען פאַרכאַפט פון פוילן. איך בין אַ
ייד. בשעת דער מלחמה בין איך געווען אין קאָנצענטראַציע־
לאַגער בוכענוואַלד מיט די צוויי קליינע זין מיינע, די ווייב האָט
מען דערשאָסן נאָך אין פּאַנאַרער וואַלד, ניט ווייט פון ווילנע.
אין לאַגער האָבן די נאַציס געשמעלט אַ דראָם, אַנדערש פאַר
קינדער פון יעדן עלטער. אַזוי ווי איך בין אַ קליינער, זיינען זיי
געווען קליינע, זייערע קעפּ האָבן ניט דערגרייכט ביזן דראָם.
האַט מען זיי באַלד אַריינגעטאָן אין גאַז־קאַמער. ענגלאַנד איז
אַ פּאַנאַסטיש לאַנד. מיגט מיר די דירה און איך מעג לייענען
און שרייבן אַ גאַנצן טאַג. מיין לעבנס־אַרבעט איז אַ בוך
איבער היפּנאָז אין ניינצנטן יאָרהונדערט און זיין איינפלוס אויף
פרוידן. פרויד האָט שפעטער צו אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט
היפּנאָז, ווען ער האָט פאַרמולירט דעם פסיכאָאַנאַליז. אָבער אַן
היפּנאָז וואַלט קיין פרויד ניט געווען און קיין פסיכאָאַנאַליז

אָוודאי ניט.

— ס'איז זייער אינטערעסאַנט — און אין סאַמע ריידן האָט זי זיך געכאַפט אַז זי איז נאָך בגילופין, אַז זי פאַרשטייט קוים וואָס דער ייד רעדט. זי האָט זיך ניט געשעמט און האָט ביי אים געפרעגט צי ער האָט משקה אין שטוב. כאָטש ער האָט איר ערשט געהאַט געבראַכט קאַווע און איז געשטאַנען אַנטקעגן איר — קיין צווייטן שטול פאַר זיך האָט ער ניט אַריינגערטאַגן — איז ער צוריק אין קיך און האָט זיך אין אַן אויגנבליק אומגעקערט מיט אַ פּלאַש קאַניאַק און צוויי גרויסע גלעזער, ניט קיין משקה־גלעזלעך. פון שטויב וואָס אויף דער פּלאַש איז קלאָר געווען אַז אַ שיינע פאַר יאָר האָט די פּלאַש געבענקט אַ גאַסט זאָל דערהייבן די עלנטע שטוב.

לויז האָט מיטאַמאָל אַ זאָג געטאַן:

— דעם גאַנצן זומער בין איך אין אייך פאַרליבט.

— וואָס רעדט איר? איך בין אַלט און מיאום. איר זייט

יונג און שייך. ס'פעלן אייך בחורים אין אוניווערסיטעט?

— ס'פעלן ניט.

— איך באַדויער זייער, איר זייט זייער אַ פיינער מענטש,

אַן אויסערגעוויינלעך שיינע מיידל, נאָר איך בין אַ גאַנץ לעבן

געטריי מיין אומגעקומענער פרוי. נאָך איר טויט האָב איך ביי

זיך אַ נדר געטאַן אַז איך וועל אויף אַן אַנדער פרוי ניט קוקן

ביון טאָג פון מיין טויט.

— יאָ, איך פאַרשטיי. אפשר קען מען סתם זיין פריינט?

— אַדרבא. מיר וואָלט זיך געפרייט האָבן אַ יונגן פריינט,

זאָל זיין אַ פריינדיגע. הערט אויס, איך מוז באַלד אַוועק, נאָר אַז

מ'עט זיך טרעפן אין ביבליאָטעק מאַנטיק וועט מען אָפּריידן אין

וועסט־ענד, אין צענטער לאַנדאָן, אַ מיטיק. גוט?

— גוט. א דאנק!
 — כ'ל אייך באגלייטן ביז אין גאס.

ד

אין גאס האָט נאָך געברענט אַ הייסע זון. ליזאַ איז געווען פול מיט די לחיימס, מיטן נביא פון פאָב און מיטן קליינעם יידן וואָס וויל איר ניט ליב האָבן. אַ מאָדנער פּלאַץ, דער ווייטשעפל. אַ משונגענער איז געשטאַנען ביים ראָג, האָט אין סאַמע היץ געטראָגן אַ שווערן מאַנטל, שטיוול און הענטשקעס. אַז ליזאַ איז פאַרביי האָט ער איר אַ רוף געטאָן:

— טייערינקע, וואַנזין! בלויז וואַנזין האָט אַ זין! אַראָפּ מיט די קלאָרע! טיף טייער!

זי האָט אים אַ שמייכל געטאָן און איז געגאַנגען ווייטער. אַן אַלטער צעשויבערטער מענטש האָט פּרובירט פאַרריכטן אַ לאַך אין ראָד פון אַ וועליסאַפּעד מיט צוויי דעקלעך פון בלעכענע פּושקעס און בשעת מעשה האָט ער אונטערגעברומט אַן אַלט ענגליש לידל, „הענרי דער אַכטער בין איך, איך בין“. אויפן ווייטשעפלער שטייגער האָט ער אַרויסגערעדט „ענערי“ און ניט קיין „הענרי“.

אַ גרופע פריילעכע יידן זיינען גיך נאָכגעגאַנגען איינעם אַ שיינעם יידן מיט אַ מאַגעטישן שמייכל און אַ סענסועלער שטימע. אַ פנים פון מלכות האָט ער געהאַט, נאָר געטראָגן האָט דער מענטש בגדי דחקות — אַלטע, אַרעמע קליידער. גערעדט האָבן זיי אַ פרעמדע שפּראַך, מסתמא יידיש. זיי האָבן אַלע געפּראוואַט ציען זיין אויפּמערקזאַמקייט, אַלע האָבן אים

בבת אחת אַ רוף געמאַן: „שמענצלו“, „שמענצלו“ — אַפנים הייסט ער שמענצל. ביז וואָנען זיי זיינען פאַרביי האָט ליזאָ געקוקט אויף אים אַ פאַרכישופטע, מיט פאַרגלאַצטע אויגן. זי איז אַדורך אַ זייטיק געסל צוריקוועגס צו דער סטאַנציע. צוויי יונגע ווייטשעפּלער, ענגלישע אַרבעטער טיפּן, האָבן איר געפרעגט צי זי וויל צו זיי אַרײַנגיין. ביי זיי איז פּריילעך, האָבן זיי פאַרזיכערט. אַ מינוט האָט ליזאָ אַ קלער געמאַן און דעם קאַפּ באלכסונדיק געהויבן און געקוקט אויף אַ ווייט הויך פענצטערל וואו אַ קינד האָט זיך געשפּילט אויף דער פּלאַטפאָרמע פון שריפה-לייטער פונקט לעבן פענצטער.

— פאַרוואָס ניט? — און זי האָט דערוויילע געטראַכט אַז ס'איז קלאָר אויף די פּנימער אַז דאָס איז ניט קיין שלעכטע יאַטן.

זיי האָבן איר געפירט דורך אַ טיר פון אַן אַלטן בנין. פון דרויסן איז עס געווען נישקשה חורבהדיק. אינעווייניק איז געווען פּריש באַפאַרבט מיט אַלערלייאיקע קאָלירן ווי אַן אַ פּלאַץ. דאָ איז געווען אַ קעסטעלע געל אויף אַ גרינער וואַנט, דאָ אַ פאַרמלאָזע קאלוזשע רויט אויף אַ בלויער וואַנט. אַלע קאָלירן זיינען געווען אַחוץ ווייס און שוואַרץ. אין סאַלאַן איז געווען פול מיט בחורים און מיידלעך, מ'האַט אַלע געטרונקען און גערייכערט, געהוליעט אויף די העכסטע מענער אויף וואָס די וועלט שטייט. די זיגרייכע צוויי בחורים זיינען אַריין מיט זייער געכאַפט פישעלע, ליזאָ. אַ שיינע און דערצו אַ סטודענטקע. ליזאָ איז באַלד אויף אַן אַרט איינגעפאַלן אַז דאָ איז אמתע פּריילעכע חברה, ניט די צעפיעשטשעמע סטודענטן וואָס האַלטן זיך פאַר גאַנצע ידענים דאַרמין אין אוניווערסיטעט.

— וואָס לערנסטו דאַרמין אין אוניווערסיטעט?

— ע, ענגלישע ליטעראטור — האָט זי בקול דממה דקה געענטפערט, וויסנדיק זייער גוט אַז ביי די בלאַטע חברה אין ווייטשעפל קען דאָס נאָר זיין אַ געלעכטער.

— און איך רייניק הייזער — האָט אַ שריי געטאָן אַ מיידל מיט האַלב בלאַנדע האַלב גרינע האָר, אַ רינגל אין נאָז און איין עלעקטריש אוירינגל אין רעכטן אויער.

— איך גנבע אַטאָמאָבילן — האָט שטאַלץ דערקלערט אַ קליין דאָר בחורל מיט אַ שוואַרצן לעדערנעם רעקל. ווער ס'איז אויף אַזויפל קאַרג אַז ער מאַכט ניט קיין אַלאָרם ביי זיך אין מאַשין האָט ניט קיין רעכט צו האַבן אַ מאַשין. איך פאַרקויף זיי גלייך, מ'שיקט זיי אַוועק אין פּוילן נאָך איידער די פּאָליציי דאָ פּאַלט איין אַז ס'פּעלט אַ מאַשין. נו, דאָ און דאָרטן דאַרף מען די היגע פּאָליציי אויך צושאַרן אַן אַטאָמאָביל, וואָס, זיי קומט דאָך עפּעס אויכעט.

— עדי איז אַ באַרימער. איך בין ניט מער ווי אַ ווייטערקע

דאָ אין אַ קאַפּע.

— שאַ, איך האָב אַ פּלאַן — האָט אַ זאָג געטאָן סאַימאָן, דער העכסטער, שענסטער בחור אין געזעמל, מיט שוואַרצע האָר וואָס האָבן אויסגעזען ווי ער וואָלט אין זיי אַריינגעטאָן ניט מער און ניט ווייניקער אַ גאַנצע פּלאַש מיט שמירעכץ. — זאָל אונדזער נייע פּריינדיגע ליוזאַ אַפּלאָזן די שמוותים מיט לענגישער איטעראַטור, אַזוי האָט זי געזאָגט צי ניט, און ווערן מיין מיידל. איך דאַרף אַ מיידל פּון זינט מיין געוועזענע, אַט דאָ שטייט זי, פּאָלי, האָט מיר אַרויסגעוואָרפּן ווי אַ באַנוצטן שמעקלדעקער! און פאַר וועמען האָט זי מיר אַרויסגעוואָרפּן? פאַר וועלכער מציאה? פאַרן מיאוסקייט באַב! אַט שטייט ער. סוואָליטשעם ביידע! נו, מילא, נעכטיקע מעשיות. איך בין ניט קיין מענטש

וואָס ליידט פון די זאַכן. איך מיינ אז ס'איז שוין צייט איך זאָל האָבן אַ מיידל פון אוניווערסיטעט. חברה! איך האָב אַ וויכטיקן אַנאַנס. אמת, מיר האַלטן ביי די הויכע לחיימס נאָר איך בין ניט קיין מאַן וואָס רעדט סתם אין דער וועלט אַריין — און ער האַט זיך אַ דריי געטאָן צו ליזאָן, זיך אַוועקגעזעצט אויף איין קני און אַן חכמות געזאָגט:

— ליזאָ! איך האָב דיר ליב! לאַז אָפּ די נאַרישקייטן דאָרטן אין אוניווערסיטעט און קום ווער מיינ געליבטע. איך האָב אַ שיינע דירה דאָ ניט ווייט פון טייך. מיינע פריינט וועלן זיין דיינע פריינט. וואָס זאָגסטו?

— ע, כי כּי, איך האָב זייער אַ סך געטרונקען היינט, איך ווייס ניט וואָס איך רייד, אָבער — גוט! געמאַכט! דאָ איז ריכטיקע פרייד, ניט ווי ביי די אַנגעבלאָזענע כניאַקעס וואָס ביי אונדז אין אוניווערסיטעט. און וואָס שייך ליטעראַטור איז דאָך עס אַן אידיאָסטווע לייענען דווקא וואָס זיי הייסן.

באַלד איז די לאַנדאָנער סטודענטקע אַריין אין פאַרמעסט מיטן ווייטשעפלער יונגנמאַן, ווער איז מער דרייסט און געוואָגט, ווער איז מער „עכטער מענטש“.

— איך בלייב אין ווייטשעפל! — האַט ליזאָ אַ שריי אויס געטאָן.

— בראַוואָ! — האָבן חברה געשריען מיט איין גרויסן קול און מ'האַט איר גענומען באַגיסן מיט אַ פּלאַש וויין.

מ'האַט יענע נאַכט געהוליעט ביז שפּעט. דערנאָך איז מען געפאַרן זאַלבעצענט מיט דריי מאַשינען צו ליזאָן אין צימער אין אוניווערסיטעט, אַפּגענומען אירע זאַכן און איבערגעפירט אין סאַימאַנס דירה אין ווייטשעפל. דאָרטן איז זי שוין געבליבן. זי האַט מיטגעאַרבעט אין סאַימאַנס געשעפט וואו מ'האַט

פארקויפט אלטע מעבל. זי פלעגט אלץ אפרייניקן מיט גלאז פאפיר און אריינרייבן בינען-וואקס ביז ס'האט געגלאנצט. פון שמאמעס זייגען געווארן אנטיקל-זאכן. זיי איז וואסאמאל בעסער געגאנגען. די עלטערן אין וויילז האט זי אנגעזאגט אז זיי דארפן שוין ניט שיקן מער קיין געלט. אזועק צוויי יאר האט איר סאימאן ערגעץ וואו אין געגנט אפגעדרוקט „דיפלאם“. זי האט עס אפגעשיקט די עלטערן עס זאל זיי ניט פעלן קיין נחת און שוין. די ענגלישע ליטעראטור וועט זיך שוין אן עצה טאן.

ה

באלד ווי ליוז איז ארויס פון מעיעראוויצעס דירה יענעם שבת האט אים א קלאפ איבערן קאפ געטאן די חרטה. יא ליב ניט ליב, ווער שמויטט עס אזוי אפ א שיינע יונגע מיידל וואס קומט דערקלערן זיך אין ליבע פאר אזא ייד ווי ער איז? און וואס פארא שכל איז דאס געווען דערציילן איר א באבע-מעשה אז ער דארף ערגעץ גיין? וואס וואלט געווען די עוולה אז זי וואלט געזעסן נאך א האלבע שעה? זיין גאטזעליקע ווייב אליין וואלט אזוי געהאט געזאגט. ער האט זיך אבער דערמאנט אז ער וועט ליוז'ן זען מאנטיק אין ביבליאמעק. ניט געפערלעך. ער וועט איר דאמאלסט ערגעץ וואו פארבעטן אויף א שיינעם מיטיק.

מאנטיק אינדערפרי איז מעיעראוויץ האפערדיק ארויס פון בעט. צום ערשטן מאל האט ער אויסגעצוואנגן דעם קאפ צוויי מאל, גענוי ווי ש'שטייט געשריבן אויף דער פושקע שאמפּו. צום ערשטן מאל זינט ער איז אין לאנדאן האט ער ניט געקויפט קיין צייטונג-בלאט ביים אריינגאנג צו דער אונטערגרונט סטאנציע

אין ווייטשעפל. ער איז אַריין ווי תמיד אין גרויסן, רונדן ליען זאל, איז צוגעלאָפן צו די קאַטלאָג־בענד אינמיטן און גיך אויסגעשריבן באַשטעלונגס־צעמלעך אויף עטלעכע ביכער. דעם קאַפּ האָט ער ניט געהויבן. דערנאָך איז ער זיגרייך צוגעגאַנגען צום פענצטערל וואו מ'לייגט אַוועק די צעמלעך. דאָרטן איז שוין געזעסן אַן אַנדערע.

סווירער נייע גליקן

סוירער נייע גליקן

יך האָב חן!

אַט אַזוי אַ האָט חיים-מאיר דער סוירער יעדן איינעם אַ זאָג געטאָן, וועמען ער האָט נאָר דערזען. אַזוי אין גאָס, אַזוי אַז ער איז געגאַנגען איבער די הייזער. די ווערטער „האַב“ און „חן“ האָט ער קלאָר און שאַרף אַרויסגערעדט. אַמאָל, אַז ס'האַט זיך אים צי אַ צווייטן פאַרגלוסט אַ שמועס, האָט ער שוין גערעדט מיט איינצלעייטן, כּרחל בתּך הקטנה:

— איך האָב חן ביי גאָט און ביי לייט!

אַ קליינלעך יידעלע איז ער געווען, חיים-מאיר דער סוירער. אָדער ער פּלעגט זיך אויפהאַלטן אויפן סווינציאַנער שולהויף, אָדער ער פּלעגט וואַנדערן איבער די שמעטלעך און דערפּער אַרום און אַרום. היינט אין קלושאַן, מאַרגן אין קאַמאַראָוו. אַז די הויזן זיינען געווען טונקל גרין, דער רעקל גרוי, די באַרד שאַטען (ווען ס'איז געווען ביי אים אַ באַרד) און די אויגן נאָר לעבעדיקע, אויף דעם אַלעמען האָט מען זיך ניט אומגעקוקט. אַ שטיקל חידוש איז געווען זיין היטל, אַ געשמירקט היטל, אַ קאַליר ווי זאַמד, מיט אַ שפיץ אַזוי ווי ביי אַ קינד.

מיט וואָס איז זיין אויסזען יאָ באַרימט געוואָרן אין געגנט, מיט דעם וואָס ער איז געגאַנגען אין דאַמסקע טופּל, אויף הויכע

קנאפלען. א דאמסקע קאסינקע פלעגט ער אָנמאָן אויפן קאָפּ, מיט פּאַסן פון בלוי, גרין, ווייס, געל. די מימיק איז געווען פון אַ פּרוי. אויך דער גאַנג, ער פלעגט זיך טראָגן מיט די פּיסעלעך אָט אזוי ווי אַ פּרוי.

אָטאָ די יידן וואָס האָבן געקענט חיים=מאיר דעם סווירער האָבן גוט געוואוסט אז מיט די אַלע מאָדנע אויסערגעוויינלעכ=קייטן, איז ער ניט סתם אַ בעטלער און אַוודאי ניט קיין משוגענער. סוחרים פלעגן אים געבן ידיעות און בריוו. זיי האָבן געוואוסט אז ריידן וועט ער ניט און איבערגעבן וועט ער. מ'האָט אויך געוואוסט אז דער ייד קען געבן אַ גוטע עצה אז מ'דאַרף. ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, ביים מיטש אין שטוב, אינעווייניק.

ב

אין סוויר איז געווען אַ גביר אַ יורד, שאַסקע טאַרנאַפּאַל מ'מען אים גערופן. שמילערהייט האָט ער אַלע זיינע יאָרן געליטן אַלמאַזי מ'זוייס אז אַ גביר איז ער בירושה, אייגענע בריהשאַפט צו די געשעפטן האָט ער ניט געהאַט. שמילערהייט האָט אים צו די זיבעציק אויפסניי גענומען ברענען אַ תּאוּוה די זאָך גוטצומאַכן, זיך אַרויסווייזן פאַר אַזאַ בעל-מסחר וואָס זאָל ווערט זיין דעם שטאַלצן נאַמען טאַרנאַפּאַל. שאַסקע איז געווען אַ קליין, שטייף יידל מיט אַ פּערפּעקט אַרומגעשאַרן ווייס דריי=עקיק בערדעלע. אַלעמאַל האָט ער געטראָגן אַ גרויסשטאַמישן אָנצוג, אַ גרויען אָדער אַ שוואַרצן, מיט גרינע שליקעס, אַ גרינע קאַמעזיילקע און אַ ברוין הימל מיט אַ פּיצניק דאַשיקל.

אלע וויילע האָט זיך אים געדאַכט אז דאָס דאַשיקל איז ניט פונקט אינמיטן און געזוכט אין גאָס אַבי אַ פענצטער אויף אָפּשפיגלען זיך, צורעכטמאַכן. דעם שניפּס, ספּק פּורפּל ספּק טיף רויט, האָט ער אויסגעגליכן מערניט איינמאַל אינדערפּרי. אָפּט איז עס געלעגן קרום און דאָס האָט אים גראַדע ניט געאַרט.

פון דער משפּחהס אַמאָליקן מאָנאַפּאַל איבער דער וואַלד=סחורה אין געגנט האָט ער געמאַכט אַ תּל. אינוועסטירט — ווי אַ נאַר. אַ חוש אויף נעמען די ריכטיקע פּויערים אויף אַראַפּלאַזן ביימער — ניט געהאַט. נייע וועלדער — ניט פּאַרזייט, ניט געקויפט. צו דעם אַלעמען איז ער פּויל געווען זוכן אין אויסלאַנד נייע קאָנטראַקטן. געבליבן איז ער אַ ווינקל=גביר וואָס האָט זיך ניט איינמאַל בשן ועין אַרויסגעדראַפּעט פון אַ באַנקראַט. פון עשירות ביז דלות איז אָבער פּאַרט אַ מהלך. ער איז געבליבן ניט קיין אַרעמאַן. די פּירמע איז געבליבן לעבן פון אַמאָליקע כוחות.

נאַכמער האָט שאַסקע'ן געערגערט וואָס אַלע האָבן געוואוסט אז די ווייב בריינע=דאַנע האָט מער קלוגשאַפט אין נאָגל איידער ער אין די גאַנצע רמ"ח אברים. אַ דיקע יידענע, העכער פון אים מיט אַ קאַפּ, האָט זי זיך אַלעמאַל מישב געווען אַ פּאַר סעקונדעס פּאַרן ענטפּערן אויף אַ פּראַגע, געקוקט אַראַפּצו אויף לינקס און בשעת מעשה אויסגעגראַבן אַ חץ=גריבעלע אין דער לינקער באַק מיטן ווייז=פּינגער, און — גערעדט צו דער זאך.

אז גאַנץ שוויר האָט אַמאַל געקלונגען מיט אַ ליבע וואָס ס'האַט געשפּילט די טאַכטער איטקע מיט אַן אַרעמאַנס אַ זון, גערופן האָט מען אים שימקע סאַלקע'ס, האָט שאַסקע גלייך

געוואָלט שלעפּן די שטעטלדיקע רכילות=טרייבער אויף אַ דין תורה, שוין גענומען באַשטעלן ביים רב די הזמנות. בריינע= דאַנע האָט געהאַלטן אַנדערש.

— זי גייט דאָך אַרום מיט אים. אַ ייד א י ז ער, קיין גנב איז ער דאָך נ י ט. טאָ זאָל מען שטעלן אַ חופּה און גיין ווייטער. שאַסקע האָט איינגעזען אַז זי האָט רעכט, גענומען פאַרשטיין אַז ער גייט זיך אַריינלאָזן אין אַ וויסטער פאַרפלאַנטערניש, אַ קאָמפּליקאַציע וואָס טויג אים אויף כפרות. פונקט ווי שאַסקע'ן האָט געצויגן צו ברוין, גרין, שוואַרץ און פּורפל, האָט בריינקע'ן געצויגן צו אַלע מינים בלוי: הימל בלוי, ים בלוי, אַרבע כנפות בלוי, מלכות בלוי (שניידער האָבן עס אָנגערופן „פּריישישער בלוי“) און מער פון אַלץ צו אַ ספּעציעלן זעלטענעם בלוי וואָס זי אַליין האָט געוואוסט צו מאַכן די פאַרב דערויף. אין סוויר האָט מען עס גענומען רופן „בריינקע'ס בלוי“, אַ קאָליר וואָס האָט אויסגעזען הנעוודיק=אַלט אַפילו אין אַ שפּאַגל=נייעם בגד. מ'האַט איר גערופן בריינקע בלוי אַדער בריינע=דאַנע די בלויע, ווי ווער, ווי אַמאָל.

זיבן קינדער זיינען זיי געבאָרן געוואָרן. קיין שלעכטע מענטשן זיינען זיי ניט געווען, נאָר יעדער איינער איז געווען אַ לאַ=יוצלה געראָטן אין טאַטן, מערניט אָן דעם טאַטנס געירשנמן סטאַזש, אָן דעם טאַטנס באַגער צו זיין אַזאַ מין ייד וואָס אַנדערע האָבן פאַר אים דרך ארץ. דער מאַמעס קלוגשאַפט איז צו קיין איינעם פון זיי ניט דערגאַנגען. געווען פיר מעכטער, אַלע הויכע. אַלע האָבן חתונה געהאַט פאַר גוטע משפּחות אין אַרומיקע שטעטלעך און מ'האַט זיי אין סוויר אָפט ניט געזען. די דריי זין, אַלע קליינע, האָבן זיך יאָרן לאַנג אַרומגעדרייט אין די משפּחה געשעפטן ווי נוצלאָזע קלעצער

וואָס ליגן פונקט אינמיטן אַ פאַדלאַגע. סוף כל סוף האָט שאַסקע זיי אַלע דריי מיט די ווייבער און די משפּחות אינאיינעם אַוועקגעשיקט אין ווילנע אַרבעטן ביים שוועסטערקינד אַשר-בער, אַ גביר וואָס האָט געהאַלטן אַ פאַבריק פון גומענע פּראָדוקטן. אַוועקגעשיקט האָט ר' שאַסקע זיינע זין, זייער פּוילקייט און בטלנות זאָל ווייטער ניט קאַליע מאַכן דעם נאָמען טאַרנאַפּאָל, אַ נאָמען וואָס אין סוויט איז עס גאַלד מיט זילבער געווען שיינע הונדערטער יאָרן. ער האָט אויך ניט געוואָלט די זין זאָלן זען סאַראַ קנאַפּער אויפטוער ס'איז דער טאַמע.

ג

נאָך פון פאַרצייטנס האָט די משפּחה טאַרנאַפּאָל געלעבט אין סוויט. ביי יידן איז דאָס פון זינט די וועלט שטייט סוויט דליטא. ביי גוים איז אַלץ געווען געווענדט אין דעם, ווער ס'האַט עס דער לעצטער פאַרכאַפט אין אַ מלחמה. נאָר דאַמאָלסט איז עס לאַנגע יאָרן געווען דעם צאַר'ס אַ שמעטל אין ווילנער גובערניע וואָס אין תּחום המושב.

אַ גאָ-עדין שמעטעלע איז געווען סוויט. די גלאַונע גאַס איז געשטאַנען ווי אַ בריק אינדערלופטן, עלעהיי אַ מענטש וואָס איז אויסגעצויגן אויף הוילער לופט ביי אַ היפּנאָטיקער. אַמאָליקע צייטן האָט מען עס גערופן די לופטענע גאַס. איבער דער גאַס, אַרויפצו, איז געווען אַ משונה-ווילדער באַרג, „דער סוויטער באַרג“. פון שפיץ באַרג האָט מען געקענט זען אַרום און אַרום, אַ הימלדיקע פאַנאַראַמע. אונטן, אַראָפּצו איז געווען די גרויסע סוויטער אַזערע. זומערצייט זיינען גבירים פון

טיף רייסן געקומען פארברענגען די זומער טעג אין שיפעלעך מיט קעז, וויין, און אַלדאָסגוטס.

ביי סווייער איז סווייער געווען אַ „שטאַט אין דרייען“: דער באַרג, די גאַס, דער ים. מלמדים פשטל־זאָגער פלעגן קנעלן אַז אויף לשון קודש מאַכט עס הר, רחוב, ים — מיט ראשי תיבות הר"י וואָס הייסט בנוטריקון „מיין באַרג“. חדר־יינגלעך האָבן אָבער געזאָגט אַז דאָס איז אַ רמו אויף די הרי אררט וואו ס'איז געקומען צו רו נח'ס תיבה נאָכן מבול. אַ ראיה האָט מען אַז פון נח'ס צייטן איז נאָך פאַרבליבן סווייער אַזערע. לצים האָבן אָנגעוויזן אַז דאָס איז מערניט אַן אָנשפאַר דערפאַר אַז סווייער געפינט זיך אין די רעכטע הרי חושך.

וועלפּקע אפיקורס האָט פון דעם אַלעמען אָפּגעלאַכט. ער פלעגט אונטערזאָגן חדר־יינגלעך אַז דעם סווייער באַרג האָבן אויפגעשטעלט נאַפּאַלעאָנס סאַלדאַטן פון מלחמה וועגן. טאַמער גלייבט מען אים ניט האָט ער עדות, גאָר אַלטע פויערים וואָס געדענקען ווי אַזוי די סאַלדאַטן האָבן געטראָגן ערד אויף צו בויען דעם באַרג, דערפאַר האָט דער באַרג אַזאַ מאַדנעם אויסזען ביזן היינטיקן טאַג.

מיידלעך האָבן טאַג און נאַכט געזונגען אַ לידל:

קיין סווייער פאַרט מען ניט, קיין סווייער גייט מען
 אין סווייער וויינט מען ניט, אין סווייער וינגט מען
 ווייל סווייער איז דאָך דעם ימס אַ באַרג
 און סווייער איז דאָך דעם באַרגס אַ ים
 און אינמיטן אַ לופט־געסעלע
 און אינמיטן אַ לופט־געסעלע.

ר' שאַסקע טאַרנאַפּאָל'ס געירשנט הויז איז געווען אַ

גרויסער ציגלנער בנין, כמעט דער איינציקער ציגלנער בנין אין שטעטל. די פענצטער זיינען געווען שטאַט-מעסיקע, גענוי ווי אין ווילנע, יעדער פענצטער אין דרייען — צוויי גרויסע שויבן וואָס ציען זיך אין דער הייך, און פון אויבן אַ קליין סטעליע־פענצטערל וואָס ציט זיך אין דער ברייט. געשטאַנען איז דאָס הויז פונקט אינמיטן די לופטענע גאַס, אַנטקעגן סוויטער באַרג, אויפן ראַג פון פיש־געסל וואָס פירט אַראָפּ צו דער אָזערע און צו רעכטס צו, פּאַזע דער אָזערע, אויף סמאַרגאַנער גאַס, וואָס האָט אויך געהייסן די רוסישע גאַס. סוף סמאַרגאַנער גאַס איז געשטאַנען דער סוויטער בית־עולם אויף אַ באַרג וואָס שטאַרצט אַרויס אַזש אין דער אָזערע אַרײַן. דער בית־עולם איז פון דריי זייטן געווען אַרומגערינגלט מיט וואַסער. אינדערווייטנס האָט אין זוניקע טעג געגלאַנצט דער גאַלדענער קופּאַל פון סוויטער קלויסטער.

דער סוויטער בית־עולם איז געשטאַנען אין אַ סאַסנע־וועלדל מיט ריזיקע ביימער. מ'האַט גערעדט אַז די ערשטע טאַרנאַפּאַלם האָבן דאָס וועלדל פאַרפלאַנצט באַלד ווי זיי זיינען אין סוויט אַריינגעפאַרן מיט זעקס הונדערט יאָר פריער, די מתים זאָל זיין ניהא, זיי זאָלן באַדעקט און באַשירעמט ווערן מיט די סאַסנע נאָדלען, ביז משיח וועט קומען און רופן אַלע סוויטער צו תּחית המתים. לויט ווי מ'האַט דערציילט זיינען יענע טאַרנאַפּאַלם געקומען אין סוויט פאַרטיקע גבירים. זיי האָבן באַשטעלט יונגע ביימעלעך פון אַפּריקע, אַזאַ מין בוים וואָס האָט אַ שם אַז עס שטייט הונדערטער און הונדערטער יאָרן. ווען אויך די ביימער שטאַרבן אָפּ, ווי עס שטאַרבט אַלצדינג, איז דאָס האָלץ ניט קיין סאַסנעווע האָלץ נאָר האַרט ווי די דעמבעס.

סווירער פלעדערמייז האָבן אָן אייגענע שטאַט אין בית־עולם וואָלד אויפגעשטעלט. סווירער האָבן יענע ביימער אָנגערופן „פלעדערמייז ביימער“. די לאַנגע שאַרף־גרינע נאָדלען פון די סווירער פלעדערמייז ביימער האָבן זיך קלאַר אונטערגעשיידט פון די סאַסנעס וואָס אַרום און אַרום. דער סווירער בית־עולם איז באַוואַקסן מיט די פלעדערמייז ביימער ביזן היינטיקן טאָג.

די טאַרנאַפּאַלם האָבן פון שטענדיק געהאַנדלט מיט האַלץ פון די אַרומיקע וועלדער. פויערים האָבן געפירט די קלעצער אויף וועגענער ביז אין מיכאַלישעק וואו ס'גייט אַדורך די וויליע. דאָרטן האָט מען פון די קלעצער געמאַכט פליטן, זיי געפירט קיין ווילנע און סוף כל סוף קיין בערלין. מ'האַט גערעדט אַז די עשירות פון די טאַרנאַפּאַלם וואַקסט פון די גרויסע בערלינער מעבל־פאַבריקן וואַזאָהין ס'דערנייען די ביימער פון סווירער וואָלד נאָך זייער לאַנגער רייזע אין ערגעץ־ערגעץ לאַנד.

ד

סווירער קינדער זיינען ווי אַלע קינדער געווען אַ חברה חזק־מאַכער. זיי האָבן אָפּגעלאַכט פון אַלץ און אַלעמען און מער ווי אַלצדינג פון ר' שאַסקע טאַרנאַפּאַלץ. זיין בערדל איז געווען אַזוי דריי־עקיג, די דריי זייטן כמעט גלייך אין מאָס, אַז מ'האַט אים גערופן: „דער סגל“. יינגלעך וואָס האָבן געלערנט טראָפּ פלעגן ספעציעל הויך אויסזינגען דעם „מונה סגל“. בעטן ביי טעווקע פאַריקמאַכער אַנדערש אַרומשערן האָט ער ניט

געוואָלט. מ'וואָלט געהייסן אז ער, דער שטאַלצער טאַרנאַפּאַל, גיט זיך אונטער אַ מושב לצים.

אַ קשיא נאָר מיט דער משפּחה'ס נאָמען „טאַרנאַפּאַל“.
מ'האַט אין סוויט געוואוסט מערניט אז טאַרנאַפּאַל איז אַ שטאַט ערגעץ ווייט אין גאַליציע. ביי טייל סוויטער האָט מען גערעדט אז ס'איז דאָ צוויי טאַרנאַפּאַלס. קראַסע די געלע, וואָס איז געגאַנגען איבער די הייזער, פלעגט דערציילן אז אין גאַליציע הייסן כמעט אַלע שמעט „טאַרנאַפּאַל“.

צו דוד המלכס יאָרן האָט זיך שאַסקע גענומען אין די הענט אַריין, באַשלאָסן אז אַוועקגיין אויף יענער וועלט און איבערלאָזן דעם שיינעם נאָמען פון זיינע אור אור עלטערזיידעס אויף חזק דאָ אויף דער וועלט קען ער ניט. ניט ס'איז אַ יושר, ניט זיי וועלן אים אין גן־עדן אַריינלאָזן. מ'דאַרף ווידער אויפבויען די געשעפטן גענוי ווי ס'שטייט געשריבן אין דער הפטורה, „כימי עולם וכשנים קדמוניות“. קיין קענער אין די קליינע אותיות איז דער ייד ניט געווען, דערפאַר האָט ער אָבער געקענט די הפטורות. אַלע פאַרשבת האָט ער זיך פאַרשלאָסן אין קאַנטאָר און גוט דורכגעקוקט ניט די מאָרגנדיקע סדרה נאָר דווקא די הפטורה. בחורווייז האָט מען אים גערופן „שאַסקע מפּטיר“.

זיך האַלטן אָן עצה מיט דער יידענע, זאָל זי זיין ברוריה אַליין, האָט ניט געפאַסט אזאַ סעריאָזנעם באַלעבאָס, כאַטש ניט איינמאָל האָבן אירע עצות אים געראַטעוועט פון אַ שוואַרצן סוף. אז ס'האַט אַמאָל געהאַלטן בפירוש שמאָל, און דאָס ריזיקע הויז איז שוין געווען מערסטנטייל ליידיק — פאַרקלענערטע געשעפטן און חתונה־געמאַכטע קינדער — האָט אים בריינע־דאַנע געגעבן אָן עצה ער זאָל לאָזן אַריינבויען

דריי נייע אַרײַנגאַנגען פון דער זייט, פון פיש־געסל, מיזאַל ניט קאַליע מאַכן דעם שײַנעם פאַרנט. דערנאָך וועט מען צעטיילן דעם קעלער־שטאַק אין דרייען און פאַרדינגען אויף הכנסה צו קרעמער.

דאַסמאַל איז אַבער שאַסקע'ן געגאַנגען אין לעבן ער זאָל ניט אָנקומען צו דער יידענע. ריידן מיט אַנדערע גבירים ניט ס'עט געפאַסט ניט זיי וועלן אים ריכטיק וועלן העלפן. אים איז אײַנגעפאַלן פּרעגן אַן עצה ביי חיים־מאיר דעם סווירער. אַמאַל האָט זיין טאַטע געפּרעגט אַן עצה ביי חיים־מאיר'ס טאַטע.

חיים־מאיר האָט זיך סוף כל סוף געיאָוועט אויף אַ פאַר טעג אין סוויר. קיינער האָט ניט געוואוסט גענוי וואו ער האַלט זיך אויף. אין הקדש איז ער ניט געווען. שאַסקע האָט אים דערזען אין גאַס, איז צו אים צוגעגאַנגען און פאַרבעטן צו זיך אין קאַבינעט אויף מאַרגן פיר אַזײַגער. אויסזען וועט עס אַז יענער קומט דאַמאָלסט צופעליק, בעטן אַ נדבה.

— איך האָב חן! — האָט אים חיים־מאיר געענטפערט.

אויף מאַרגן איז ער געקומען צו דער מינוט. אין קאַבינעט איז געשטאַנען אַן אַמאָליקער ענגלישער „שותפים־טיש“, וואָס דער עלטערזיידע האָט געלאָזט אימפּאַרטירן פון מאַנטשעסטער. ס'איז געווען אַ ריזיקער דעמבענער טיש מיט טישקעסטלעך און צירונגען, אַלע גענוי דאָס זעלבע פון ביידע זייטן, אָנגעמאַסטן אויף צוויי שותפים. די גרינע און רויטע פאַרבן פון אויבן, כאַטש זיי זיינען געווען היפּשלעך אָפּגעריבן, האָבן דאָך אויסגעזען קעניגלעך.

ה

אז דער גביר ר' שאַסקע מאַרנאַפּאַל און דער אַרעמאַן
 חיים=מאיר דער סווייער זיינען געזעסן איינער קעגן אַנדערן
 ביים גרויסן שותפים=טיש, איז שאַסקע אָן הקדמות, אָן
 העפלעכע פאַרשפּיל=רייד, אַריינגעפאַלן צום ענין, געזאָגט אז
 ער האָט באַשלאָסן צו די שבעים אַוועקגעבן אַלע כוחות אויף
 צורעכטמאַכן די עסקים. ער האָט ניט גענוי געפרעגט, נאָר
 אַרומגערעדט די זאַך. געפרעגט האָט ער נאָר וואָס הערט זיך
 מיט וואַלד=סחורה אין די געגנטן וואו חיים=מאיר דער סווייער
 גייט אַדורך מיט זיינע שליחותן.

חיים=מאיר דער סווייער האָט זיך קיין רגע ניט
 איבערגעלייגט. ער האָט גענומען געבן דעם גביר עצות, עפעס
 ניט דער זעלביקער ייד וואָס אַנדערע מיינען אז מער ווי „איך
 האָב חן" קען ער ניט ריידן.

— די זאַך פון דעם איז אַזוי, ר' שאַסקע. אומעטום וואו אַ
 באַלעבאָס שטעלט ניט אָן קיין אַדמיניסטראַטאָר, גייען די
 געשעפטן אַראָפּ. מ'דאַרף אַריינגעמען אָן אַדמיניסטראַטאָר, אַ
 בוכהאַלטער, אַ ייד אַ ספעציאַליסט, ניט פון די היגע וואָס
 האַלטן אייך פאַר אַ, אַ — אַ ייד אַ געלערנטן, ע, וואָס האָט
 ניט קיין צייט צו די געשעפטן. נאָר וואָס, איר דאַרפט אַהער
 ברענגען פון ערגעץ ווייט אָן אַדמיניסטראַטאָר וואָס וועט היטן
 אייער מאַטנס ע"ה ירושה, אַ ייד וואָס וועט אָבער זיין געטריי
 אייך, ר' שאַסקע'ן און וועמען ס'וועט ניט אַרן וואָס דעם כבוד
 פאַר די אויפטוען אין מסחר וועט מען אייך צוטיילן, ווי ס'קומט
 אייך, ר' שאַסקע.

שאַסקע האָט זיך דערפרייט מיט חיים=מאיר דעם

סווירער'ס עצה און מער פון אלץ איז אים געפעלן געווען דאָס וואָרט „אַדמיניסטראַטאָר“. אַוואו האָט חיים=מאיר געכאַפּט אַזאַ מיין וואָרט? ביי שאַסקע'ן אין מויל איז עס באַלד פאַרדרייט געוואָרן אויף „אַדנעמיסטראַטער“.

ר' שאַסקע האָט חיים=מאיר'ן באַלעבאַטיש געגעבן אַ קאַנווערט מיט אַ שיינע פּאַר רובל. ניט עפענענדיק דעם קאַנווערט אַפילו האָט דער וואַנדערנדיקער סווירער אַביון פון זיין קעשענע אַרויסגענומען אַ צעטל, אויך צוגעגרייט פון פריער, עס דערלאַנגט דעם סווירער עושר. דאָרט זיינען געשטאַנען די נעמען פון צוועלף גאָר אַרעמע סווירער משפּחות וואָס נייטיקן זיך אין אַ גמילת חסד.

— אויב איר קענט, ר' שאַסקע, געפינט עפעס אַן אופן ווי אַזוי זיי צו הילף קומען.
— געמאַכט!

אַזאַ ייד איז געווען חיים=מאיר דער סווירער. גיט שלמה המלכס עצות, דערלאַנגט זיי מיט משה רבינוס שטעקן, טוט דאָ און דאָרטן אַ מצווה, בעט נדבות, גייט ווייטער.
פאַר זיך אַליין האָט זיך אַבער שאַסקע פאַרט געשעמט וואָס ער האָט געמוזט אַנקומען צום וואַנדערנדיקן בעטלער אויף אַזאַ פשוטן איינפאַל. ער האָט גענומען טראַכטן ווי אַזוי ער קען דעם איינפאַל אַ ביסל איבערדרייען ס'זאָל אויסקומען אַז ס'איז זיינער. געטראַכט און געטראַכט און געפאַלן אויף אַן המצאה. זיין פאַמיליע, דער נאָמען פון זיינע אבות, מוז דאָך סוף כל סוף שטאַמען פון דער שטאַט טאַרנאָפּאָל. אַן אַדמיניסטראַטאָר דאַרף ער במילא ברענגען פון ערגעץ ווייט. טראַגט דאָך אויס דער שכל אַז אַן אַדמיניסטראַטאָר זאָל מען ברענגען ניט פון וואָרשע און ניט פון קרעמעניץ נאָר פון טאַרנאָפּאָל.

געווען איז דאָס אין די גרויסע פרעסט אין שבט, מ'פלעגט זאָגן „שבט נעבראַט". ר' שאַסקע האָט איינגעלאָדן צו זיך אין הויז ירוחם שרייבער. ער האָט באַשטעלט ביי אים אַ בריוו צום טאַרנאַפּאָלער שטאַט־רב אין גאַליציע, אַ בריוו מיט ספר תורה אותיות און קריינדלעך עס זאָל מאַכן אַן איינדרוק. אין בריוו זאָל שטיין אַז ער, ר' שאַסקע טאַרנאַפּאָל, זוכט אַ בוכהאַלטער אַן אַדמיניסטראַטאָר פון טאַרנאַפּאָל, און צי קען ער, דער טאַרנאַפּאָלער רב, עמעצן נאַרייען. טאַמער יאָ, וועט מען באַלד שיקן לאַזערקע בעל־עגלה (אין בריוו איז ער מיטאַמאָל געוואָרן „אלעזר הפּורמאַן"). ער וועט פאַרן אין טאַרנאַפּאָל אָפּנעמען דעם קאַנדידאַט אויף פאַרהער אין סווייר. צאָלן וועט מען דעם קאַנדידאַט פאַרן קומען און מ'עט אים געבן אויף הוצאות צי מ'נעמט אים צי ניט.

ירוחם סופר האָט אָנגעוואָרנט שאַסקע'ן אַז דעם טאַרנאַפּאָלער רב וועט אויסקומען מאַדנע וואָס אַ גביר אין אַ ליטווישן שטעטל גייט זוכן אַ בוכהאַלטער אויף יענער זייט סמבטיוו. עס פעלן דען ווילנער? און אין סווינציאָן איז ניטאָ קיין בוכהאַלטער? און אין מינסק? ירוחם האָט אַליין צוגעגעבן אין בריוו אַ מעשה, אַז די טאַרנאַפּאָלער בוכהאַלטער האָבן איבער גאַנץ ליטע און רייסן אַ שם אַ גאַלדענעם. רבנים ברענגט מען פון וואַלאָזשין, שסן פון ווילנע, טליתים פון בערשאַד, אתרוגים פון יאַנאָוו, און ספּעציאַליסטן אין חכמת המסחר והמספר פון — טאַרנאַפּאָל. דער בריוו איז געווען געשריבן אויף דייטשמעריש מיט אַ פאַר שורות לשון קודש וואָס ס'האָט צוגעגעבן דער סווייער רב, ר' בנימין־מלך סוויירסקי.

1

אז מ'האט זיך דערוואוסט, סיי ביי ירוחם שרייבער אין שטוב סיי ביים רב, האט לאנג ניט געדויערט גאנץ סווייר זאל האבן וואס צו לאכן. ביי טייל ליטוואקעס איז ניטאָ קיין כאַ-כאַ-כאַ, נאָר וואָס, קודם זופן זיי אַרײַן לופט אין די לונגען און טוען אַ גיכן שיס-אויס מיט אַ פּפּפּפּ, דערנאָך ערשט אַ טכע-טכע-טכע וואָס פּאַלט אַרײַן אין טכע-כי-כי. אומעטום האָט מען אין סווייר געקענט הערן אומגעפער דעם זעלביקן שמועס.

— האָשם גיהערט? דער אַלמער שסאַשסקע טאַרנאַפּאַל האָט אַראַינגישסיקט אַ בריוו מיט שסעיפער-טעירע עישסיעשם צום טאַרנאַפּאַלער רב דער רוח וועישם וואו ערגיץ יענע זאיט שסמבטיון אין גאַליציע, אַז וואָס? אַז ער זוכט דווקא דאַרטן אַ בוכהאַלמער. אַז העישסן העישסט ער טאַרנאַפּאַל, צו וואָשם דאַף ער אַ גוטן בוכהאַלמער, ער דאַף מערניט אַ בוכהאַלמער וואָס קומט פון אַ שסטאַט וואָס העישסן העישסט זי עיכטי טאַרנאַפּאַל. משסתמא האַלט ער אַז די גאַנצע שסטאַט דאַרטן איז נאָך עס אַ נאַמין.

— געי אַוועק!

— אַ עמעשסע מאַישסע, ווי איך בין אַ איד! זאַל איך צער האָבן — — געי פרעג באַ וועמן דע ווילשסט אין שסטאַט, 'עט מין דיר זאַגן.

— אַ קאַשסיף אַ מאַישסע. באַלד וועט ער נאָך עימיצן אונטערקעפן מ'זאַל שסווייר ניט רופן מער קיין שסווייר נאָר „טאַרנאַפּאַל". און דאַמאַלסט 'עט ער אַלעין וועלן העישסן ניט אַנדערשט נאָר „שסווייר". אַ אינפאַל מיט אַ טאַרנאַפּאַל! אינגאַנצן טראַ-לאַ-לאַ געוואָרן פון שספילן זיך אַזעפּל מיטן

דאָשטיק.

מאָטל פּוּף, דער שטעמלשער משוגענער, האָט אָנגעהויבן מורא האָבן אַז מ'גייט ביי אים צונעמען זיין אָמט: — שם'פעלט עם יחושם דעם גביר? ער וויל נאָך צונעמן באַ מיר די פרנשסה. וואָשס וויל ער פון מאַינע יאָרן, א יך מאָטל מאַלע־ריווע'ס בין דאָ אין שסטאַט משסוגינער! כ'ל עם נאָך לאָדן אָף אַ די־טעירע!

מ'איז ספּעציעל פאַרביי דעם הקדש, אויסהערן וואָס ס'זאָגט וועגן דעם אַלעמען זאַלקע די צעדרייטע. אַליין האָט זי זיך גערופן זאַלקע מלכה דהקדש קודש. זי האָט געטראָגן אַ בלעכענע קרוין וואָס ס'האָט איר געמאַכט אַן אַמאָליקער ליבהאָבער אַ ציגיינער, וואָס האָט זיך אַ האַלב יאָר אויפגעהאַלטן אין סוויט און אָנגעמאַכט ביי איר אַ ממזר. מאַפּקע זאַלקע'ס האָט מען אים יענע יאָרן גערופן. יעדן האָט זאַלקע דערציילט אַז ביינאַכט רעדט זי מיט אַלע שדים, גוטע און ניטגוטע און אַזעלכע וואָס זי דאַרף ערשט דערגיין וואָסערע זיינען זיי. אויסגעהערט פון יעדן די נייעס אין שטעטל, האָט זאַלקע אָפּגעפּסקנט קורץ און שאַרף:

— פאַראַן אַ שסד רשמותא (ראַשטוּמע), דאָס איז דער שסד פון שסתם אַ שמות, אַ שמות אָן אַ פאַרוואַשס, אַ דאָס איז דער שסד וואָס שפּילט זיך מיטן אַלטן צו די זיבעטשיק.

מ'האָט זיך צוגעהערט צו יעדן וואָרט וואָס זאַלקע האָט גערעדט. כאַטש מ'האָט איר גערופן „זאַלקע די צעדרייטע“, איז מען פונדעסטוועגן אָפּטמאַל אַדורך דעם הקדש־געסל זיך צוהערן צו אירע רייד. אַז מ'האָט זיך מיט איר באַגריסט, האָט מען אַ פּרעג געטאָן, „וואָס זאָגט עפעס היינט זאַלקע־מלכה? זאַלקע האָט באַלד אויסגעבעסערט, דערמאָנט אַז הייסן הייסט

זי „זאלקע מלכה דהקדש קודש“.

אין ווייטן טארנאָפּאַל האָט מען אויך גענומען ריידן.

— האָס' געהעיאַט וועיגן עפּים אַ גביר אַ לוטוואַק אַרגיין
אין די הרי חושך אין אַ העק וואוּס 'איסט שווייר, סווייר, צי
געשווייר, כ'וואַיס, דאָ ריאַך וואַיס וויאַהין מ'דאַף דום זיהכן. דאָ'
ייט שיקט בריף אַז אַט זיהכט ער אַ מענטש צי זאַהנע גישעפּטן,
אַ בוכהאַלטער, דווקא אַ טארנאָפּאַלער! די האָס' אין דאַהן
לעיבם אַזאַינס געהעיאַט? זוק!

דעם טארנאָפּאַלער רב, ר' קותיאל אונטערמייער, האָט
זיין ווייב אַסתרל אַנגעוואַרנט, ער זאַל זיך ניט אַריינלאָזן אין
געשעפּט.

— טאַהרינקער, דאָ' לוטוואַק איז אַ גאַונער, קאַ אַנשמענ'
דיגער מענטש שראַהבט ניש קאַ בריף פּין קרוקע ביז לעמבערג
אַז ער זיהכט ניש' כולילע קאַ גיטן אַדמיניסטראַטער נאָר
וואועס, דווקא אַ לעמבעריקער. ס'אַ מאַהנסע וואוּס האַיפט צעך
ניש אוען אין לאָסט צאָך ניש אַועס!

— יאָ, יאָ, אַבאַ' פאַרט, אַז אַ גביר שראַהבט אַזש פּין
וואַהטן דאַף מין ענפערן. היין דעים האַנדלט צאָך דו אין אַ
מצווה, פאַראַן דו ביי אינטס גיטע מענטשן וואוּס 'אַבס ניש' קאַ
פאַרנוהסע. פאַרליהרן באַס אַיסיק קעמע' ניש', וויבאַלט דער
לוטוואַק צאַלמאַך אַלע העצועס, שיקט אַ וואוגן אופּנעמין אין
אַהאַימפּירן. וואוּס קען שוין זאַהן?

ז

דעם ערשטן טארנאָפּאַלער קאַנדידאַט, לייבל צווייג, האָט

ר' שאַסקע אויסגעהערט און באַלד אַוועקגעשיקט. דער לייבל האָט געהאַט דיקע אַרויסשטאַרצנדיקע ליפּן וואָס האָבן ניט געפאַסט דעם גאָר דינעם געלן פאַרשוין. אַקיצור, דער אויסזען זיינער האָט ניט נושאַ הן געווען ביים איבערקלייבערישן גביר. ר' שאַסקע האָט אים אָפּגעפּטרט מיט אַ פּאָר פּראַגן.

— די ביכער פון די פּרעיערדיקע גישמעפּטן האָט איר מיגעבראַכט? נעין?! מע געי טרעף וואָס אַ איד קען. גיקומן אַזש פון גאַליציע און קין ביכל ניט מיגעבראַכט? זאַלט איר מיר גיוונט זאָין! איר זאינט אַ כאַכס פון דער מה נשמתנה. נידאַשם זוכט מין דאָ!

דער גאַליציאַנער בוכהאַלטער איז אַרויס אַ באַליידיקטער, אויך אַ צופּרידענער, וואָס ער איז ניט אַריינגעפאַלן צום בייזן כעסן. ער האָט עס געהאַלטן פאַר אַ מזל וואָס מ'פירט אים אַזש ביז טיף אין דער ליטע און צוריק אַהיים אין אַ פּור, און דערצו צאַלט מען אים לויטן טאַג און מ'גייט אויף הוצאות. נישקשה.

גאַכן דורכפאַל מיטן ערשטן קאַנדידאַט האָט דער טאַרנאַפּאַלער פּרנס גענומען שרייבן שאַסקע'ן בריוו בעטנדיק צדקה פאַר דער טאַרנאַפּאַלער חברה קדישאַ און פאַרן בדק הבית, אויפצופאַרריכטן דעם דאַך פון בית־מדרש. וואַרטנדיק אויפן צווייטן קאַנדידאַט ווי מ'וואַרט אויף משיחן האָט דער ליטווישער יורד קיין ברירה ניט געהאַט. ער האָט גענומען שיקן מתנות און נדבות אינאיינעם מיט די בריוו וואו ער האָט געבעטן מ'זאָל צושיקן אַ נייעם בעלז. אַ תּאוּוה איז דאַך אַ תּאוּוה. דער נייער אַדמיניסטראַטאָר מוז זיין אַ טאַרנאַפּאַלער.

דער צווייטער, מאַקס וואולף, אָט אַזוי האָט ער זיך גערופּן, איז געקומען אַ צוויי חדשים גאַכן ערשטן, מיט אַ מאַדערנעם דייטשישן ראָק. ער האָט גערעדט דייטשמעריש.

שאַסקע האָט זיין לשון ניט געקענט פארטראָגן, אים אָנגעזאָגט
חוצפהדיק:

— פאַרשסמעט איר מיר, דאַיטשס שסראַיפּט מין, און
רעידן רעדט מין ווי אַ איד!

דער טאַרנאַפּאַלער דייטשמערוק האָט נאָך געהאַט די
העזה צו פירן מיט שאַסקע'ן דעבאַטע.

— זאַען זי מאַוכל, הער טאַרנאַפּאַל, עס פאַסעטעט פיר
אַין גראַוסעס פירמע ווי דען הער טאַרנאַפּאַלס, וואַהין דער הער
זאַפּיל האַרוואַניה העראַינגעלאַיגט האַט, דאַס דער בוכהאַלטער
אונד אַדמיניסטראַטאָר וועזענטליך אַין ראַינעס דייטש שפּרעכען
זאַל, דאַס אַין ווירקליכען אַינדרוק מאַכטען עס פיר די קונדע
אַוסלאַנדס, אַלס דאַס מאַן שפּריכט דען יודען־דייטש פּאָן דען
סוויר.

כאַטש ר' שאַסקע האָט קיין דייטש ניט גערעדט האָט ער
גענוג געהאַט צו טאָן מיט בערלינער מעכל סוחרים און
סטאַליער. ער האָט גוט דערטאַפּט דעם חילוק פון דייטש ביז
קוידערוועלש. ער האָט געהאַלטן אַז דער נודניק קען ניט קיין
דייטש ניט קיין יידיש און אויף אַ צולאַג קומט ער באַליידיקן
סוויר. ער האָט אים געוויזן די טיר.

דער דריטער קאַנדידאַט וואָס ס'האַט געשיקט דער
טאַרנאַפּאַלער רב איז שוין געקומען מיט אַ האַלב יאָר
שפּעטער. שאַסקע'ן איז ער גלייך געפּעלן געוואָרן. וועלוול
קליינבערג האָט ער געהייסן, אַ מיטלוואַוקסיק, דיקלעך יידעלע,
מיט אַ שאַרפּער גאַליציאַנער אויסשפּראַך וואָס האָט שאַסקע'ן
געקלונגען קאַמיש אָבער שייך און קלאָר. אַ מיטליעריקער און אַן
אונטערטעניקער איז ער געווען און דערצו אַ גענטער. אַ גליק
מיועט כאַטש ניט דאַרפן אַראַפּברענגען קיין ווייב מיט קינדער

אויף דער פירמע'ס חשבון.

וועלוול קליינבערג האָט נאָך געהאלטן אין רייזן. שאַסקע האָט זיך געשפּירט רואיקער און פריילעכער ווי ווען ניט איז אין די לעצטע יאָרן. ביי אים אין די מחשבות האָט זיך דער דור= דורותדיקער מול פון די טאַרנאַפּאַלס פּלוצלונג אומגעקערט. אין דמיון האָט ער געזען ווי אינאיינעם מיט אַטאַ דעם גאַליציאַנער ווערט ער קעניג פון סוויר ווי ס'איז געווען דער טאַטע, ר' בענצע טאַרנאַפּאַל וואָס אין געגנט האָט מען אים געקענט אַלס בן=ציון טאַרנאַפּאַל, און אין בערלין — בענעדיקט טאַרנאַפּאַל. דער טאַלאַנט איז סוף כל סוף אויך צו אים אַריבער מערניט מיט אַ פאַרשפּעטיקונג פון די מדבר יאָרן. ער איז געווען פונקט דרייסיק יאָר אַז דער טאַטע איז געשטאַרבן און ער איז אַליין, אַ בן יחיד, געוואָרן באַלעבאַס איבער די האַלץ געשעפטן.

ר' שאַסקע האָט וועלוול קליינבערגן גלייך אויף אַן אַרט פאַרגעשלאָגן די שטעלע. ער האָט אים געגעבן אַן עצה אַז וויבאַלד ער איז אַליין, האָט ער ניט וואָס צוריקפאַרן אין טאַרנאַפּאַל. זאָל ער זיך באַלד באַזעצן אין אַ דירה פאַר זיך וואָס געפינט זיך אין גרויסן ציגלנעם בנין וואָס אויף דער לופטענער גאַס. לאַזערקע בעל=עגלה וועט שוין אַליין פאַרן אין טאַרנאַפּאַל אָפּנעמען זיין האַב=און=גוטס. מ'האַט אָפּגערעדט שכירות און די זאַך האָט זיך מיט אימפעט גענומען אין וועג אַריין.

נאָר צוויי קלייניקייטן אין דעם וועלוול קליינבערגס רייד בשעת זייער לאַנגן שמועס, ביים עלטערזיידנס שותפים=מיש, האָבן שאַסקע'ן אַ ביסעלע פאַרדראָסן. ערשטנס האָט דער וועלוול צופעליק געלאָזט פאַלן, און טאַקע פאַרוואַס ניט, אַז ער איז ניט קיין געבאַרענער טאַרנאַפּאַלער, ער איז דאָרטן

געקומען חתנווייז פון א שכנותדיקן שטעטל, אָזשערנע. און צווייטנס, דער מיטליעריקער גרוש האָט געהאָפּט אַמאָל געפינען אַ נייע יונגע כלה. שוין פינף יאָר וואָס די ווייב האָט אים אָפּגעגט און איז אַוועק מיט די צוויי קינדער מיט אַ נייעם, יינגערן מאַן, פריער אין וואַרשע, דערנאָך אין אַמעריקע. דאָ איז שוין נתעורר געוואָרן ביי שאַסקע'ן אַ קאַפיטשקע אייפעררוכט, דאָרטן טיף אין יענע מחשבות וואָס אַ מענטש ווייס אַליין ניט אַז זיי זיינען ביי אים פאַראַן.

ח

באַלד נאָך דעם ווי ער האָט זיך אין סוויר איינגעסדרט, האָט וועלוול קליינבערג אָפּגעהאַלטן אַ לענגערן שמועס מיטן באַלעבאָם, שוין אַלס אָנגעשטעלטער, ניט ווי אַ קאַנדידאַט. ער האָט פאַרגעשלאָגן דעם באַלעבאָם אַ נייעם אָפּמאַך. גערעדט האָבן זיי שוין ווי אַלטע קאַלעגן, דער נייע געקומענער גאַליציאַנער מיט זיינע לאַנגע, אויסגעצויגענע מוזיקאַלישע טענער, עפעס ווי אַ יום־טובדיקער מוסף, און דער ליטוואַק, מיט זיינע שאַרפע, גיכע ווערטער, אַקוראַט ווי אַן אינדערוואַכעדיקע מנחה, נאָך וועלכער מ'גייט באַלד ערגעץ לויפן.

— העיאַט אָועס מיט קאַפּ, באַלבוועס. אַז איר'עט מסכים זאָהן ציהגעייבס צי מאַהנע שכיחות ניש' מעיער ניש' וואַיניקער צוואַנציק פרעצענט צי אַלע נאַצע רעוואַוכס פּין נאַצע קאַנטראַקטן וואָס כ'ל דעים באַלבוועס ברעינגן וועל עך ניש' נאָר זאָהן דו ווי 'אַיסטמינעס אַ בוכהאַלטער, עכ'ל עינק אָפּבאַוען אַזאַ מליהכע וואָס אַהר זאַידע האָט דאַפּין ניש'

געבוהלימט. באַידע זעמיר ניש קאָ יינגילאָהט, די צאָהט לויפּט, מע טיהט צאָך אַ טראַכט צי עם גיפעלט דעם באַלבוועם מאַהן פּלאַן אין האַהנט עט מען שוין קענין אונזאַיבם.

— טױזי אַזעײט איר'שם מאַכן, ר' בוכהאַלטער? זאַלט איר מיר גיזונט זאָין! — האָט שאַסקע געענטפערט אַזוי גיך אַז וועלוול האָט קוים פאַרשטאַנען זיינע רייד.

— פּאַלאַסט צאָך אָןף מיאַ, באַלבוועם, אין יוזאָ פּין האַהנט איר דום גישעפט אַהרם באַרימט ביז מאַסקווע. גאַלט מיט זילבאַ עט זאָהן דער נומין טאַרנאַפּאַל.

ביידע זיינען כמעט מיט איין מאָל אַרויס מיטן ווערטל וואָס ס'שטייט געשריבן וועגן אַזאַ מין אָפּמאַך: זענהנה וזה נהנה ואף אחד לא חסר. דער געניסט, יענער געניסט און קיינער פאַרלירט דערביי גאַרניט.

וועלוול קליינבערג, אַדער וועלפקע סטראַטער ווי סוירער האָבן אים באַלד גענומען רופן — מער איז פונעם „אַדמיניסטראַטאָר“ ניט געבליבן — איז ניט געווען קיין נאַר. זיין אַרבעטס־פּלאַן איז געווען אַ מעטאַדישער. דעם ערשטן חודש האָט ער זיך אויף נסים ניט פאַרמאַסטן. ער וועט מערניט דורכשטודירן יעדע זאַך וואָס האָט צו טאָן מיט די געשעפטן. גאַנצענע טעג האָט ער פאַרבראַכט אין די אַרומיקע וועלדער, זיך באַקענט מיט די גיין געבליבענע אַרבעטער (גאַר אַמאָל זיינען געווען צענדליקער), געהיט ווי זיי לאָזן אַראָפּ ביימער, ווי אַזוי און ביי וועמען מ'פירט די קלעצער ביז דער וויליע. שטילערהייט האָט ער גערעדט מיט די אָנגעשטעלטע ביי די הויפט קאַנקורענטן, די מיכאַלישקער גובערסקים. ביז שפעט אינדערנאַכט איז ער געזעסן, האָט שטודירט די ביכער מיט די חשבונות פון אַמאָל און פון ניט לאַנג. ער האָט דערשנאַפט אַז

דער שאַסקע האָט צו מסחר די זעלביקע פעאיקייט וואָס אַ קאַץ צום שווימען.

אַוועק אַ חודש, האָבן זיי זיך געטראָפֿן, ווי תמיד ביי ביידע זייטן פון אַלטן ענגלישן שותפים-טיש, דער באַלעבאַס מיט זיין בוכהאַלטער. די ערשטע זאַך, האָט וועלוול געזאָגט, מ'דאַרף די ניין פּויעריס, וואָס וואוינען אַלע אין די נאָענטסטע דערפער, אין לוציק, אין קורקול און אין קאַמאַראָוו, אויף אַן איידעלן אופן אַפּזאָגן. נייע דאַרף מען דערוויילע מערניט פֿירן, זיי דאַרף מען ברענגען פון ווייטער אַ ביסל, פון אַלשעווע, לינטפֿ, קאָסטיעוויטש, שפּאַנדע. מעט שוין איינשפּאַרן אַ וועלט מיט געלט. ער האָט דערלאָנגט דעם באַלעבאַס אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר מיט אַ סך קאָלאָנעס מיט ציפּערן, שיינ אַפּגעטיילט מיט רויטע שורהלעך, גלייכע ווי סטרונעס. שאַסקע האָט אַרייַנגעקוקט און זיך געמאַכט אַז ער שטודירט די ציפּערן.

שוין איינמאַל אַוועק, דערנאָך האָט וועלפּקע סטראַטער געפּוועלט ביים באַלעבאַס הוצאות אויף צו פּאַרן אין בערלין. וואָס וועט ער דאַרטן טאָן? זיך באַקענען מיטן האַלץ מאַרק, און צוריקקומען אין סוויר מיט נייע קאַנטראַקטן, ניט אויף אַזויפל און אַזויפל האַלץ איצטער, נאָר אויף אַזויפל און אַזויפל אין משך פון דריי יאָר, פינף יאָר, צען יאָר. „איזהו חכם הרואה את הנולד“ האָבן זיי ביידע געזאָגט, כמעט גלייכצייטיק.

דערוויילע האָט דער בוכהאַלטער שאַסקע'ן איבערנעצייגט אַז די דריי דירות וואָס זיינען געווען פּאַרדונגען די קרעמער דאַרף מען פּאַרקויפֿן. אויב נייטיק אויף היפּאַטעקעס אָבער האַנטגעלט דאַרף מען און ניט קיין שיבוש. זאָל נעמען וואַקסן אַ שטיקל קאַפיטאַל אויף אַפּקויפֿן נייע וועלדער.

צום ערשטן מאַל אין אַ שאַק מיט יאָרן איז געווען אַרום ר'

שאַסקע'ן און זיין ציגלנעם הויז אַ לופט פון לעבן, טועכץ, אַרומלויפעניש, אַנשטאַט דעם געוועזענעם ריח פון אַפּגעלאָזן קייט, אונטערגאַנג, שימל. די חדשים זיינען אַוועקגעלאָפּן, און מ'האַט טאַקע אַנגעהויבן קוקן אַנדערש אויף ר' שאַסקע טאַרנאַפּאָל'ס געשעפטן.

פון ריידן יעדן טאַג מיטן כיטרען בוכהאַלטער איז ר' שאַסקע אַליין געוואָרן שוין נאָך די שבעים אי ווייניקער תּם אי ווייניקער פּויל. דער בוכהאַלטער ווידער האָט געהאַט שכל יעדן איינפאַל פּאַרזיכטיק אַדורכשמועסן מיטן באַלעבאַס, יענער זאָל מיינען אַז ס'איז זיינע אַן המצאה. דער משוגענער איינפאַל ברענגען קיין סוויט אַ טאַרנאַפּאָלער בוכהאַלטער האָט זיך אויסגעלאָזט פאַר גאַרניט אַזאַ משוגעת.

ט

שאַסקע האָט אַלע זיינע יאָרן שיין באַהאַנדלט די ווייב, די קלוגע בריינע-דאַנע, וואָס איז געווען יינגער פאַר אים מיט אַ יאָר צען. לעצטנס האָט ער גענומען ריידן מיט איר גאָר אַנדערש, עפעס ווי אַ באַלעבאַס צו אַ שפּחה. ער האָט פאַרגעסן ווי איבערגעגעבן זי איז אים געווען העכער פּערציק יאָר, ווי זי האָט אים געהאַדעוועט די זיבן קינדער און אַלצדינג פאַר אים געמאַכט. ניט קיין שרייערקע און ניט קיין פּרוי וואָס פּטרט צייט אויף קריגן זיך, האָט זי געליטן ביי זיך שטיל און גענומען שטריקן נאַכמער ווי אַלעמאַל קליידער פאַר אַרעמע-לייט, אַליץ בלויע.

בריינע-דאַנע מיט וועלפּקע סטראַטער זיינען גוט

אויסגעקומען ביז וואָנעט שאַסקע'ן איז אין איינעם אַ מאָג
 איינגעפאלן אַז ס'פאַסט נישט ער זאָל וואוינען אין אַ דירה אין
 זעלבן בנין וואו ס'געפינט זיך דער קאַנטאָר מיט די געשעפטן.
 דאָס איז געווען אַ צוויי יאָר נאָך דעם ווי וועלוול איז
 אַריינגעפאָרן אין סווי. דער לידיקער שטח פונקט דערלעבן, צו
 רעכטס צו, האָט פון תמיד געהערט די טאַרנאַפּאַלס. ר' שאַסקע
 האָט באַשלאָסן אַז דאָרטן וועט ער לאָזן בויען אַ נייעם רייכן
 ציגלנעם בנין וואו ער וועט וואוינען. כדי דאָס אויסצופּועלן ווי
 ס'באַדאַרף צו זיין האָט ער געדאַרפט נישט נאָר אויסגעבן אַלע
 נייע רווחים נאָר אויך לייען געלט ביי אַ ווילנער באַנק. בריינע
 דאַנע האָט זיך אַנטקעגנגעשטעלט. וועלפּקע סטראַטער האָט
 זיך אָנגענומען פאַרן באַלעבאַס. אַז בריינע-דאַנע איז געקומען
 מיט אים ריידן וועגן דעם, האָט ער איר גיך אָפּגעפּטרט.

— פאַרוואָס זאָל ער נישט באַווען אַז ער וויל באַווען?
 איברינקס, וואָס דאָ באַלבוועס מאַכט מיט זאָהנע רעוואַוכס אי'
 נישט מאַהן אַיסיק נישט דאָהן אַיסיק. אַז מ'קריקט צאָך שוין וואָס
 מ'זאָל מאַכן מיט רעוואַוכס איז אַ סימן אַז ס'גאַיט ווי ז'דאַף צע
 זאָהן.

ס'איז געוואָרן אַ נייע פּאַליטיק, די צוויי מענער קעגן דער
 איינאיינציקער פּרוי. ביי בריינע-דאַנע'ן איז דער גאַנצער ענין
 צובויען אַ ניי הויז געווען נישט מער ווי אויספיינען זיך מיט געלט
 פאַר דער שטאַט.

בריינע-דאַנע האָט זיך געשעמט גיין אין גאַס. זי איז
 געזעסן מער און מער אַליין אין שטוב. וועלפּקע סטראַטער האָט
 שוין פון לאַנג אַלצדינג געפירט אַליין. שאַסקע איז געווען
 אינגאַנצן פאַרטאָן מיטן נייעם הויז. ער איז געזעסן גאַנצענע
 מעג מיט די ווילנער אַרכיטעקטן, זיי געוויזן גענוי ווי אזוי מ'זאָל

מאכן. די אומסימטרישקייט וואָס איז אים ניט געווען געפעלן אין אייגענעם הויז ביים ראָג וועט ער שוין איינמאָל פאַרריכטן אין נייעם הויז צו רעכטס צו. אונטן וועלן זיין פיר פענצטער און צוויי טירן, אויסגעשמעלט סימעטריש: אַ פענצטער, אַ טיר, צוויי פענצטער, אַ טיר, אַ פענצטער. אויבן וועט זיין אַ טיר וואָס פירט אַרויס אויף אַ באַלקאָן און אַ פענצטער פון ביידע זייטן. ביי די סאַמע ברעגן אויבן, דאָרטן וואו דער דאַך הייבט אָן זיין באלכסונדיקן שטייגן, וועלן זיין צוויי פיצינקע פענצטערלעך, ביידע פערפעקט דריי־עקיק, און אויבן פונקט אונטערן שפיץ דאַך וועט זיין אַ דריט פענצטערל אַזאַ. דער סך־הכל: דריי טירן, זעקס פענצטער ריכטיקע, און דריי דריי־עקיקע פענצטערלעך פון שיינקייט וועגן. שאַסע טאַרנאַפּאַל'ס סימעטרישער בנין שטייט אין סוויט ביוז היינטיקן טאַג.

י

אין איינעם אַ זומער טאַג האָט וועלפּקע סטראַטער זיך אומגעקערט קיין סוויט פון זיינער אַ רייזע אין בערלין. מיט אים איז געווען אַ נייע כלה, אַלט געווען אפשר פינף און צוואַנציק יאָר. זי איז געווען אַ גרושה אָן קינדער. ניט קיין מיאוסע, אַ געבאַרענע אין וואַרשע. זי האָט זיך אויפגעהאַלטן אין בערלין מיט איר משפּחה עטלעכע חדשים אונטערוועגנס קיין אַמעריקע. אין אַמעריקע מיט די עלטערן האָט זי בשום אופן ניט געוואָלט פאַרן. דער רב אין וואַרשע האָט איר אָנגעוואַרנט אַז ס'איז אַ טריפהנע מדינה. וועלוול האָט זיך באַקענט מיט איר דורך דעם וואָס ער איז געוואָרן אַ פריינט מיט איר טאַטן וואָס פלעגט זיצן

לעבן אים אין בית=מדרש אין בערלין וואו ס'פלעגן דאוונען די „אָסטיודען“, דער עיקר גאַליציאַנער.

בריינע=דאַנע האָט זיך מיט דער כלה דערפרייט, האָדל ט'מען איר גערופן. די חופה האָט מען געשטעלט אין אַ הייסן זומער טאָג, ניט מער ניט ווייניקער אויפן שפיץ פון סוויטער באַרג. דער סוויטער רב, ר' בנימין=מלך, האָט מסדר קידושין געווען. ס'איז געווען פריילעך. היים=מאיר דער סוויטער איז געווען אַ כבודיקער גאַסט. מיט אַ קאַרעטע האָט מען אים אַראָפּגעבראַכט פון סווינציאָן.

אַ חודש נאָך דער חתונה איז בריינע=דאַנע געגאַנגען אויפן בית=עולם צו דער מאַמעס יאָרצייט. גייענדיק איז זי אַריינגעפאַלן אין אַן אַלטן ברונעם וואָס מ'האָט לאַנגע יאָרן ניט גענוצט, לעבן סמאָרגאַנער גאַס, האַרט ביי דער אָזערע, דאָרטן ביי די חורבות פון די אַמאָליקע כאַטעס פון די פישערלייט. דאָס ברעטל איבערן ברונעם איז געווען פאַרפּוילט און באַוואַקסן מיט מאַך און מיט גראַז. זי האָט געשריען מיט אַלע כוחות. מ'האָט גלייך געבראַכט צו פירן די צוויי שטאַרקסטע פּערד אין שטאָט. צו די ביידע פּערד האָט מען צוגעטשעפּעט שטריק. אַ גוט האַרציקער פישער, אַנטאַני, האָט זיך איינגעשטעלט, געבעטן מ'זאָל אים אַראָפּלאָזן אין ברונעם אַריין נאָך דער יידישער פרוי וואָס אַלע האָבן אַזוי ליב געהאַט, די יידן אַזוי ווי די קריסטן. איין שטריק איז געווען צוגעטשעפּעט צו אים. די צווייטע האָט ער געהאַלטן אין האַנט, אויף אַרויפצוציען בריינע=קען. ס'איז אָבער געווען פאַרפאַלן. דעם שטאַרן, אויסגענעצטן קערפּער האָט אַנטאַני אַרומגעבונדן מיט דער צווייטער שטריק און ביידן צוזאַמען האָבן די פּערד אַרויפגעשלעפּט, דעם וויינענדיקן אַנטאַני מיט דער טויטער בריינע=דאַנע.

אויף מאַרגן האָט גאַנץ סווייר באַגלייט בריינע־דאַנען צו איר קבר, האַרט לעבן דער מאַמעס. איין יאָרצייט האָבן זיי ביידע געהאַט. יעדערער האָט געוואָלט מספּיד זיין. דער סווייער גלח האָט געזאָגט דעם רב ער וויל קומען ריידן אַ פּאָר ווערטער וועגן דער פּרוי וואָס האָט אויך זיינע קינדער אויסגעשטריקט אַזויפּל בלויע כּגדים. די לוויה האָט זיך פּאַרצויגן. מ'איז געבליבן אויפן בית־עולם ביז פּאַרנאַכט. ביי דער שקיעה האָבן וואַראַנעס געקראַקעט. וואַראַבייטשיקעס האָבן געצוויטשעט. די וואַסער־פּייגל איבער דער אַזערע האָבן געמיאַקעט ווי קעץ. נאָר די פּלעדערמייז, וואָס האָבן תּמיד געטומלט פּאַרנאַכט צווישן די פּלעדערמייז־ביימער, האָבן געשוויגן, אַ סימן אַז אויך זיי טרויערן.

ר' שאַסקע טאַרנאַפּאָל האָט געלאָזט שמעלן אַ מצבה וואָס איז געווען אַנדערש איידער אַלע אַנדערע מצבות. אַ פּערפּעקטער דריי־עק איז עס געווען, אַן איבערגעקערטער סגל. לאַנגע יאָרן האָט סווייר געטרויערט נאָך בריינע־דאַנען, נאָך דער קלוגער פּרוי וואָס איז אייביק־פּאַרליבט־אין־בלוי און וואָס ליבט, ביז משיח וועט קומען, אויפן סווייער בית־עולם גערינגלט אויף דריי זייטן פון דער בלויער סווייער אַזערע.

דער יידישער קאליד

דער יידישער קאליד

דריי מאָל האָט דער מאָדערנער קוקו זיינער געקלונגען.
— נו מאָרט, ס'איז שוין נאָך דריי אַזייגער! טאָ וואו זיינען
זיי, דיינע זייער טייערע קרובים וואָס אָן זיי קען מען ניט
לעבן? — האָט אַ גריליץ געמאָן זיין ווייב פעלישיאַ. מאָרטאָן
האָט אויסגעזען אַ סך יינגער ווי זיינע צוויי און זעכציק יאָר. ער
איז געווען אַ זעלטן שיינער, מיט אַ יונגן קערפער און אַ
געדיכטן קאָפּ שניי־ווייסע האָר. געווען איז מאָרטאָן ניט מער
ניט ווייניקער, דער אַמעריקאַנער חלום. מיט פּערציק יאָר פריער
האָט ער געקראָגן אַ שטיקל אַרבעט אַלס שיק־יינגל ביי אַ
גרויסער פירמע מעקלער אויף דער בערזע אין וואָל סטריט, זיך
ביסלעכווייז אויפגעאַרבעט און סוף כל סוף געוואָרן —
פרעזידענט פון דער פירמע. יעדן אינדערפרי פלעגט ער צוויי
שעה לויפן פון געזונט וועגן. מיט דער גאַנצער אַמעריקאַניש־
קייט האָט ער ליב געהאַט ריידן יידיש און צונויפטרעפן זיך מיט
די קרובים זיינע וואָס זיינען געבליבן אין שטאָט. מער פון אַלע
— מיטן עלטסטן ברודער אַסיפּ.

פעלישיאַ האָט קיין ברירה ניט געהאַט, זי האָט זיי
אַלעמען געמוזט אויפנעמען. אַזוי וויל מאָרטאָן. דאָס איז עס און
פאַרטיק. אַליין אַ דיקלעכע, אַליין פון אַן אַרעמער יידישער

משפחה אין די בראַנקס, פלעגט זי פאַרבן די האָר אַ קאַליר וואָס איז צווישן אַזאַ בלאַטעדיקן ברוין און אַ גלענצנדיקן זילבער. אַלעמאַל איז ביי איר געווען אַ פאַרקילונג. וואו פּעלישיאַ דאַרט אַ נאַזטיכל.

— זיילן באַלד קומען, וואָס איז וויכטיק, נאָך אַ פאַר מינוט? — האָט איר מאַרטאָן באַרואיקט. ער איז געווען צופרידן וואָס באַלד דאַרף קומען אָסיפּ, זיין עלטסטער ברודער, דער איינציקער אין דער משפּחה וואָס איז געבליבן „אַן אייראָפּע־אישער ייד“. מיט אים האָט מען געקענט טרינקען אַ לחיים און פאַרברענגען ווי אַמאָליקע יאָרן. אָסיפּ האָט נאָך געלערנט אין אַ ישיבה אין אייראָפּע. ער איז געווען אַ קאָמפּאָזיטאָר, אויך אַ לערער פון יידישער מוזיק אין ניו־יאָרק, האָט אַרויסגעגעבן ביכער איבער דער טעמע. ער האָט שוין געשפּילט אויפן פּידל ניגונים פון אַמאַל.

פּעלישיאַ האָט ווי ניט איז טאַלערירט אָסיפּן, אַפּילו די ווייב זיינע רחל, אַ מאָלערין. זי האָט אָבער ניט געקענט פאַרטראַגן אָסיפּס זון, אהרן, אַ שטיקל פּראָפּעסאָר פון פּילאָזאָפּיע ערגעץ אין קאַנאַדע, וואָס האָט גערעדט סיי צו הויך סיי צו שאַרף און וואולנאַר פאַר אירע אויערן, דערצו נאָך מיט אַ שעפּעליאַוונעם ברוקלינער אַקצענט. היינט האָבן געדאַרפט קומען ניט נאָר אָסיפּ, רחל מיט אהרן, נאָר אויך צוויי פּריינט אהרנס. אַז אהרן ברענגט זיי, ווער קענען זיי שוין זיין?

אַחוץ דעם האָט געדאַרפט קומען דאַראַטי, מאַרטאָנס טראַגישע עלטערע שוועסטער, מיט וועמען ער און פּעלישיאַ האָבן זיך שמענדיק געקריגט, ביטערע קריגערייען, מיט די ערגסטע ווערטער. אהרנס ערגסטער שטריך אין פּעלישיאַ'ס אויגן איז דאָס וואָס ער האָט זיך נאָענט געהאַלטן מיט זיין

מומע דאָראַטי (ער האָט איר גערופן ביים יידישן נאָמען, דוואַסיע). פעלישיאַ פלעגט פרעגן, ווער האָט געהערט אזא מין זאך, אַ יונגער בחור זאָל גיין באַזוכן די אַלטע מומע און אָננעמען זיך פאַר איר אין די קריגערייען? איינמאָל האָבן פעלישיאַ מיט מאָרטאָן ספּעציעל פאַרבעטן אהרנען אַליין, ווען ער איז נאָך געווען אַ סטודענט אין ניו-יאָרק, אים פרובירט איבערצייגן אז די דאָראַטי איז אַ פאַסקודסטווע. דער בחור איז אָבער געבליבן איינגעקשנט, האָט ליב געהאַט דאָראַטיין, האָט רחמנות געהאַט אויף דער אַלטער עלנטער פרוי וואָס האָט קיינעם ניט פון זינט איר מאַן, אַן אַטלעט וואָס איז געווען געזונט ווי אַן אייזן, איז פּלוצלונג געשטאַרבן אין סאַמע יוגנט ווער וויים מיט וויפל יאָר צוריק.

נאָר אין טרייסט איז היינט געווען פאַר פעלישיאַין, וואָס ס'דאַרפן קומען פון קאַנעטיקאַט צוויי ריכטיק אַמעריקאַנער קרובים, מאָרטאָנס אַ פלימעניק טעדי און זיין ווייב באַבי. זיי זיינען גוט מיט אַלע, מיטן זיך ניט אין קריגערייען. נאָרמאַלע מענטשן.

געווען איז עס קאליד נאָכמיטיק. קאליד איז דער גרויסער קריסטלעכער יום-טוב וואָס הייבט זיך אַן ערב דעם פינף און צוואַנציקסטן דעצעמבער. ביי טייל יידן הייסט עס „נימל“ ביי אַמעריקאַנער יידן הייסט עס פּראָסט און פּשוט „קריסמעס“ און אַמאָל אויף געלעכטער אויך — „קראַצמאַך“.

מאָרטאָן און פעלישיאַ זיינען פאַרשטייט זיך יידן. און ביי יידן איז פאַרשטייט זיך ניטאָ קיין קאליד. פאַרבעטן צו זיך די משפּחה גראַדע דעם טאָג קען אָבער קיינעם קיין שלעכטם ניט טאָן. פאַרקערט, דער שכל טראַגט אויס אַז מ'דאַרף אזוי מאַכן. יעדער איינער איז פריי פון דער אַרבעט דעם טאָג, איז איינמאָל

אָוועק. די ניט-יידישע פריינט קומען זיך אַלע צוזאַמען און פרייען זיך אויף וואָס די וועלט שטייט, טאָ וואו שטייט געשריבן אז יידן דאַרפן זיצן אַליין און וויינען? ביי די גוים איז דאָ אַ קאַלייד-בוים, די יאַלקע, טאָ וועמען דאַרף עס אַרן אז יידן וועלן זיך טרעפן אָן אַזאַ בוים? מיט אַ בוים, אָן אַ בוים, זיצן אַליין אז אומעטום איז יום-טוב איז ניט קיין גאַנג.

די קאַהאַנאַווס האָבן געוואַרט. אין דער היים האָט מאַרטאַן געציטערט פאַר פעלישיאַן. דאָס איז געווען דערפאַר וואָס ביי דער אַרבעט האָט ער געהאַט געליבטע ניט צו פאַרזינדיקן, יונגע מיידלעך מיט קורצע קליידלעך און ברייטע שמייכלען. אים פלעגט געפעלן ווערן עקזאָטישע מיידלעך, קאַרעאַנישע, אינדאָנעזישע, אַפריקאַנישע. מער פון אַלע האָט ער ליב געהאַט זיין כינעזישע סעקרעטאַרשע וואָס מ'האַט גערופן פאַרקירצטערהייט „טיי“. טי איז ניט געווען קיין יונגע מיידל מיט אַ קורץ קליידל. זי איז געווען אין זיינע יאָרן, אַ זעלטן איידעלע רואיקע פרוי וואָס עס איז געווען אַ פאַרגעניגן זיין אין איר אָנוועזנהייט. ס'איז געווען אַ מין פאַרשמענדעניש צווישן מאַן און ווייב, אז ביי דער אַרבעט טוט ער וואָס ער וויל, אין דער היים איז זי די באַלעבאַסטע. ער האָט פאַרזיכערט זיין ווייב אז באַלד ווי מ'עט קומען וועט ער זיי שוין אַלעמען אַריינזאָגן וואָס זיי האָבן פאַרשפעטיקט. פעלישיאַ איז געגאַנגען מיט אַ קורץ געשאַרענער פריזור וואָס האָט איר ניט געפאַסט. ס'איז געווען די אייגענע פריזור וואָס מיט איר איז געגאַנגען די כינעזישע סעקרעטאַרשע וועמען ס'האַט יאָ געפאַסט.

דאָס גרויסע, רייכע הויז איז געשטאַנען אין אַ גביריש שטעטל „גרעיט נעק“ (דאָס מיינט דאַכט זיך „גרויסער האַלדז“) אין לאַנג איילענד, ניט זייער ווייט פון ניו-יאָרק. ווי גרויס דאָס

הויז איז ניט געווען אז מ'האט עס געבויט איז דאס ניט געווען גענוג. דאס הויז איז אויסגעוואקסן. אלע פאר יאר פלעגט פעלישיא לויפן אויפסניי צו די ארכיטעקטן, זיצן מיט זיי גאנצע טעג ביי די „פלענער“ ווי און וואו צוצובויען צום הויז. אונטערן קעלער נאך א קעלער. איבערן דאך נאך א שטאק. און מער פון אלצדינג איז אויסגעקומען צובויען „עקסטענשאנס“, דער אונטערשטער שטאק זאל וואקסן אין דער ברייט. אלץ מער דערפאלג מארטאן האט געהאט ביי דער ארבעט, אלץ מער צימערן האט פעלישיא צוגעבויט צום לאנג-אילענדער פאלאץ. מ'טאר אבער ניט מיינען אז דאס אלץ האט פעלישיא געלאזט צובויען סתם אויסצופיינען זיך מיט געלט, דאס וואלט געהייסן ארויסגעווארפענע געלט. בויען דארף מען מיט שכל און פארשטאנד. דורכן צובויען גיט מען יעדן צימער א תכלית און ס'בלייבט ניט קיין תהו ובהו. מ'שאפט באזונדערע אפטיילונגען אין הויז פאר אלערלייאיקע געסט. אזוי ארום וועט דער שיינער אלטער אריגינעלער סאלאן מיטן ציגלנעם קוימען און מיט די געדיכטע פורפלנע טאפעטן בלייבן פאר הויכגעשעצטע געסט, חשובים, גבירים אדירים פון וואל סטריט. וואס פארא פנים וואלט עס האבן אז די זשאבעס פון מארטאנס משפחה זאלן מעגן אריין און מאכן א תל פון אטא דעם צימער? נאר איין שינוי האבן די ארכיטעקטן דארטן אריינגעטראגן. זיי האבן צוגעבויט א קליין צימערל פון יענער זייט קוימען, מיט צוויי אריינגאנגען פון ביידע זייטן פריפעטשיק. א קוימען וואס מ'זעט מערניש פון איין זייט טרעפט מען דאך ביי יעדן. דא איז א קוימען ארום וועלכן מ'קען מאכן הקפות. אין קליינעם צימערל פון יענער זייט קוימען איז געווען א שווארצע סאפע, געמאכט פון לעדער וואס מ'האט אימפארטירט פון קעניע. דאס איז

געווען דאָס אַרמ וואו מ'האַט געקענט אַרײַנפירן אויף אַ מינוט וויכטיקע געסט און ריידן מיט זיי אַ וואָרט. מסתמא דאַרף דאָס הייסן „הינטערן אויוון“ נוסח אַמעריקע. דער עלעגאַנטער עס-זאַל איז געווען פאַר מיטלשטאַנדיקע געסט.

אין די קעלער צימערן, אין „בעיסמענט“ הייסט עס, האָט מען אויפגענומען אינטימע פריינט פון גרעיס נעק גופא. דאַרטן זיינען געווען טישן אויף פינג-פּאַנג, פאַרשידענע מאַשינען אויף צו מאַכן איבונגען, אויך אַן אונטערערדיש פּעלד אויף מיניאַטור-גאַלף.

אַ גרויסן „עקסמענשאַן“ האָט מען צוגעבויט ספּעציעל פאַר מאַרטאַנס משפּחה (איר אייגענע משפּחה האָט פעלישיאַ ניט אַרײַנגעלאָזט איבערן שוועל). צוזאַמען מיט די אַרכיטעקטן האָט פעלישיאַ אַלצדינג צוגעטראַכט. די ווענט — ציגלנע, די קרובים זאָלן ניט שמוציק מאַכן קיין געפאַרבטע ווענט. דער טיש — אַ גלעזערנער, די קרובים זאָלן ציטערן איבערן טיש, זיי זאָלן עס ניט צעברעכן. פון דער סטעליע איז געהאַנגען אַ קאַמפּליצירטער הענג-לייכטער זייער נידעריק, אַזוי אַז זיי זאָלן ציטערן ניט צעהאַקן דעם קאַפּ דערוין, צי נאָך ערגער, אַנטאַן שאַדן די הונדערטער גלעזערנע צאַצקעלעך וואָס זיינען פון לייכטער געהאַנגען. הינטערן טיש ביי דער וואַנט איז געווען אַ לאַקירטע איינציקע הילצערנע פּאַליצע וואָס האָט אַרויסגע-שטאַרצט פון וואַנט. דאַרטן האָט פעלישיאַ אויסגעשטעלט קעסטלעכע צאַצקעס, דער עיקר פּאַרצעלייענע אייער, אויך אַרבעטלאַגישע אַנטיקל-זאַכן פון ארץ ישראל. אַז מ'איז ניט קיין באַלעט טענצער איז ניט געווען אַזוי פשוט אַרײַנרוקן זיך צווישן טיש און פּאַליצע. סיי מ'האַט געקענט כאַפּן אַ שטאַך אין די

ריפן, סיי מעט געציטערט אז מעט צעברעכן די טייערע שמאנצעס וואָס שטייען דאָרטן אויסגעשטעלט עלעהיי זיי וואָלטן אַ שריי אים געטאָן:

— נאַרעלע, וואָזשע שווייגסטו? צעברעך!

נאָך וויכטיקער ווי דער צימער גופא איז אָבער געווען זיין פּאָזיציע אין הויז. אַריין און אַרויס פונעם משפּחה-צימער האָט מען געקענט נאָר דורך דער קיך. פון קיך האָט מען צוגעבויט אַ נייע טיר וואָס פירט אינדרויסן פון דער זייט פון הויז, ביי די גאַראַזשן (געווען אַמאָל צוויי גאַראַזשן, נאָר איינעס האָט מען מקריב געווען אויף צוצובויען דעם עקסטענשאָן פאַר מאַרטאָנס קרובים). אַ סימן אז אָטאָ די געסט דאַרפן אַריין ביי דער זייט דורך דער קיך. אין אַ טאָג ווען מ'דערוואַרט זיי, זאָל עמעצער שטיין און קלאַפן אין דער פּאָדערשטער טיר, וועט ער קלאַפן און מעט אים הערן ווי דעם קאָטער.

ב

אַ פּערטל נאָך דריי איז געווען אַ קלאַפ אין דער טיר פון קיך. פעלישיאַ האָט אַ שריי געטאָן:

— ס'איז אָפּן! וואָס קלאַפּט איר?

די ערשטע זיינען אַריין דער עלטסטער ברודער אָסיפּ, זיין ווייב רחל און זיין זון אהרן. אָסיפּ, ער איז געווען אין די זיבעציקער, האָט זיך געהאַלטן יונג און ענערגיש. ער האָט דערלאָנגט זיין ברודער אַ וואַרעמע האַנט:

— מלך, וואָס מאַכסטו? וואונדערלעך וואָס מיזעט זיך! נו, גיב אַ האַנט! פעלישיאַ, וואָס מאַכסטו?

אָסיפּ האָט דעם נאָמען „מאַרטאָן“ ניט געקענט ברענגען פאר די ליפן. מלך! פעלישיאָ האָט געמוזט אַ קוש מאַן אָסיפּן. דאָס איז איר ניט אָנגעקומען גרינג. ביי אָסיפּן איז געווען אמתע טיפע פרייד וואָס די משפּחה טרעפט זיך. אַזויפּל יאָר נאָכדעם ווי מ'איז אַוועק פון שטעטל באַלד נאָך דער ערשטער וועלט מלחמה, האַלט זיך די משפּחה צוזאַמען. פון די ברידער און שוועסטער איז בלויז מאַרטאָן, דער יינגסטער, געבאָרן געוואָרן אין אַמעריקע.

אָסיפּ איז אַריין מיט רחלען, זיין ווייב, און אהרנען, זיין זון. אהרן איז געקומען פון קאַנאַדע. זאַלבעדריט האָבן זיי געמאַכט אין זיך עפעס פון קאַריקאַטור. וויפּל דער ניט-יונגער אָסיפּ איז געווען יונג, שלאַנק, פלינק, מיטלואַקסיק, איז זיין ווייב געווען קליין און דיק, זיין זון — הויך און דיק. קוקנדיק אויף זיי האָט מען באַלד דערקענט אַז דער מאַן איז אַ פּריילעכער, די ווייב איז אַ נערוועזע און דער זון איז אַ נערוועזער וואָס מאַכט זיך אַז ער איז אַ פּריילעכער, נאָר ס'העלפט אים ניט. אהרן האָט תמיד געפּראוויט אַלעמען פּריילעך מאַכן, פאַרוויילן דעם עולם. ער האָט טאַקע פאַרוויילט אַבער מ'האַט געזען אַז זיין פרייד איז אַ געמאַכטע. דעם טאַטנס פרייד איז געווען אַן עכטע, זיינע אַ געשפּילטע. עפעס דער מאַמעס אַ קינד וואָס וויל נאָר זיין דעם טאַטנס אַ קינד.

מיט זיי אין מאַשין איז אויך געקומען מאַרטאָנס שוועסטער דאָראַטי. אהרן האָט זיך איינגעשפּאַרט אַז ער וועט ספּעציעל פאַרן אין ניו-יאָרק איר אָפּנעמען. פעלישיאָן האָט דאָס פאַרדראָסן. איר פּלעגט געפּעלן ווערן אַז אַלע זאָלן קומען מיט מאַשינען און דאָראַטי זאָל דאַרפן קומען מיט דער באַן. דאָראַטי, שוין אין די זיבעציקער (זי איז געווען אינגאַנצן צוויי

יאָר יינגער פאַר אָסיפּ) איז געווען זייער אַ שלאַנקע. דאָס פנים איז געוואָרן אַלט, דער קערפער איז אַבער געווען פון אַ יונגער מיידל. אין גאָס פלעגן יונגע בחורים מיינען, אַז זיי האָבן איר דערזען פון הינטן, אַז ס'איז אַ יונגע שיינהייט. זי האָט געטראָגן שטייפּע שוואַרצע הויזן, אַ שטייפּע שוואַרצע בלוזקע, אַ סך שמינקע. אירע שוואַרץ געפאַרבעטע האָר זיינען געווען קורץ געשאָרן. מאָרטאָן האָט שטילערהייט געזאָגט אָסיפּ:

— קוק נאָר אויף דוואַסיע. ווי אַ שוואַרצע שפּין זעט זי אויס! מ'קען ברעכן!

— נו, ס'איז וואונדערלעך אַז מ'טרעפט זיך אַלע.

אָסיפּ האָט אַלץ אויסגעמיטן וואָס קען פירן צו אַ קריג. פון יענעם עק קיך האָט דאָראַטי געקוקט אויף זיי מיט ביטערע אויגן. זי האָט ניט געהערט. זי האָט אַבער געוואוסט אַז מ'לאַכט פון איר אָפּ.

פעלישיאַ האָט דאָראַטי'ן קיין וואָס מאַכסטו ניט אָפּגעגעבן, נאָר געפרעגט בייזלעך:

— פאַרוואָס האָסטו מיר ניט געלאָזט וויסן אַז דו קומסט מיט זיי? איך האָב ספּעציעל טעלעפּאָנירט אין דער סטאַנציע אויסגעפינען וועגן דיין באַן!

— פאַרוואָס זאָל איך פאַרן מיט דער באַן אַז אהרן איז מיר געקומען נעמען?

ס'האַט געדויערט אַ פּאַר מינוט ביז מ'האַט באַמערקט אַז ס'איז דאָ צוויי פרעמדע געסט. דאָס זיינען די צוויי יונגע קריסטן, ביידע ענגלענדער פון לאַנדאָן, וואָס אהרן האָט זיי באַגעגנט דאָרטן אין קאָלעדזש אין קאַנאַדע וואו ער איז געווען אַ לערער. אַמיליאַ איז געווען אהרנס מיידל, זי איז געקומען באַקענען זיך מיט דער משפּחה צום ערשטן מאָל. דער צווייטער,

קליף, איז געווען אהרנס א געוועזענער סטודענט. ביידע האָבן זיי אין פרעמדן לאַנד ניט געהאַט וואוהין זיך אַהינטאַן יענעם קאַלייד. ביידע האָבן ווידעראַמאַל און אַבעראַמאַל פאַרוזיכערט אהרנען אַז ניט נאָר וועט זיי ניט פאַרדריסן וואָס זיי פאַרברענגען ניט מיט קריסטן וואו מ'פראַוועט קאַלייד כדבעי, כהלכתה, פאַרקערט זיי וועט זיין טשיקאַווע זיין דאָסמאַל ביי יידן.

אַלע האָבן גענומען ריידן צו די צוויי ניט־יידן, מ'עט זיי באַלד גענומען אויפן צימבל. ווער ביסטו? ווי אַלט ביסטו? וואָס מאַכסטו דאָרטן אין קאַנאַדע? דו ביסט צום ערשטן מאַל אין גרעיט נעק? צום ערשטן מאַל אין ניו־יאָרק?!

אין צימער האָט זיך געפילט דער האַס צווישן מאָרטאַנס ווייב פעלישיאַ און זיין שוועסטער דאָראַטי. זיי זיינען אויף מעסערשטעך געווען פערציק יאָר, מ'קען אַפילו זאָגן אַז פון דער ערשטער מינוט ווען זיי האָבן איינע די אַנדערע דערזען צום ערשטן מאַל. פעלישיאַ האָט געהאַלטן אַז דאָראַטי וויל נאָר אַז מאָרטאַן זאָל מיט איר פאַרברענגען מער צייט, אַזוי ווי דאַמאַלסט אַז איר מאַן איז געשטאַרבן, און מאָרטאַן איז געווען צו איר ווי אַ מלאך. דאָראַטי האָט שוין מער קיינמאַל ניט חתונה געהאַט. פעלישיאַ האָט אַלעמען דערציילט אַז דאָראַטי איז משוגע, זוכט נאָר צו מאַכן קריגערייען. דאָראַטי איז אַבער ניט געווען פון די שוואַכיקע אַלמנות וואָס שרעקן זיך אַזוי גיך איבער. זי האָט באַשולדיקט פעלישיאַ אַז יענע קען איר ניט מוחל זיין וואָס דאַמאַלסט האָט זיך מאָרטאַן געהאַלטן נאָענט מיט איר, דאָראַטי. זי האָט אַלעמען דערציילט אַז פעלישיאַ האָט „געפאַקט“ מאָרטאַן ווען ער איז געווען יונג און נאַאיוו, און אַז ער האָט מיט איר חתונה געהאַט דערפאַר ווייל זי האָט

געוואוינט נענטער ווי די אנדערע חברטעס און באַלד נאָך דער חתונה האָט זי אים געצוואונגען דערווייטערן זיך פון זיינע עלטערן. איר, מים אַמעריקאַ, האָט ניט געפאַסט פאַרברענגען מיט גרינהאַרנב.

סיי פעלישיאַ סיי דאָראַטי האָבן געוואָלט מערניט איין זאָך דערלעבן: די אנדערע זאָל כאַפן אַ פּאַפּלעקסיע און זאָל ליגן קראַנק און אומבאַהאַלפן אין אַ שפּיטאַל, אָן אַנשטאַלט צי אַ מושב זקנים, און קומען באַזוכן איר מיט געמאַכטער סימפּאַטיע און שיינע מתנות. דאָן וועט קלאָר זיין ווער איז די זיגערין, ווער די פאַרשפּילערין. ביז דאַמאָלסט איז — מלחמה.

אַלע זיינען געשטאַנען אין קיך. דאָראַטי האָט אויף אַ הויכן קול געגעבן אַ פרעג:

— וואָס שטייען מיר אַלע אין קיך? לאָמיר זיך אַוועקזעצן ביים טיש!

— ניין, מיר וואַרטן אויף טעדי און באַבי — האָט איר געענטפערט פעלישיאַ. ביידע האָבן געקוקט צו דער סטעליע אַז זיי האָבן גערעדט איינע מיט דער אנדערער. דאָראַטי האָט באַלד צוריקגעשאָסן:

— ווער דאַרף זיי דאָ האָבן? זיי זיינען ניט קיין אמתע משפּחה!

— ביי מיר אין הויז וועל איך איינלאָדן וועמען איך וויל. שוין צייט דו זאָלסט עמעצן בכלל איינלאָדן, וואוינסט דאָך אין אַ שיינער דירה אינמיטן ניו־יאָרק. אַז דו וועסט איינלאָדן וועסט ברענגען וועמען דו ווילסט.

— אָך! פּליז! דו ווייסט ניט וואָס דו רעדסט! ווי קען איך איינלאָדן? איך וואוין איינע אַליין, אַ פרוי אינמיטן ניו־יאָרק! דו וועסט דאָס קיינמאָל ניט פאַרשטיין וואָס איך לייד טאָג איין טאָג

אויס. די עלנט! די איינזאמקייט! גאָט צו דאַנקען, דיר איז ניט אויסגעקומען איבערלעבן אזא שרעקלעכע עלנט. וואו וועל איך גיין איינלאָדן? — — פאַרוואָס איז אזוי הייס דאָ? מ'קען שטאַרבן! איך קען ניט אָטעמען. לאָמיר עפענען אַ פענצטער.

דאָראַט'ס יונגער פריינט אהרן האָט זיך פאַר איר אָנגענומען און דערוויילע פרובירט מאַכן פריילעך:

— ס'איז טאַקע שרעקלעך הייס. נאָר צו וואָס עפענען אַ פענצטער? דאָ שטייט אַ גרויסער לופט־קילער, אַ סעקונדע נאָר, איך גיי עס אָנצינדן.

— ריר דאָס ניט אָן! — האָט אַ שריי געמאָן פעלישיאַ.

ס'איז פאַרמאַכט אויפן ווינטער און פאַרדעקט פון דרויסן. אַלצדינג דאַרף ער צעברעכן!

— ווילדע מענטשן! — האָט זיך מאַרטאָן אַריינגעמישט,

שוין מיט אַ פריינטלעכן, סאַטירישן טאָן. — אינדרויסן איז פיר גראַד אונטער זעראָ. פיר אונטער זעראָ! מ'האַט געזאָגט היינט אויף דער ראַדיאָ אַז ס'איז דער קעלטסטער קריסמעס אין זעכציק יאָר. קומט מען צו גיין אין אַ הויז און מ'שרייט אַז ס'איז הייס! אָסיפּ, דו האָסט ווען געהערט אין דיין לעבן אזא מעשה?

— וועל, ס'איז וואונדערלעך וואָס מיר קומען זיך אַלע צוזאַמען און מיר פאַרברענגען. וואָס דאַרף מען ריידן, לאָמיר מאַכן אַ לחיים. לחיים מלך! לחיים פעלישיאַ! לחיים דוואָסיע! לחיים רחל! לחיים אהרן! לחיים אַמיליאַ און לחיים קליף! יעדער איינער דאַרף אַ קלאַפּ טאָן. אַלע צוזאַמען: לחיים!

מיטאַמאָל האָבן זיך באַוויזן אין קיך די לעצטע געסט, טעדי און באַבי פון קאַנעטיקאָט. פעלישיאַ האָט אַלעמען גערופן אַוועקעצן זיך ביים גרויסן גלעזערנעם טיש וואָס אין דעם „עקסטענשאָן“, אַלע געוויזן אַוואו מ'זאָל זיך זעצן. דאָראַטי

האָט זיך באַקלאַנגט אַז פעלישיאַ האָט איר געגעבן אַ שטול מיט אַזאַ ברעט מיט אַ כיוון עס זאָל איר וויי טאָן די פלייצע. פעלישיאַ האָט גענומען צוטראַגן פון אויוון די מאכלים וואָס ס'האָט פריער צוגעטראַגן דער גרויסער יידישער דעליקאַטעס אין שכנותדיקן שטעטל ליטל נעק (ס'מיינט דאָכט זיך „קליין העלדזל“). ביים אויבנאָן איז געזעסן אָסיפּ, דער עלטסטער, לעבן אים צו לינקס די שוועסטער דאָראָטי, צו רעכטס, מאָרטאָן.

ג

מ'האָט גענומען עסן און ס'איז געוואָרן פריילעך. די ברידער, אָסיפּ און מאָרטאָן, די שוועסטער דאָראָטי, און אָסיפּס זון אהרן האָבן געטרונקען משקה. די באַלעבאַסטע פעלישיאַ, אָסיפּס ווייב רחל, און די צוויי קוזינעס פון קאַנעטיקאָט, טעדי און באַבי, האָבן געטרונקען מאָראַנצן-זאַפּט. די צוויי יונגע ענגלענדער האָבן געטרונקען ביר. מאָרטאָן האָט זיי צוגעטראַגן צום טיש זעקס פּושקעס אירלענדער ביר פון כאַלאַדילניק.

טעדי האָט אַ קוק געטאָן אויף אהרנען, וואָס האָט אויסגעזען אַ סך עלטער ווי זיינע זיבן און צוואַנציק יאָר, מיט זיין ריזיקן בויך, זיין דיקן פנים, זיינע מער ווי האַלב גרויע האָר וואָס האָבן דערצו נאָך געהאַלטן אין אויסקריכן, די שיטערע ציינער. ער האָט אהרנען וואוילעריש אַ פרעג געטאָן:

— אהרן, איין זאך וויל מען אַלע וויסן. ווי אזוי קומט צו דיר אַזאַ שיינע מיידל ווי אַמיליאַ? וואָס זעט זי אין דיר? וואו האָסטו איר געפונען?

אהרן האָט שטאַרק הנאה געהאַט וואָס מ'ניט אים די

מעגלעכקייט צו פארוויילן און האָט גלייך גענומען פלוידערן אויף זייער אַ הויכן קול, עלעהיי ער איז אַריינגעפאלן אין עקסטאז פון דער אייגענער חכמה.

— ס'געווען אַזוי. דריי חדשים האָב איך ניט געהאט קיין מיידל. האָב איך געשמעלט אַן אַנאַנס ביי אונדז אין דער לאַקאַלער צייטונג דאָרטן לעבן אוניווערסיטעט. וואָס פאַר אַן אַנאַנס? זאַל איך אייך אַלעמען דערציילן וואָס איז געשטאַנען אין אַנאַנס? גוט. אין אַנאַנס איז געשטאַנען אַט וואָס: „דיקער, נעווראָטישער, ברוקלינער ייד וואָס עס קריכן ביי אים אויס די גרויע האָר, זוכט אַ שיקסע אַ שיינהייט מיט וועמען צו לערנען די יידישע קולטור.“ וואָס איז געווען? מ'איז געקומען פון אומעטום. יעדע מיידל האָב איך געמאַכט אַן אינטערוויו און אויסגעקליבן אַטאָ די מולדיקע אַמיליאַ. אַיאָ, אַמיליאַ, אַזוי איז געווען צי ניט?

— רייד ניט אויף אַזאָ הויכן קול — האָט אַ שריי געטאָן פעלישיאַ. — דאַרפסט אונדז אַלעמען ניט געבן קיין קאַפּווייטיק! אַמיליאַ האָט זיך פאַררייטלט אויף אַ רגע, ס'איז אָבער געווען נאָך אַ פאַר גלעזער ביר און זי האָט אויך געוואָלט האָבן אַ ביסל שפּאַס.

— איך בין געקומען צו גיין און איך האָב אים גלייך אויסגעבעסערט אַז מ'דאַרף זאָגן „שיקסטע“, ניט „שיקסע“. ער האָט מיר אויסגעקליבן און איצטער בין איך דאָ אין ניו־יאָרק. דער עולם האָט גענומען לאַכן, ריידן, פלוידערן, הוליען. שטילערהייט האָט אַמיליאַ אַ זאָג געטאָן אהרנען:

— זע ווי פיין ס'איז דאָ. פאַרוואָס האָסטו מיר געזאָגט אַז אַלעמאַל איז דאָ אַ קריג ווען מ'קומט צו דיין פעטער אין גרעט נעק?

אהרן האָט איר געמאַכט אַ סימן מיט אַ פינגער וואָס הייסט „וואַרט צו אַ מינוט“. אַז ס'איז געוואָרן אַ ביסל שטילער האָט ער אַ פּרעג געטאָן:

— איין זאָך וויל איך וויסן! די פּאַמיליע איז געווען רייך אָדער אַרעם אין אייראָפּע?

ס'איז געווען ווי מ'וואָלט אַריינגעוואָרפן דורכן פּענצטער אַ באַמבע. אַסיפּ האָט גענומען דאָס ערשמע וואַרט:

— איך געדענק דאָך, איך בין דאָך עלטער פאַר אייך אַלעמען. מ'איז געשטאַרבן פאַר הונגער אין די יאָרן פון דער ערשמער וועלט מלחמה. און אַז ס'איז געווען גוטע צייטן איז אויך געווען נאָר בולבעס. ס'איז געווען אַ קליין אַרעם שטעטלעך. אין אונדזער שטיבעלע איז געווען אַן ערדענע פּאַדלאָגע.

דאָראַטי איז געוואָרן ווילד:

— אוי, הער אויף! איך קען ניט פאַרטראַגן אַז דו זאָגסט ליגן! מיין זיידע, אַסיפּ רופט אים „אהרן־וועלוול“, זיין ביוזנעס־נאָמען איז געווען וואולף גובערסקי! ער איז געווען זייער רייך, האָט געהאַט אַ גרויסע ביוזנעס פון עקספּאָרטירן האַלץ. אַלע האָבן אים געקענט אַלס גביר אין שטעטל.

אַסיפּ און מאָרטאָן האָבן גענומען לאַכן. מאָרטאָן האָט גענומען אַ וואַרט:

— יע, שור, ראַטשילד איז ער געווען! דערפאַר איז מען געווען אַזוי רייך אין פּאַסעיק, ניו־דזשערזי ווען זיי זיינען דאָ געקומען. שור!

אַסיפּ האָט געצימערט פאַר אַ קריג, האָט ער באַלד געהאַט אַ פּלאַן:

— איצטער וועל איך שפּילן אויפן פּידל אַ ליד. דאָס איז

אן אלטער יידישער ניגון צום טאנצן.

ער האָט גענומען שפּילן. מ'איז ווידער געוואָרן רואיק. נאָר בעתן סאַמע שפּילן האָט דאָראַטי גענומען ריידן מיט אים שטילערהייט.

— פאַרוואָס זיינען ניטאָ היינט מאָרטאַנס קינדער? זיי האָבן די משפּחה אין דר'ערד! דער עלטסטער האָט שוין חתונה געהאַט מיט אַ פאַסקודנער שיקסע, און זיי האָבן עס געפרואווט פאַרריכטן מיטן קויפּן אַ שטיקל פאַפּיר ביים גרויסן ראַבאָי אין ליטל נעק אַז זי איז געוואָרן אַ ייד! מיינע שונאים אַזאָ ייד ווי זי איז געוואָרן! מיינע שונאים ווי ער איז אַ רב! די אַנדערע צוויי זיין וועלן פאַרכאַפּן אַדער כאַלערעס ווי זייער מאַמע אַדער גלאַט שיקסעס. וועסט זען צי איך האָב רעכט! אַזוי האָט זי זיי דערצויגן, די פעלישיאַ. מאָרטאַן ציטערט דאָך פאַר איר. ער וועט ניט זאָגן קיין וואָרט. דערפאַר שווייגט ער ווען זי אַטאַקירט מיר פאַר אַלעמען אין די אויגן. ער איז געוואָרן פּונקט ווי זיין ווייב. די מאַמע פּלעגט זאָגן: אַז מ'שלאָפּט מיט דער גויה גענוג לאַנג — — — דו געדענקסט דאָך אַז איר טאַטע איז געשטאַרבן פּונקט פאַרן יינגסטן זונם בר מצווה, נאָר זי האָט די בר מצווה ניט אָפּגעלייגט. ניין, אַז פעלישיאַ אָרגאַניזירט איז אָרגאַניזירט. זי האָט דאָך באַשטעלט דעם רייכסטן אָרקעסטער אין לאַנג איילענד!

אַסיפּ האָט אַוועקגעלייגט זיין פּידעלע, געווען זיכער אַז איצטער וועט זיין רואיק. ער האָט ניט געוואוסט אַז מאָרטאַן האָט גראַדע דערהערט אַלץ וואָס דאָראַטי האָט אים געזאָגט אַז ער האָט געשפּילט. מיט רציחה אין די אויגן האָט זיך מאָרטאַן אויפּגעהויבן. אַלע האָבן געשטוינט.

— איך האָב געהערט יעדן וואָרט וואָס דו האָסט געזאָגט

אָסיפּן דאָרטן אין ווינקל!

— אָסיפּ, איך האָב עפעס געזאָגט? — האָט דאָראַטי
אַריינגעשלעפט אָסיפּן אין עסק —

— נייִיִיִין — האָט אָסיפּ געענטפערט, געהאַפט אַז מיט
זיין שיינעם „ניין“ האָט ער אויסגעמיטן אַ קריג. מאָרטאָן האָט
ווייטער גערעדט שטייענדיק.

— עס קריכט פון גאַל די גאַנצע פאַסקודסטווע וואָס
מ'הערט פון דיין מויל. איך בין צוויי און זעכציק יאָר אַלט און דו
ביסט אָן אַ שיעור עלטער פון מיר, טאָ לייקן דאָס ניט. איך בין
צו אַלט פאַר דעם אַלעמען. דו קומסט דאָ ניט ווי אַ פריינט. דו
קומסט און דו זיצט און דו רעדסט אין דער הייך די סאַמע
מיאוסטע זאַכן קעגן מיר, קעגן מיין ווייב פעלישיאַ, קעגן מיינע
זין. וואָס האָבן מיר דיר געטאָן פאַר אַ שלעכטס? אויב מיר
זיינען אַזעלכע שלעכטע מענטשן, טאָ קום ניט! ווער דאָרף דיר
דאָ האָבן? און היינט איז ניט דאָס ערשטע מאָל. מיט צוויי וואָכן
צוריק אַז אָסיפּ איז דאָ געווען האָב איך צופעליק אויסגעפרוואוט
דעם נייעם טעלעפאָן אויבן וואָס האָט ניט קיין דראַט און איך
האָב געהערט אַלץ וואָס דו האָסט געזאָגט וועגן מיר און וועגן
פעלישיאַ. אָבער ווען דו דאַרפסט עפעס האָבן, צו וועמען
גייסטו? צו פעלישיאַ גייסטו! דאַמאָלסט איז זי אַלרייט! אַז דו
ביסט געווען קראַנק און דו האָסט געוואָלט מוזאַל דיר אָפּפירן
אין שפיטאַל וועמען האָסטו געבעטן? פעלישיאַ! אַז דו דאַרפסט
עפעס האָבן, איז גוט. ס'געפעלט דיר ניט דאָ, איז קום ניט!
מאָרטאָן האָט זיך רואיק אַוועקגעזעצט, כאלו ער האָט
ערשט געהאַלטן אַ רעדע אין „יונאַיטעד נעישאָנס“. אַלע זיינען
געזעסן שטום, אין איין שאַק. מיטאַמאָל האָט זיך אויפגעשטעלט
דאָראַטי און האָט מיטן פינגער אָנגעוויזן אויף פעלישיאַ.

— זאָל איך די מינוט שטאַרבן אויב איך האָב געבעטן ביי פעלישיאַ זי זאָל מיר נעמען אין שפיטאַל! פעלישיאַ האָט מיר טעלעפאָנירט און פאַרגעשלאָגן זי זאָל מיר נעמען. זאָל זי איצט לייקענען! אויב איך זאָג אַ ליגן זאָל איך די מינוט שטאַרבן! די לאַנדאַנערין אַמיליאַ, וואָס איז געבליבן געפלעפט פון דעם אַלעמען, האָט ניט געקענט באַנעמען צו וואָס דרייט זיך אַ קריג אַרום דער פראַגע צי דאָראַטי האָט געבעטן פעלישיאַ זאָל איר נעמען, צי פעלישיאַ האָט פאַרגעשלאָגן. האָט זי אַ פּרעג געמאַן:

— וואָס איז אַבער דער חילוק?

דער צווייטער ענגלענדער, קליף, איז שוין געווען פריילעך פונעם ביר. ער האָט דריי מאָל אַ קלאַפּ געמאַן מיטן לעפל אָן אַ גלאַז און דערביי געזאָגט:

— דינג דינג דינג, סוף פון צווייטן „ראַונד“.

ד

אַלע האָבן זיך אויפגעשטעלט אויף אַ פאַר מינוט זיך אָפּאַטעמען. רחל האָט געהאַלפן פעלישיאַ צונעמען די אַלטע טעלער, ברענגען נייע. ווער ס'האָט געדאַרפט איז אַריין אין ספּעציעלן וואַש־צימער וואָס מ'האָט צוגעבויט לעבן קיך, פאַר די קרובים וואָס נוצן דעם „עקסטענשאָן“. פעלישיאַ האָט אַ שריי אויס געמאַן אַז מ'דאַרף צוריק צום טיש, אַניט וועט אַלצדינג ווערן קאַלט.

אַז מ'האָט גענומען עסן האָט געעפנט דאָס מויל צום ערשטן מאָל — באַבי פון קאַנעטיקאָט. זי איז געווען אַ שיינע

וואָס האָט זיך אויסערגעוויינלעך פּרעזערווירט דעם יוגנטלעכן אויסזען.

— דאָראַטי, איך וויל אַז דו זאָלסט וויסן אַז איך פּאַרשטיי דיר זייער גוט. איך האָב אַ ברודער און איך ווייס וואָס פּאַראַ פּראָבלעמען עס קענען זיך מאַכן. מ'דאַרף אָבער געדענקען איין זאַך, אַז מערלעך און פעלישיאַ האַלטן צוזאַמען די משפּחה. ווער וואָלט אַלעמען איינגעלאָדן ווי זיי טוען עס? — האָט זי דאָראַטי געפּרעגט מיט אַ רואיקן טאָן. אַז אַסיפּ איז געווען אין צימער פּלעגט זי זיך וועלן אויספיינען אַז זי איז פּאַרט אַ יידיש־קינד, האָט מאָרטאָן גערופן „מערלעך“. אַזוי האָט זי אַרויסגערעדט „מלך“.

— פּאַרמאַך דיין מויל — האָט דאָראַטי אַ שריי געמאַן — ס'איז ניט דיינע געשעפטן! וואָס מישסטו זיך? דו געהערסט אַפילו ניט צו אונדזער משפּחה! האָסטו חתונה געהאַט מיט טעדי. און אַחוץ דעם ביסטו אַ נאַר! דו ווייסט ניט וואָס דו רעדסט! דו ביסט אַ נאַר!

— איך בין אפּשר טאַקע אַ נאַר, אָבער אַ ברודער האָב איך. דערפּאַר מיין איך אַז מיר וואָלטן געקענט זיין פּריינט און ריידן וועגן די אַלע פּראָבלעמען. איך גלייב אין קאָמוניקאַציע ווי אַ לייזונג צו די אַלע פּראָבלעמען וואָס קומען פּאַר צווישן מענטשן.

— פּאַרמאַך דיין מויל! דו ביסט אַ נאַר!
— דאָראַטי! זאָלסטו ניט וואַגן ריידן אַזוי צו אַ נאַסטן מיין שטוב. דו הערסט? זאָלסטו ניט וואַגן! — האָט זיך אַריינגעמישט פעלישיאַ.

— איך וועל ריידן וואָס איך וויל, פעלישיאַ. דו האָסט מיר פיינט אַ גאַנץ לעבן! די מאַמע האָט געוויינט וואָס מאָרטאָן

האַט מיט דיר חתונה געהאַט. דו ביסט אַ קאַלטע פּיז אָן אַ
ברעקל מענטשלעכקייט. אַ קאַלטע פּיז!
מאַרטאָן האָט זיך ווידער אויפגעשטעלט, האָט ווידער
גענומען אַ וואָרט.

— זע, דאָראַטי. דו האָסט פּיינט פעלישיאַ. דו האָסט
פּיינט באַבי. דו ווייסט וואָס דער אמת איז? דער אמת איז אַז דו
האָסט פּיינט יעדע פּרוי וואָס האָט אַ מאַן, דו פאַרגינסט זיי ניט,
דו האָסט פּיינט יעדן מענטש וואָס האָט אַ ביסל גליק אין לעבן,
און יעדע פּרוי וואָס איז ניט קיין פאַרביטערטע אַלטע אלמנה
האָסטו פּיינט מער פון אַלצדינג!

— זע נאָר ווי ער אַטאַקירט מיר! דאָס האָט זי אים
אַנגערודלט, די ווייב זיינע — האָט אַ גיכע ענטפּער געמאַן
דאָראַטי, אַנווייזנדיק מיטן ווייז־פּינגער אויף פעלישיאַן.
אַסיפּן האָט גענומען ווערן גיט גוט פון דעם אַלעמען. ער
האָט אַ פּריינטלעכען בריק געמאַן זיין זון אונטערן טיש און אים
אַריינגעזאָגט אין אויער:

— אהרן! זיי קיסינדזשער! לאַמיר זען, אַדרבא, ווייז אַ
קונץ און מאַך שלום! נו, לאַמיר זען צי דו קענסט עס מאַכן.
דאָס האָט גראַדע געהערט אהרנס פּריינט קליף. האָט
קליף אַריינגעזאָגט אהרנען אין אויער:

— זאָג דיין טאַטן אַז קיסינדזשער איז אַ מאַסן־מערדער!
ער ווייסט גיט וואָס קיסינדזשער האָט אַנגעמאַכט אין וויעטנאַם?
און אין קאַמבאָדיאַ?

ה

מ'האט זיך ווידער אלע אויפגעהויבן אויף א פאך מינוט.
פעלישיא האט געבעטן רחלען איבערצייילן וויפל ווילן קאווע,
וויפל ווילן טיי. אהרן איז צוגעגאנגען צו זיין מומע, דאָראַטי, און
פאך איר געהאט א פלאן:

— אז דו ווילסט, וועל איך דיר איצטער אָפּפירן אין ניו־
יאָרק. מיר וועלן ערגעץ וואו אַרײַנגיין טרינקען אַ גלאָז קאווע
און פאַרברענגען ווייט פון זיי אַלעמען. וואָס זאָנסטו?

— משונגע בין איך?! איך האָב פאַר איר ניט קיין מורא!
איך בלייב אַטאָ דאָ אַ! — און דאָראַטי האָט זיך אויפגעהויבן
אויף אַרויסגיין אַ פאַך מינוט זיך צו פאַרריכטן די שמינקע. איר
האַנט־בייטל, וואָס זי האָט געהאַלטן אין דער רעכטער האַנט,
האַט אָפּגעשטופט אויף דר'ערד אַלצדינג וואָס איז געשטאַנען
אויף דער לאַמינירטער פּאַליצע. מיט אַ גרויסן געפילדער האָבן
גענומען פאַלן אויף דר'ערד פאַרצעלייענע אייער, צאַצקעס,
שמאַנצעס. אַ טעלערל פון בר־כוכב'ס צייטן האָט זיך
צעבראַכן אויף פּיץ־פיצלעך.

— אָה שיט! מיינע בעסטע פּיסעס! — האָט אַ שריי
געטאָן פעלישיא.

— אַנטשולדיק מיר, איך האָב ניט געזען אז ס'שטייען
דאָרטן דינע שמאַנצעס. איך וועל דיר באַצאָלן דערפאַר.
— ס'האַט ניט צו טאָן מיט געלט, מ'קען די זאַכן ניט
קריגן!

אוועק אַ וויילינקע איז דאָראַטי צוריק אַריין אין
„עקסטענשאַן“, זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ סאָפּע אין
ווינקל, מ'האַט נאָך ניט גערופן צו קאווע. צו איר איז

צוגעגאנגען אַסיפּס ווייב, רחל, געפרעגט אויס רחמנות וואָס זי מאַכט. דאָראַזטי האָט קיין רחמנות ניט געוואָלט.

— וואָס קומסטו ריידן מיט מיר ווען שטענדיק לעקסטו אונטער פעלישיאַן דעם הינטן!

רחל, וואָס איז אַ גאַנצן טאָג שמיל און רואיק געזעסן, איז פּלוצלונג אַריינגעפאלן אין אַ היסטעריע. אָדערן האָבן זיך באַוווּזן אין שטערן. זי האָט גענומען שפּרינגען אַרויף און אַראָפּ, ריטמיש.

— גענוג שוין געהערט פון דיר „הינטן“. הינטן, הינטן, הינטן, הינטן. מער הערט מען ניט פון דיר. דיר קומט אַלצדינג וואָס דו קריגסט פון אַלע! דיר קומט! דו האָסט עס אַלץ פאַרדינט! יעדן איינעם זאָגסטו נאָך „הינטן“! הינטן הינטן הינטן! נאָך הינטן! הינטן הינטן הינטן!

רחל האָט גענומען שרייען און שפּרינגען אַלץ העכער און העכער. פעלישיאַ האָט שוין ניט געקענט באַהאַלטן איר גליק. אויף איר פנים האָט זיך באַוווּזן אַ ברייטער שמויכל. היינט איז זי די זיגערין. דאָראַזטי האָט געכאַפט פאַרציעס פון אַלע! אַלע האַסן איר, האָבן איר פיינט ווי אַ שפּין! דערלעבט יאָרן! אַלע האָבן פיינט דאָראַזטי!

מיטאַמאָל, אַז אַמיליאַ האָט דערזען אַז רחל איז היסטעריש, איז זי אַרויסגעלאָפּן פון צימער און גענומען וויינען. זי האָט ערשט פאַרבראַכט אַ וואָך צייט אַלס גאַסט ביי רחלען אין דער היים. אַמיליאַ איז פאַרבייגעלאָפּן די טיר וואָס פירט אין וואַש־צימער און איז אַריין אין ערשטן צימער וואָס נאָך דעם. דער צימער איז געווען אינגאַנצן רויט, דאָס איז געווען דער „רעד רום“ וואו עס פּלעגן שלאָפּן ניט־וויכטיקע נאַכט־געסט. אהרן איז איר באַלד נאַכגעלאָפּן זען וואָס מיט איר איז.

— אַנטשולדיק מיר, אהרן! אוי, מיר פאַרדריסט אַזוי וואָס
איך האָב זיך אַזוי אויפגעפירט פאַר דיין משפּחה אין די אויגן,
וואָס איך בין אַרויסגעלאָפּן און אָנגעהויבן וויינען. אַנטשולדיק
מיר!

— אַנטשולדיק די ר? וואָס רעדסטו נאַרישקייטן? מיר
זיינען אַ באַנדע משוגעים און דו זאָגסט „אַנטשולדיק מיר“!
דאָס איז אַ געלעכטער! איך גיי זיי דערציילן. פון דעם וועלן זיי
שוין לאַכן!

אין קיך האָט מען שוין גענומען אַנטאָן די מאַנטלען. אָסיפּ
האַט צוריק אַרויסגענומען זיין פּידל און געשפּילט אַ גאַר
לעבעדיקן פּאַלקס-טאַנץ.

מאַרטאָן האָט זיך געכאַפט אַז די צוויי ענגלענדער האָבן
אַלצדינג געזען. אַ קליינער שמייכל האָט זיך אים אויסגעצויגן
אין ווינקל פון מויל. ער איז צוגעגאַנגען צו אָסיפּן.

— אָסיפּ! איך דאַרף מיט דיר ריידן זייער אַ וויכטיקן ענין.
קום אַ מינוט אין יענעם צימער — — ווייס כ'ל דיר זאָגן?
ס'זאָכנאַזוויי! די ענגלענדער וועלן מיינען אַז די יידן קומען זיך
צונויף דווקא דעם טאַג און שילטן יעזוסן. ס'פאַסט ניט שילטן
דירעקט, מאַכט מען אַ גרויסן קריג אין דער פּאַמיליע און יעדער
איינער שילט די אַנדערע.

אבא=עלע'ם שליחות

אבא=עלע'ם שליחות

ם' איז געווען אזוי. אבא=עלע דעם סופרס — די פאמיליע איז געווען וויינגארטן — איז אלע זיינע יאָרן געווען אַ יושב אוהל. דער ייד זיצט אין שטוב און שרייבט חידושים אויפן שולחן ערוך. דאָס איז געווען אין שימענישעק, דאָמאָלסט ווען שימענישעק איז נאָך געווען שימענישעק, אַ מקום תורה. שפעטער נאָך די גרויסע שריפות איז עס געוואָרן אַ פויעריש דאָרף. אַז מ'זאָל וועלן ריידן גענוי איז אבא=עלע'ס פירוש געווען אַ פירוש אויפן פרי מגדים וואָס אויפן שולחן ערוך. דאָ און דאָרטן האָט ער פון יוצא וועגן געבראַכט אויך תירוצים צו די קשיות אויפן פרי מגדים. די וואָס האָבן אבא=עלע'ן געקענט פון דער נאָענט האָבן גוט געוואוסט אַז זיין כוונה איז געווען אַריינשמעקן דעם פרי מגדים אין גארטל. פאַרוואָס דאָס איז אים מער פון אַלצדינג געגאַנגען אין לעבן איז שווער צו זאָגן, נאָר אַפנים איז ביי אים געוואַקסן אַטאָ די תאוה נאָך פון די ישיבה יאָרן אין ווילנע. זיין פאַרמעסט מיט דער אייביקייט. ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, אַז אבא=עלע וועט שטאַרבן. אַלץ איז געווען צוגעגרייט אויף פריער. אין דער צוואה זיינען געווען אויפגעשריבן אַלע פיטשעווקעס. דעם כתב־יד מיטן פירוש זיינעם, דעם „גן הגפן“ — אַן אַנצוהערעניש

אויפן נאָמען „ווינגאַרטן“ — וועט מען באַלד נאָך דער שבעה אָפגעבן אין דער פירמע „ראָם“ אין ווילנע. זיי וועלן עס לאָזן אָפּדרוקן אין אַ פראַכט־אויסגאַבע מיט אַמסטערדאַמער אותיות פון אַמאָל. אויפן שער־בלאַט וועט זיין אַ האַלצשניט פון אַ בית־מדרש וואו מיזעט מערניט דעם דאָך, מיט אַ מגן־דוד פונקט אונטערן שפיץ. אַן אַנצוהערעניש מיזאָל אין גאַנג פון די דורות נעמען דעם גן הגפן אַנרופן בקיצור דעם ג"ג. אויף לשון קודש מאַכט דאָך „גג“ אַ דאָך. די פירמע „ראָם“ וועט צעשיקן במתנה צוויי מיוזנט מיט פינף הונדערט עקזעמפלאַרן פונעם „גן הגפן“ צו די גרעסטע רבנים און תלמידי חכמים מריגע ועד אַדעם. פופצן יאָר שפעטער וועלן זיי אַרויסלאָזן אַ נייעם שולחן ערוך וואו מיזעט שוין דרוקן דעם גן הגפן „אינעווייניק“ אין אַ קאָלאָנע. בשכנות מיטן ט"ז, מיטן ש"ך, מיטן סמ"ע, און מיטן גר"א. מיט זיי אַלע וועט דער ג"ג אַרומרינגלען דעם מחברס. יוסף קאַראַ'ס שולחן ערוך. אַט דאָס הייסט אייביקייט. און בשעת מעשה וועט מען דעם פרי מגדים גופא אויסלייזן פון זיין עלנטן אָרט צום סוף פון ספר, מיזעט זיין פירוש מסדר זיין אויפסניי לויט די סימנים פון שולחן ערוך און אָפּדרוקן אינעווייניק. וועט דער פרי מגדים אויך האַבן נחת אויף יענער וועלט. און וואָס? דער פרי מגדים האָט געזשאַלעוועט דעם ש"ך?

איבערגענוג געלט דאָס אַלין אויספירן איז שוין געלעגן אין באַנק אין ווילנע. די אַלע שטרות מיט די ראָמס זיינען געווען געהתמעט בפני עדים כשרים. אַ ועד מיט שטאַט־רבנים האָט געהאַט איבערן גאַנצן עסק אפוטרופסות. די זאך איז געווען אזוי איינגעשטעלט אַז טאַמער עס שטאַרבט אַ רב גייט באַלד אַריין אין ועד זיין ממלא מקום אַלס שטאַט־רב דאָרטן וואו ער איז געווען.

זיין לעבנס=שטייגער און זיינע פלענער אויף עולם הבא האָט זיך אבא=עלע געמעגט דערלויבן. בחורווייז ט'ער געהאָט אַ שם פאַר אַן עילוי אַ חד בדרא. מ'האָט אים צוגעשדכנט אַ כלה, אַ מאַכטער פון ווילנער יידן גבירים אדירים. מ'האָט אים יאָרן לאַנג געגעבן קעסט. בערך צו די דרייסיק האָט ער מיט דער ווייב, כאַנקע, אַ שטוב אויפגעשטעלט אין שימענישעק וואו כאַנקע'ס משפּחה האָט שוין פון לאַנג געהאַט הייזער. כאַנקע האָט דאָרטן גענומען פירן אַ קראַם. זי איז געווען אַנגעמאַסטן אויף אַ פּלוניתמע פון אַ תּלמיד חכם אַ מחבר. איר איז אין לעבן געגאַנגען היטן די שטימונג אין שטוב יעדן טאָג, אבא=עלע זאָל אַרײַן צו זיך אין ביבליאָטעק און אַרבעטן. אבא=עלע פּלעגט שלאָפן ביז שפּעט אינדערפרי, דערפאַר פּלעגט ער אָבער אַרבעטן ביז צוויי אָדער דריי אַזײַגער פאַרטאָג אויף זיין פּירוש. ביינאַכט האָט ער געהאַלטן איז די שכינה אַמשטאַרקסטן. אַרום און אַרום איז געווען אַן אימהדיקע שטילקייט, אַ שכינהשע נאַענטשאַפט.

כאַנקע איז געווען אַן עקרה נאָר ביי אבא=עלע'ן איז דאָס ניט געווען עק וועלט. זיינע תּולדות זיינען דאָס דער גן הגּפּן, אַנשטאַט קינדער בשר=ודמם וואָס ווער וויים היינטיקע צייטן, קענען נאָך אַרויס לתּרבות רעה. ער האָט די מחשבה רעה געפּראוואַט אַפּשטויסן, נאָר ניט איינמאַל איז אים איינגעפּאַלן אַז דער אייבערשטער האָט די ווייב זיינע בעקרות געהאַלטן אַז קינדער זאָלן אים ניט מפּסיק זיין אין לערנען, אַז די אַלע דאגות וועגן זייער הינוך און דרך ארץ זאָלן אים ניט אַראַפּפירן פון זיין שליחות. אַפּילו אַ מלאך האָט דאָך נאָר איין שליחות, על אחת כמה וכמה אַ מענטש. אַ מענטש איז דאָך נאָר אַ מענטש.

די צוואה זיינע האָט געגעבן צו פאַרשטיין אַז נאָך זיין

טויט זאל מען נעמען אויף צום דרוקן דעם נוסח פון גן הגפן וואָס וועט דאָמאַלסט ליגן אויפן מיש. ס'זאל ניט ווערן קיין פּלאַנטער האָט ער אַלעמאַל צעריסן און אַרײַנגערוקט אין אויוון די פּריערדיקע נוסחאות. אין זײַנע שענסטע חלומות האָט אבאָ עלע געזען ווי ניט־געבאַרענע דורות תלמידי חכמים אַמפּערן זיך אויף טריט און שריט וועגן דעם וואָס ס'האַלט „דער גן הגפן“, און אפשר „דער ג'ג“, ניט וויסנדיק ניט פון קיין „אבאָ עלע“, ניט פון קיין „דעם סופּרס“, און ניט פון קיין „ווינגאַרטן“. ער האָט געזען אין חלום ווי ער זיצט אין גן־עדן און קוקט אַראָפּ ווי ישיבה בחורים איבערן גאַנצן תּחום ראַנגלען זיך מיט אַ האַרבן פּרי מגדים און אַ נאַכמער האַרבן גן הגפן. איי וועט אים גוט זיין אויף יענער וועלט! ער האָט געהאַט רחמנות אויף די מענטשן אַרום אים. סיי די יידן סיי די גוים, וואָס האָבן געלעבט פון דער וועלט וועגן. איי ווען זיי ווייסן נאָר סאַרע גליקלעך לעבן ער האָט ביי זיין שרייב־מיש! וואָס ס'זואַרט אויף אים אויפן עולם האמת! ווי גוט ער האָט זיך אַרגאַניזירט דאָס אַלין זאל זיך נעמען אין וועג אַרײַן באַלד נאָך זיין טויט — דאָמאַלסט וואָלטן זיי בעסער פאַרשטאַנען סיי די וועלט סיי יענע וועלט.

אבאָ עלע האָט אויך רחמנות געהאַט אויף רבנים מחברים וואָס שרייבן צען מיטלמעסיקע ספרים אַנשטאַט איין אייביקן. ער האָט געקוקט מיט ביטול אויף די וואָס ווילן זייערע זאַכן איבערגעבן אין דרוק אַרײַן דווקא ביים לעבן. „גאוות סופּרס“ האָט עס ביי אים געהייסן. אַחוץ אַלעמען האָט ער איינגעזען אז ס'איז ניט פּראַקטיש. ביי אַ מענטש וואָס לערנט אַ גאַנץ לעבן פאַלט דאָך ניט אַראָפּ אויף דער עלטער די חריפות, טאָ פאַרוואָס אָפּדרוקן עפעס וואָס וועט שפּעטער זיין מער שלימותדיק, מער דרוקפּעאיק? דער נוסח וואָס וועט דערזען די

ליכטיקע שייך דאָרף זיין דער נוסח וואָס ליגט אויפן טיש יענעם טאָג ווען דער מענטש ווערט נפטר. אַנדערש האָט ניט קיין זין. נאָר איין זאך יאָ: אַלע פּאָר יאָר האָט ער געלאָזט דרוקן ביי די ראָמס אין ווילנע איינבוויגנדיקע קונטרסימלעך אַלס פּראָבעס וואָס ער האָט צעשיקט צו גרויסע רבנים נאָך הסכמות. די הסכמות זיינען אויך געלעגן אויפן טיש, געוואָרט אויפן גורלדיקן טאָג, ווען מ'זועט דאָס אַלין אָפּפירן אין ווילנע צום דרוקן. יענע קונטרסימלעך וואָס זיינען אַרויס פּאַר אבא-עלע וויינגאַרטנס לעבן זיינען היינט די גרעסטע יקר-המציאותן.

ב

זיין לעבנס-אַרבעט האָט אבא-עלע אויסגעפירט לויט אַ קביעות הזמן וואָס ער האָט געהאַט אויסגעאַרבעט אַז ער איז נאָך געווען אַ ישיבה בחור אויף קעסט. לויט דעם פּלאַן וועט ער דעם גן הגפן אויסענדיקן צו דוד המלכם יאָרן, און טאַמער וועט אים דער רבונג של עולם שענקען איבעריקע יאָרן וועט ער ביזן אויסהויכן דעם לעצטן אָטעם זיין פירוש מנהה זיין, מתקן זיין, מהדר זיין. אים איז איצטער געוואָרן זעכציק יאָר און מיטן געזונט האָט ער ברוך השם ניט געהאַט צו טאָן. אין צען יאָר אַרום איז דער פירוש פּאַרטיק.

דער מענטש טראַכט און גאָט לאַכט. די רואיקייט וואָס האָט אַזוי געטריי געדינט אבא-עלע'ס אַרבעט אין שימענישעק איז מיט איין שאַס קאַליע געוואָרן. וואָס האָט פּאַסירט ווייסן אַלע. דער שימענישקער רב, ר' ישראלקע, איז געשטאַרבן און קהל האָט אַראָפּגעבראַכט פון סווינציאַנער ישיבה אַ יונגן רב,

ר' לייבע-אהרן קאנאן. אוועקגעגאנגען א פאָר חדשים, ווער זאָל זיך יאווען אין שימענישעק? דעם פארשטאַרבענעם רבם בכור, חיאל-אייזיק, וואָס איז מיט צוועלף יאָר פריער אוועקגעפאָרן אין פאָדאָליע אויף אַ כסא רבנות. ער האָט זיך אומגעקערט אין שימענישעק — אַ פאַרברענטער חסיד. אַז ער איז געקומען צו פאָרן האָט ער אין פור מיטגעבראַכט אַ מכול עקזעמפלאַרן „שבחי הבעשט“, „סיפורי מעשיות“, און אַ גוזמא קליינע מעשה-ביכלעך. ער האָט גערעדט טאָג און נאַכט פון עפעס אַ „קאַלאָדעזשער רבין“, דערציילט פון זיינע מופתים, ווי אזוי אַ גוסם איז געוואָרן געזונט נאָכן רבינס ברכה, ווי אזוי אַ מגיפה האָט זיך צוריקגעצויגן נאָכן רבינס וואָרט. קיין וואָרט ניט וועגן דעם קאַלאָדעזשער'ס לומדות, זיינע חידושים, צי ער האָט אַפילו סמיכה. אחרון אחרון האָט חיאל-אייזיק מיטגעבראַכט „סם חיים“, אַזאַ מין שטאָף וואָס מ'וויקלט איין מעשה פאַפיראַסן, מ'פאַררייכערט און באַלד אויף אַן אַרט שפירט מען זיך אי רואיק אי דערהויבן. מ'האָט עלית נשמה און מ'פראַוועט דביקות מיט הקדוש-ברוך-הוא'ן.

לאַנג האָט ניט געדויערט און שימענישעק איז געווען צעטיילט אויף צוויי מחנות וואָס זיינען געווען אויף מעסערשטעך. דער וואָס איז פריער געווען אַ ייד פון אַ גאַנץ יאָר איז מיטאַמאָל געוואָרן אַ „מתנגד“. ווער ס'האָט זיך צוגעשאַרט צו חיאל-אייזיקן איז געוואָרן אַ „חסיד“. אַז לייבע-אהרן האָט געזאָגט אויף אַ טאַפּ טרייף האָט חיאל-אייזיק געכשרט. אַנשטאַט איין רב וואָס האָט די דעה איז געוואָרן צוויי וואָס זיינען פאַרזונקען אין גענוי אַזעלכע קליינלעכע מחלוקתן וואָס אַ רב דאַרף קומען פאַרגלעטן. מ'האָט שוין ניט געקענט דאווענען פון איין סידור, חיאל-אייזיק האָט אַלעמען צעטיילט

סידורים לויטן נוסח האר"י. ער האָט גענומען אויפשטעלן אַן אייגענע שול און געלט האָט אים ניט געפעלט. לייבע-אהרנס מענטשן האָבן אונטערגעזאָגט אַז גבירים ווייסע חברהניקעס אין דער ווייטער פּאָדאָליע גיבן זייערע משולחים אַ וועלט מיט געלט זיי זאָלן פּאַרן איינגעמען שטעט, שטעטלעך און דערפער אין דער ליטע. מאַכן ליטוואַקעס פּאַר חסידים איז ביי זיי די גרעסטע גדולה. אין דער קליינער שימענישעק איז געוואָרן צוויי שולן, צוויי בוינעס, צוויי מקוואות און צוויי חדרים.

אַלע טאַג האָט מען אין די ביידע חדרים אויסגעפּאַרשט די יינגלעך. נאַטע-פּסאַכקע דער מלמד, וואָס כל ימיו איז ער געווען שימענישקער מלמד, איז אויף דער עלטער געוואָרן „דער מתנגדישער מלמד“. באַלד אינדערפרי האָט ער נאַכגעפרעגט ביי יעדן יינגל און דער יינגל האָט געדאַרפט ענטפּערן מיטן אויסגעלערנטן פּזמון, אַניט איז מער ווי דאָס פעלט אים ניט.

- וועמען ביסטו געטריי?
- דעם אייבערשטן.
- וועמען נאָך?
- קיינעם נאָך.
- ביסט אַ מתנגד צי אַ חסיד?
- אַ מתנגד!
- פּאַרוואָס ביסטו אַ מתנגד?
- ווייל מיר פירן זיך אויף לויט דער הייליקער תורה.
- וואָס האָסטו צו די חסידים?
- זיי זיינען שבת-צביניקעס, מאַכן פון רבין אַ פּסל ווי ביי די עשום און גיבן אַלעמען סם אויף צו רייכערן.
- ווער איז אַ רב?
- דער וואָס האָט סמיכה.

- וואָלטסט חתונה געהאַט מיט אַ חסידישער מיידל?
 — חם ושלום.
- איז דאָך היאַל־אייזיק אויך אַ טאַטנעס אַ קינד, און היות ווי
 קיין באַזונדערער חסידישער מלמד איז אין שימענישעק נאָך ניט
 געווען האָט ער אַליין איבערגענומען מלמדות. דאָס אַליין האָט
 שוין צוגעצויגן אַ ריי משפּחות. ווער האָט דאָס געהערט אין
 שימענישעק אַז דער רב זאָל ווערן דרדקי־מלמד? ביי היאַל־
 אייזיקן איז געווען אַט אַזאַ מין גוסס:
 — ביסט אַ חסיד צי אַ מתנגד?
 — אַ חסיד!
 — פאַרוואָס?
 — ווייל בלויז דורך חסידות קען זיך יעדער ייד דערנעגן־
 טערן צום אייבערשטן.
 — ווי אַזוי?
 — דורך דביקות, דורך התעוררות און דורך חדווה.
 — וואָס האַלטסטו פון די מתנגדים?
 — אַ באַנדע אפיקורסים.
 — פאַרוואָס?
 — זיי פאַרגינען ניט אַלע יידן דערנענטערן זיך צום
 אייבערשטן.
 — וועמען ביסטו געטריי?
 — דעם רבוננו של עולם און זיין שליח מיוחד דעם
 קאַלאָדעזשער רבין.
 — וואָלטסט חתונה געהאַט מיט אַ מתנגדישער מיידל?
 — חם ושלום!

ג

שפעט ביינאכט, אין יענע געבענטשמע שעהן ווען אבא־עלע פלעגט זיצן ביי אַ ליכטל און שרייבן, אויסמעקן, איבער־שרייבן, משנה נוסח זיין, אויפסניי אָנהייבן אַ סעיף, איז ער איצטער געזעסן ליידיק. ניט די פען האָט זיך געקלעפט צו דער האַנט ניט דער קאָפּ איז געווען אין פרי מגדים. ער האָט גענומען פאַרשטיין וואָסער בר מזל ער איז אַלע זיינע יאָרן געווען וואָס ס'איז געווען אין שימענישעק רואיק און שטיל, וואָס קיינער האָט אים מיט קיין זאָך ניט געטשעפעט.

פאַר אַלעמען איז שוין לאַנג קלאָר געווען אַז אין זכות פון אבא־עלע'ס „גן הגפן“ וועט די גאַנצע וועלט אַמאָל וויסן אַז ס'איז דאָ אַ שימענישעק אויף דער וועלט. די ווייב כאַנקע פלעגט אָפט לאָזן פאַלן אַז אויפן שער־בלאַט וועט שטיין דעם מחברם נאָמען בזה הנוסח: להר' אבא אליהו בר דוב לוי הסופר מק"ק שימענישעק דליטא. מאַלע וואָס אבא־עלע'ן גופא איז גראַדע געווען וויכטיק מיזאַל דעם נאָמען זיינעם וואָס גיכער פאַרגעסן, מיזאַל ריידן וועגן אַזא און אַזא מחלוקת צווישן דעם פרי מגדים מיטן גן הגפן.

מיטאַמאָל האָבן די יידן אין גענגט, וואָס האָבן אבא־עלע'ן אָנגערופן פשוט „שימענישקער גאון“, געהאַט צו אים בקשות ניט אויף לעתיד לבוא נאָר אויף איצט און דאָ. אַחוץ ביי קנאים ממש האָט קהל געוואָלט מיזאַל אויסגלייכן. וואָס פאַר פנים האָט עס אַז אַ יידיש שטעטל איז צעטיילט אויף צוויי מחנות שונאים? וואָס פאַר אַ חינוך קען שוין זיין? און וואָס וועלן זאָגן די גוים? די גאַנצע מעשה איז אַ חילול השם. אַן עק דאַרף מען מאַכן מיט די נאַרישע אויספּרעגעכצער אין די חדרים.

קורץ פון דער זאך, גאנץ שימענישעק האָט זיך אָנגעזעצט אויף אבא=עלע וויינגארטן. ער איז דער איינציקער וואָס קען שלום מאַכן. שוין דרייסיק יאָר זיצט ער אין שימענישעק, שוין דרייסיק יאָר וואָס קיינער איז אים ניט מפסיק מיט קיין שאלות און קשיות וויילע מזוייס אַז ער שרייבט זיין פירוש. איצטער האַלט אָבער שמאַל. ס'איז אַ שעת הדחק. פאַר זיין וואָרט וועלן אַלע האָבן דרך ארץ. ער איז דער איינציקער וואָס קען אָפּראַטעווען שימענישעק פונעם תהום פון מחלוקת, ברענגען שלום. דאַמאָלסט ט'ער שוין קענען געזונטערהייט אָנגיין מיט זיין פירוש ביז איבער די הונדערט צוואַנציק. קיינער וועט אים מער ניט משעפענען. מ'קען אים ערב זיין דערפאַר.

אבא=עלע האָט אַליין גענומען איינזען אַז ער איז דאָ אַריינגעפאַלן אינעם „במקום שאין איש“. צום ערשטן מאָל האָט ער דערטאַפט וואָס אַזוינס עם דאַרף אויסשטיין פון קהל אַ שטאַט=רב. קיינעם גייט איצטער ניט אָן אַז זיין שליחות פאַר דער אייביקייט באַשטייט אין אויסענדיקן דעם גן הנפן. זיי אַרט ניט. אַ גאַנצן טאַג איז מען געקומען אים שטערן, ער זאָל דערגיין אַ טאַלק צווישן די בר=פּלוגתאס. ניט צוויי בר פּלוגתאס וואָס לאַדן זיך נאָר די גאַנצע שטאַט לאַדט זיך. צו ווינד און צו וויי. כאַנקע האָט אַלע וויילע פאַרמאַכט די געשעפטן און יעדן אַריינגייער געמאַלדן פאַרן מאַן, דעם יידן אַדער די יידענע אַריינגעפירט צו אים אין ביבליאָטעק. יעדן איינעם האָט אבא=עלע געזאָגט דאָס אייגענע: ער וועט זיך מיט זיין.

סוף כל סוף האָט ער געשיקט איידעלע בריוו צו די ביידע שטאַט=רבנים, ר' לייבע=אהרן מתנגד און ר' חזאל=אייזיק חסיד, געבעטן ביי ביידן זיי זאָלן זיך באַווייזן ביי אים אין ביבליאָטעק איבעראַכטאַג מאַנטיק אויף דער נאַכט, באַלד נאָך מעריב. פאַר

אבא-עלע'ס וואָרט האָט מען געציטערט. זיי זיינען געקומען. ס'איז געווען יענע נאכט אַ שטאַרקער ווינט. ער האָט זיי געבעטן געבן איינער דעם צווייטן די האַנט. דאָס האָבן זיי אים צוליב געטאָן. ער איז אָבער ניט געווען קיין „נער הייתי“, אבא-עלע, און האָט גוט געוואוסט אַז באַלד ווי זיי וועלן אַרויס אין גאַס וועלן זיי ווידער זיין דעם-שונאים. סיי דער חסיד סיי דער מתנגד האָבן געוואוסט אַז איין וואָרט פון אבא-עלע גאון און יעדער שימענישקער וועט פאַלגן. דער מתנגד איז געקומען צונעגרייט מיט אַ שלל מיט ראיות פון ש"ס און פוסקים קעגן די חסידים. דער חסיד איז געקומען מיט אַ ים מראה מקומות פון ספר יצירה, פון זוהר, פון רזיאל המלאך. אבא-עלע האָט זיי ביידן קורץ און שאַרף אַ זאָג געטאָן: „גיתי ספר ונחזא“. מיט דעם האָט ער געמיינט צו זאָגן: ברענגט עס מיר געשריבענערהייט און איך וועל עס לייענען, איך האָב ניט קיין צייט דאָ זיצן הערן ווי איר טרייבט מחלוקת.

שימענישעק האָט געקלונגען מיט די נייעס אַז די ביידע צדדים זיינען געווען ביי אבא-עלע'ן צוזאַמען. מ'האָט דערשפירט אַז דער ענין האָט זיך אַ ריר געטאָן, אַ הייב געטאָן. מ'איז אַרויף אויף אַ וועג. אבא-עלע'ן האָט מען גענומען רופן פשוט: „דער גאון“. מ'האָט געוואוסט אַז אין משך פון זיבן טעג וועלן די ביידע שטאַט-רבנים ברענגען זייערע חוות-דעתן וואו אימלעכער פון זיי וועט אַ בורר זיין, איינער פאַרן בעל-שם-טוב, איינער פאַרן גר"א. כאַנקע האָט אַלעמען געגעבן צו וויסן אַז אַן עצה וועט אבא-עלע געבן ניט מער און ניט ווייניקער אין אַ חודש אַרומעט.

ד

דער ענין מיטן חודש איז געוואַקסן פון דעם וואָס אבאָ עלע האָט געוואָלט פאַר זיך אליין אַ זמן מיט אַ קביעות די זאָך זאָל וואָס פריער נעמען אַן עק און ער זאָל זיך באַלד אומקערן צו זיין שליחות, ס'זאָל ניט ווערן קיין פאַרשלעפטע קרענק. אבאָ עלע איז געווען דערשראָקן אימת מות. צענדליקער יאָרן זיצט ער און שרייבט זיין „גן הגפן“ פאַר דער אייביקייט און קיין איין שאלה האָט ער ניט געפסקנט. קיין איין פסק ניט אַרויסגעגעבן. קיין איין דין תורה. וואָס וויל מען פון זיינע יאָרן? ביי אים אין די אויערן האָבן די ווערטער „חסידים“ און „מתנגדים“ געגרילצט מיט איין גרילין. ביי אים אין קאָפּ זיינען זיי אַריין אין איין פרשה מיט די ווערטער „כאַליאַסטרע“, „כנופּיא“, „באַנדע“, „שהי־פּהי“, „ערב רב“. אַז די מעשה וועט ניט נעמען קיין עק וועלן אַלע ערלעכע יידן צעטרענצלען די כוחות איינער קעגן אַנדערן און די בערלינער אפיקורסים פונעם דעסויער'ס חדר וועלן זיך גאָר אויספיינען מיט אַ פנים פון שכל הישר און ישוב הדעת. אַכלל דאָ גייט ניט אין אַפראַטעווען שימענישעק, דאָ גייט אין אַפראַטעווען כלל ישראל.

ער האָט אָבער געהאַט ווייניק צוטרוי צו זיך. געקענט גרויסע שטיקער ש"ס אויף אויסנווייניק, געווען בקי אין ראשונים און אחרונים, אין הלכה־פראַגן, נאָר דאָ, צווישן די חסידים מיט די מתנגדים האַנדלט זיך אין ענינים פון השקפה, פון קבלה, וואו ער, „דער שימענישקער גאון“, איז לחלוטין ניט קיין בקי. פאַרקערט אָבער, וואָס איז אַזוי געפערלעך אַז ער וועט דעם חודש ליענען דעם „שבחי הבעשט“ מיט די מתנגדישע תשובות? נישקשה, מעט זיך אַן עצה געבן, ס'איז דאָ אויף דער

וועלט אַ גאַט. נאַכמער, זיין שיטה אין לערנען, דורכאַקערן אַ זאַך אויף אַ קורצן, גלייכן אופן, קען גאָר זיין דאָ אַ מעלה. ער וועט געמען דעם שאַרפן קאַפּ און אַנשמאַט אַנווענדן אים אויף אַ מחלוקת וועגן אַ טעלער צי איז עס מותר וועט ער די כוחות אַנווענדן אויף זאַכן וואָס שטייען ברומן של עולם.

שוין דעם ערשטן טאַג האָט גענומען ביי אבא-עלעין קלאָר ווערן אַז די חסידים האָבן רעכט אַז פרייד איז אַ וויכטיקע מידה. זיי האָבן רעכט אַז די פשוטסטע יידן און יידענעס דאַרפן האָבן מער רוחניות אין לעבן, אַז זיי קענען ריידן מיטן אייבערשטן גענוי מיט אַזויפּל כוונה ווי דער גרעסטער מלומד. וואו ווערן זיי נכשל, ביים מאַכן פון רבין אַ שטיקל גאַט, דאָס איז שוין חילול השם. מער פון אַלץ האָט אים געשמערט אַז רבישאַפט קען אַריבער פון טאַטן צום זון ניט שייך צי דער זון איז אַן עילוי צי אַ שומה. „חסיד שומה“ האָט ער אַ טראַכט געטאַן מיט זיין ניט-לייכט-אַנקומענדיקן ליטווישן הומאַר, און ביי זיך אין ביבליאַטעק אַ שמייכל געטאַן צום ערשטן מאָל. און וואו ווערן די מתנגדים נכשל? מיט דעם וואָס זיי קוקן אַראָפּ אויף יעדן וואָס איז ניט קיין גאַנצער למדן.

אַט די אַלע מחשבות זיינען אים דורכגעלאָפן אין קאַפּ אינמיטן נאַכט, ווען ער איז געזעסן ביי זיין טיש ביי אַ ליכטל. אינדערווייטנס האָט אַ סאָווע געשריען. גענטער צו האָט אַ פיקהאַלץ געפיקט.

ה

אבא-עלע האָט זיך גענומען צו פאַרשטויבטע ספרים וואָס ער האָט אַ שאַק מיט יאָרן אין האַנט ניט געהאַלטן. ער האָט געלערנט זוהר, ספר יצירה, מורה נבוכים, חובות הלבבות, שערי קדושה, דרך חיים, ספר החזיונות, רזיאל המלאך. ווידער זיינען געוואָרן רואיקע טעג און שעפּערישע נעכט. צום ערשטן מאָל אין חדשים האָט ער גענומען די פען אין האַנט. די פען האָט געשריבן. אַז ס'וואָלט זיך געהאַנדלט אין אַפּמעסטן פאַרנוצטע מינט וואָלט געווען קלאָר אַז איצטער גייט אים בעסער ווי ווען עס איז פּריער. אין הלכה ענינים איז אַ רענדל אַ וואָרט, בפרט נאָך אַז ס'גייט אין אַ פירוש וואָס מעט אַפּדרוקן „אינעווייניק“. דאָ ביי די ענינים פונעם מהות פון יידישקייט, וואו ס'דאַרף ניט זיין אַלע וויילע קיין מראה מקומות, וואו מ'דאַרף זיך ניט אויספיינען מיט אסמכתות און „כאַפּן“ דעם בר-פלוגתא ביי אַן אויסגלייטש, דאָ שרייבט זיך, נישקשה.

די חוות-דעתן פון די ביידע שמאַט-רבנים האָבן געטויגט אויף קלאָנגן. אבא-עלע האָט גוט פאַרשטאַנען וואָס ער דאַרף מאַכן. ס'האָט אים וויי געטאַן. ער האָט זיך געקווענקלט. אַוועק דריי וואָכן, האָט כאַנקע אַלעמען געגעבן צו וויסן אַז זיין מסקנא שרייבט ער איצט אויף און אַז אַ קיצור דערפון וועט ער בפרהסיא איבערלייענען פאַר קהל דינסטיק נאָך מנחה. ער וועט שטיין פאַר זיין טיר און ריידן. קיין ברירה איז ניטאָ. אויב ער זאָל די זאַך מאַכן אין דער „אַלטער שול“ (די מתנגדישע) צי אין דער „נייער שול“ (די חסידישע), אַזוי צי אַזוי וועט דאָס הייסן אַז ער האַלט מיט די אַדער מיט יענע. נישקשה, ער וועט שטיין און ריידן פאַרן עולם לעבן דער אייגענער שטוב.

די לעצטע וואָך האָט ער בכלל ניט געקענט איינשלאָפֿן.
מיטן עולם, מיט דעם המון האָט ער דאָך קיינמאָל ניט געהאַט
צו טאָן און איצט דאַרף ער ברענגען שלום צווישן חסידים און
מתנגדים אין שימענישעק. וואָס ט'זיין? פון זינט ער איז געווען
אַ חדר-יינגל האָט ער קיין יידיש ניט געשריבן, נאָר לשון קודש
און אַראַמיש. ווי אַזוי זאָל ער ריידן? פשוט פאַר אַלעמען, צי
האַרב פאַר די וואוילקענער? מיט מראה מקומות צי מיטן בלויון
שכל הישר? בקיצור צי באַריכות?

דינסטיק נאָך מנחה האָט זיך גאַנץ שימענישעק פאַרמאַכט
און פאַרשפּאַרט. אַ גרויסער עולם איז געשטאַנען פאַר ר' אבא-
עלע'ס הויז. ניט נאָר פון שימענישעק איז מען געקומען, נאָר
אויך פון סטרונוויץ, פון סווינציאָן און פון סווינציאָנקע. פון
יענער זייט איז מען געקומען פון ווידוטיץ, סוויטאַרילישעק,
קלושאַן, שפּאַנדע, קאַסטיעוויטש, סטראַטשע און סווי. מיכאַ-
לישקער זיינען אויך געקומען צו פאַרן. זקנים האָט מען צוגע-
טראָגן בענקלעך. אַ צאָל פויערים זיינען געשטאַנען הינטער די
יידן, זיי איז שוין דער גאַנצער ענין אויך געווען טשיקאַווע. נאָך
פיר רעגנדיקע טעג האָט די זון געוואַרעמט. מ'האַט געקענט
מיינען ס'איז נאָך אינמיטן זומער, ניט טיף האַרבסט.

ר' אבא-עלע האָט זיך באַוויזן פאַר דער טיר. ער האָט
אויסגעזען בלאַס, אַן אימתא דציבורא האָט אים אָנגעכאַפט. יאָ
גאון ניט גאון, פאַר קיין עולם עמד האָט ער אין זיין לעבן ניט
געדראַנט. אַלע האָבן זיך געהאַלטן שטאַר און שטיל. די ביידע
שטאַט-רבנים זיינען געשטאַנען מיט אונטערטעניקע קעפּ,
לעמעלעך, נאָר ניט יענע פייער-צינגער וואָס תמיד.

אבא-עלע האָט אויפגעפנט זיין העפטל וואָס אין האַנט
און אַרויסגענומען פון קעשענע אַ פאַרגרעסער-גלאַז. ער האָט

לאנג אַרומגעקוקט. דערנאָך האָט ער פאַרמאַכט דאָס העפּטל, אַרײַנגעלייגט אין קעשענע סײַ דאָס העפּטל סײַ דאָס פאַרגרעסער־גלאָז. ער האָט גענומען רײַדן פֿון האַרצן. אַט אַזוי האָט ער געזאָגט:

1

רבּותי, איר ווייסט אַז איך בין ניט קײן דײַן און ניט קײן שטאַט־רבּ. מײן שליחות אויף דער וועלט, אַזוי רעכּן איך, איז מײן פּירוש איבערן שולחן ערוך. איצטער, אַז אונדזער באַליבטע שטאַט שימענישעק איז צערײסן און צעשטערט געוואָרן פֿון מחלוקת זײט איר צו מיר געקומען איך זאָל דערגײן אַ מאַלק. איז אַט וואָס:

ערשטנס, איז כּעס עבודה זרה. כּעס נעמט זיך פֿון גאווה און אַז מ'גײט אויף אַ וועג וואָס איז באַשטימט דורך כּעס קעגן יענעם, גײט מען שוין אויף אַ פּאַלשן וועג. די הייליקע קבלה, וואָס אויף איר איז ניטאַ קײן חזקה, ניט בײַ די חסידים, ניט בײַ די מתנגדים, רעדט וועגן דעם קלאַרע דיבורים. דער הייליקער ר' חיים וויטאַל האָט אין זײן ספר, „שערי קדושה“, געשריבן אַז די גאווה בײם מענטשן וואַקסט פֿונעם יסוד האש. און אין כלל פֿון גאווה גײט אויך אַרײַן כּעס. צוליב גאווה ווערט דער מענטש אין כּעס אַז אַנדערע טוען ניט ווי ער וויל. כי מפּני הגאווה מתכּעס האדם כּשאין עושין רצונו. זײן מסקנא איז געווען: נמצא כי הגאווה והכּעס מידה אחת היא.

צווייטנס, קענען אונדזערע ביידע שטאַט־רבּנים, געזונט זאָלן זײ זײן, זײער שליחות אין לעבן כּדבעי אויספירן ניט אין

שימענישעק נאָר אַנדערשוואו. דער וואָס רופט זיך חסיד דאָרף רב זיין אין אַ שטאָט וואו אַלע זיינען חסידים. דער וואָס רופט זיך מתנגד דאָרף רב זיין אין אַ שטאָט וואו אַלע זיינען מתנגדים. ס'טרעפט אַמאָל אַז אַ מענטש אַ צדיק געפינט זיך אין אַן אָרט וואו דאָרטן קען זיין אויפהאַלטן זיך ברענגען נאָר רשעות ביי אַנדערע. טאָ מיינע קינדער, האַלט עס ניט פאַר קיין פּחיתת הכבוד, נאָר אייער גורל איז אַנדערשוואו און ניט אין שימענישעק.

צו דער זאָך גופא זאָגט איר דעם ענטפער יעדן טאָג צו שחרית ביי ר' ישמעאלס דרייצן מידות, וואָס איינע פון זיי איז דאָך: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם. דאָס זיינען צוויי כתבים וואָס זיינען בסתירה איינער מיטן צווייטן, נעמט מען און מ'ברענגט אַ ראיה פון אַ דריטן וואָס איז צווישן זיי מכריע. דאָס איז בהסכמה מיטן רמבםס רייד וועגן דעם גאַלדענעם מיטל-וועג, דעם שביל הזהב. דער סאַמע פשוטסטער ייד קען זיך דערהייבן מיט עכטער רוחניות, זיך מקרב זיין צום רבוננו של עולם. דאָס האָבן די חסידים רעכט. פאַרקערט נאָר אַ רב מיט סמיכה קען פסקענען שאלות, דאָס האָבן די מתנגדים רעכט. אַ חסידישער רבי קען זיין דעם רבוננו של עולם אַ שליח פונקט ווי יעדער ערלעכער מענטש. ניט מער און ניט ווייניקער.

אַז די ביידע רבנים וועלן זיין אַנדערשוואו וועל איך זיין גרייט דינען אַלס שטאָט-רב בלויז ביז וואָנען מ'וועט ניט אַראָפּברענגען אַ נייעם רב וואָס וועט אונדז ערב זיין אַז ער וועט ניט געהערן קיין שום מחנה ניט. זאָלן מיר אַלע זיין אַפּגעהיט מיט אהבת ישראל. אַ גומן.

ז

די רגע ווען ר' אבא-עלע האָט פאַרענדיקט די רייד, האָט דער גאַנצער עולם אַרויסגעלאָזט אויף די העכסטע טענער אַ „ש'כח“. ס'איז ניט געווען קיין געוויינלעכער „ש'כח" נאָר אַ יוצא-דופּנדיקער מיט וועלכן מ'באַפּרייט זיך פּון אַ דיבוק וואָס גייט אַריין ניט אין אַ יחיד נאָר אין אַ ציבור. מיידלעך און ווייבער האָבן זיך צעווייגט.

אבא-עלע איז אַריין צוריק צו זיך אין שטוב. ס'האָט קיין וואָך ניט געדויערט און די ביידע שטאַט-רבנים האָבן פאַרלאָזן שימענישעק. לייבע-אהרן איז אַוועק צום טאַטן אין סווינציאָן וואו מתנגדות איז געווען פּעסט ווי אין ווילנע. היאל-אייזיק איז אַוועק געזעגענען זיך מיטן טאַטן אויפן בית-עולם. ער איז אַוועק צוריק אין פּאָדאָליע צום קאַלאָדעזשער רבינס הויף.

אַוועקגעגאַנגען אַ פּאָר חדשים, האָט מען אַראָפּגעבראַכט אַ נייעם רב פּון ליטוואָן. אַלע האָבן שוין ווידער געדאַוונט צוזאַמען אין דער אַלטער שול. קיינעם האָט עס ניט געשטערט וואָס טייל מתפללים האָבן נאָך געדאַוונט נוסח ספרד פונעם אַרי'ס סידור. דעם בנין פּון דער נייער שול האָט מען געמאַכט פּאַר אַ הקדש פּאַר אַרעמעלייט. דער נייער רב האָט משדך געווען געוועזענע שונאים. שימענישעק איז ווידער געווען שימענישעק.

אבא-עלע האָט גענומען שרייבן אַ נייעם חיבור, „גן היושר“, אַ מוסר-ספר, ווייט פּון הלכה-פּראָגן. ער האָט אים פאַרענדיקט אין אַ קיילעכדיקן יאָר. קורץ נאָך דעם איז ער געשטאַרבן אין שלאָף. צום „גן הגפן" האָט ער זיך שוין ניט אומגעקערט. דעם „גן היושר" האָט מען באַלד אָפּגעדרוקט און

ס'האט אַ רושם געמאַכט איבער גאַנץ ליטע. טייל האָבן געהאַלטן אז אין זכות פון אַטאָ דעם ספר זיינען אויפגעקומען די מוסרניקעס מיטן סאַלאַנטער בראש. דאָס איז אָבער אַן אַנדער מעשה. און וואָס איז געוואָרן מיטן ניט-פאַרענדיקטן כתב-יד פונעם גן הגפן איבערן פרי מגדים, אויף וועלכן אבא-עלע האָט געהאַרעוועט די אַלע יאָרן, וואָס אויף אים האָט ער זיין עולם הבא געבויט? דאָס איז אויכעט אַן אַנדער מעשה.

לענאָר

לענאָר

5 ענאָר וויינעפל איז אַהיימגעפּאַרן אין ברוקלין, אַ פּאַרחנוכה אָונט איז עס געווען. דער סאַבוויי האָט זיך מיט אַ סקריפע אָפּגעשטעלט אויפן „עלעווייטער“, די רעלסן אינדערלופטן וואָס שטייען איבער מעקדאָנאַלד עוועניו. אַז די טירן האָבן זיך געעפּנט האָט די שאַרפע קעלט אַ שמאַך געטאַן. אַ באַנדע פּאַרשוויצטע, אויסגעמוטשעטע פּאַסאַזשירן, צוריקגעקומענע פון אַ טאַג אַרבעט אין ניו-יאָרק, האָבן זיך גלייך גענומען שטופּן, פון דער באַן אַרויס אויף דער הילצערנער פּלאַטפּאָרמע, ביז די טרעפּ און אַראָפּ די טרעפּ, וואָס האָבן זיך געשאַקלט סיי פון די באַנען אויבן סיי פון דער שטופּעניש.

אונטן אין גאַס, אויף דער לאַווע האַרט לעבן די סאַבוויי טרעפּ, האָט זיך רואיק געוואָשן אַ גרוי קעצעלע מיט פיר ווייסע פיסעלעך עלעהיי זי וואָלט געזעסן אין אַ שטוב אויף אַ מאַפעט ביי אַ וואַרעמען קאַמין. אַ קליין מענטשעלע, ער האָט געטראָגן אַ היטל מיט אַ דאַשיק, האָט מיט דעם רעכטן פּוס דאָס קעצעלע אַ שאַר געטאַן. אַדער ער האָט געוואָלט דאָס קעצעלע ראַטעווען פון יאָגנדיקע פּיס און צו שטאַרק געשאַרט, אַדער ער האָט די חיה גאָר געוואָלט באַשמראַפּן אַלמאַזי זי שטייט אים

כמעט אין וועג. געווען איז אַ בריק ניט קיין שאַר. אַ יונגע איטאַליענערקע אַ שיינהייט, מיט זייער שטייפע דאַנגאַרי הויזן, באַפּוצטע מיט צוויי לאַטעם אויס מאַדע, איינע אויפן לינקן הינטערחלקל, איינע אויף דער רעכטער לענד, האָט פלינק אַ בייג-אַראַפּ געטאַן דעם אייבערשטן קערפּער און דאָס שוין הינקעדיקע וויינענדיקע קעצעלע אויפגעהויבן, איר אַ זאַג גע-טאַן: „מיט מיר קומסטו אַהיים“ און נאָך גיכער געלאָפּן, די מצווה זאָל ניט אַפּקאַסטן קיין שטיקל מינוט.

לעבאַר האָט געקויפט אַן אַוונט-בלאַט ביי אַן אַלמן נעגער וואָס פלעגט זיצן אויף אַ שטול האַרט ביי די סאָבוויי טרעפּ און פאַרקויפן צייטונגען. זי האָט געהערט ווי ער כאַפט אַ שמועס מיט אַ זייער אַלמן אייראָפּעאישן יידן.

— איר ווייסט — האָט געפרעגט דער פאַרקויפּער פון צייטונגען — אַז מיט הונדערט יאָר צוריק איז דאָ ניט געווען קיין עלעווייטער? מיט הונדערט יאָר צוריק איז מעקדאָנאַלד עוועניו געווען אַ ליכטיקע גאַס! געווען דאַמאָלסט רייען ביימער מיט פּריש-אויסגעפאַרבטע בענק. דאַמאָלסט, חבר, איז ברוקלין געווען ברוקלין!

— נו, הערט — האָט זיך דער ייד אַ קווענקל געטאַן — ביי אונדז גלייבט מען אין משיח. אַז משיח וועט קומען, וועט שוין מעקדאָנאַלד עוועניו ניט ליגן „אונטער די רעלסן“. משיח וועט אויסרייסן אַמאָ די שטאַלענע זיילן, די רעלסן, אַ סוף מאַכן מיט די וויבראַציעס און מאַכן אַז ביימאַג זאָל ווידער זיין דאָ ליכטיק.

— נו ווען ט'ער קומען?

— אַז ער'ט קומען ט'ער קומען!

ב

לענאָר איז צוגעגאנגען די פינף מינוט ביז אין שטוב, אין האנט אַ דיפלאָמאַט. זי איז געווען אַ מיטל־וואַקסיקע, מיט מיטל־לאַנגע ברוינע האָר, זומער־שפרענקלעך, געדיכטע ברוינע ברילן־רעמלעך, דאַרע לענדן און אַ פלאַכלעכן האַרצברעמל. זי האָט אַנדערש ניט אויסגעזען ווי אַ סך אַמעריקאַנער יידישע מיידלעך, אויב יאָ אַ סימן איז וואָס נאָר, די ליפּן אַ ביסל צו דין צום פנים. לויט דער אַנטוועכץ האָט מען צו טאָן מיט אַ מאַדערנער אַרמאַדאַקסישער מיידל. דאָס קלייד איז געווען לענגער און לויזער ווי ביי פרייע און שיקסעס, קירצער און שטייפער איידער ביי חסידים און פרום־פרומע. ס'איז געווען דער לעצטער זמן אין אַניווערסיטעט. אין אַ פאָר חדשים אַרום האָט זי אַ דיפלאָם אין פילאָזאָפיע. פון די אַפליקאַציעס אויף שטעלעס איז געווען דערוויילע איין ענטפער אויף יאָ, ווערן אַ לערערין אין אַ גימנאַזיע ערגעץ ווייט אין קאַנאַדע. נאָר וואָס טויג איצטער טראַכטן? זאָל מען בשלום אַדורך די עקזאַמענס און דערנאָך וועט מען ריידן.

זי איז אַנגעקומען אַהיים. אַ באַזונדער הויז מיט פאַלשע ציגל איבער די הילצערנע דרויסנדיקע ווענט, אַ קליין גערטנל פון פאַרנט, אַ גרויסער הויף פון הינטן. אַריין אינעווייניק, אין קיך, האָבן געוואַרט מיט דער וועטשערע טאַטע־מאַמע. ראַבערט איז געווען דער פאַרוואַלטער ביי אַ ברוקלינער פירמע בוכהאַלטער. קאַרען איז געווען אַ מאַטעמאַטיק לערערין אין אַ קינדער־שול.

— אַ גוטנאַונט לענאָר. וואָס הערט זיך? — האָט געפרעגט דער טאַטע, מיט יענעם ענגליש וואָס ס'ריידן

מאָדערנע אַרמאָדאָקסישע, און האָט זיך בשעת מעשה פאַרריכט די שפּילקע פון דער קליינער געשטריקטער „קיפּאַ“.
— גוט, אַ דאַנק. צוויי לעקציעס און דער סעמינאַר. און ביי דיר?

— ניט שלעכט, נייע קליענטן, אַ פּירמע עלעקטראָניק מוּחריס, ווילן זיך איצט אַרגאַנזירן זיי זאָלן פּרילינג צאָלן ווייניקער שטייערן. אזוי באַוואַרן איך אַלע קליענטן. אַז מ'אַרגאַניזירט זיך איצטער צאָלט מען ווייניקער שפּעטער. איך זאָג זיי אַז דאָס איז „ראַבערטיס געזעץ“.

בשעתן שמועס האָט זיך געפּאַרעט די מאַמע אין קיך, געעפּנט אַלערלייאַיקע בלעכענע פּושקעס מיט צוגעגרייטע מאַכלים. מ'דאַרף מערניט הייצן און גאַטס נסים, שוין דאָ אויפן טיש אַוונטברויט.

זיצנדיק ביים טיש האָט לענאַרן צום ערשטן מאל פון ערנעץ וואו אַראַפּגעדריוולט אַזאַ מין מחשבה זרה, אַז איר לעבן, מיט דער שטוב, מיט די עלטערן, זיינען פּלאַך און נודע. אַרויסגעוואַרפענע יאָרן! זי האָט געקוקט אויף די געלע ווענט, געטראַכט „אַרויס“, און באַוויזן אַן שוועריקייטן פּירן אַ נאַרמאַלן וועטשערע שמועס, די עלטערן זאָלן ניט באַמערקן אַז ס'האָט זיך דער טאַכטער עפעס פאַרקלערט. בשעתן עסן האָט געשפּילט די טעלעוויזיע.

נאָכן עסן, איז לענאַר אַרויף אויבן צו זיך אין צימער שטודירן. אויבן אין קאַרידאָר איז זי פאַרביי די פאַרמאַכטע טיר פּונעם צימער וואו מ'האַלט זאַכן, און ס'איז איר אויף אַ סעקונדע אַדורך אַ קעלט אין דער שדרה. אַז זי איז געווען אַ קינד האָט דאָרטן געלעבט די באַבע סאַנקע, קאַרענס מאַמע, אַן אַלטע ליטוויטשקע מיט דיקע אייבער-אַרעמס, געקרייזלטע

געדיכטע ברעמען און אַ מאַנסבילש מויל. קיין ענגליש האָט זי זיך קיינמאָל ניט אויסגעלערנט. אין אַמעריקע האָט זי ניט געהאַט וואָס צו טאָן. ביי איר האָט זיך לענאָר קינדווייז אויסגעלערנט יידיש. די באַבע פלעגט זעלמן אַרויס פון צימער, זי האָט געצימערט טאַמער וועט זי עפעס שטערן. אַ גאַנצן טאָג האָט זי געוואַרט דאָס אייניקל זאָל אַ קלאַפּ טאָן אין טיר. דערוויילע האָט זי געשריבן בריוו צום מאַן און צו אירע עלטערן אויף יענער וועלט. סאַנקע האָט געהאַלטן אַז בלויז יידישע אותיות דערגריייען אַזש ביזן עולם האמת. אַז מ'רעדט מיט געשטאַרבענע רעדט מען צו דער וואַנט.

ג

לענאָרן איז אַריין אין קאַפּ אַן אַמאָליקער שמועס, גראַדע אַ געוויינלעכער, צווישן איר מיט דער באַבען. די באַבע פלעגט איר רופן „ציפקע“.

— ציפקע, קום אַריין! וואָס שטייטע אינדרויסן? זאָלסט וויסן אַז דאָס רעדט צו דיר די באַבע סאַנקע. דאָס בין איך דיין באַבע, און געבאָרן בין איך אין אַ וואונדער־שיינער שטאָט, אינגאַלינע, אין ליטע, די שענסטע שטאָט אויף גאַטס וועלט. היינט וואָלט מען געזאָגט אַ „שטעטל“, נאָר ביי אונדז איז אינגאַלינע געווען ניט קיין שטעטל נאָר אַ שטאָט! ניט סתם אַ שטאָט נאָר אַ שטאָט מיט פינף פרעכטיקע שיינע אַזערעס. דאָ אין אַמעריקע איז אַזעטקענע אַזערעס ניטאָ! איך וועל דיר אויסרעכענען די פינף אַזערעס: די גרינע, די יידישע, די לאַנגע, גאַווייטיס און פעטראַווע. אַרום און אַרום זיינען געווען טיפע

וועלדער. „סאָנקע די ברעם“ האָט מען מיר מיידלווייז גערופן,
אפילו אַלס קליין מיידעלע האָב איך געהאַט גרויסע ברעמען.
אַלצדינג דערצייל מיר וואָס דיר האָט היינט געטראָפן, ציפקע!

— איך האָב זיך צעקריגט מיט מיין פריינדיגע.

— ציפקע, זען זיך אַטאָ דאָ אַוועק. מ'דאַרף זיך
איבערלייגן! דערנאָך עט מען גלייך אויף אַן אַרט באַשליסן
וואָס מעט מאַכן.

— מיר האָבן געזאָלט גיין גליטשן זיך אין אייז-רינג און זי
איז אַוועק מיט אַן אַנדער מיידל, אפילו ניט געלאָזט קיין צעטל.
צוויי שעה האָב איך אומזיסט געוואַרט אין גאַס.

— קוק אויף מיר, ציפקע, זאָלסט געדענקען אַז דו ביסט אַ
נאַמען נאָך מיין שוועסטער ציפע-לאה, ציפקע מ'מען איר
גערופן. ווען מ'שרייט אין איגנאַלינע אין גאַס „לענאַר!“ וואָלט
זי זיך ניט אומגעדרייט, איז אַמעריקע-שמעריקע! ביי מיר ביסטו
ציפקע! אַקיצור, וואָס האָב איך דאָ פאַררעדט, דו קוקסט צי
ניט?

— איך קוק, באַבע, נו?

— טו ווי איך טו. קוקסט? נעם די צונג און וויש זיך אַרום
די ליפן, אַרום און אַרום. אַרומגעווישט? איצט זאָג מיט מיר
צוזאַמען: אַ שמעקעלע אַריין אַ שמעקעלע אַרויס, אַטאָ די
פריינדיגע איז אויס, אַ שיינע ריינע כפרה! וועסט געפינען אַ
בעסערע. זאָלסט נאָר ניט לאָזן באַמערקן אַז ביסט אין כעס,
זאָלסט זאָגן גוט-מאָרגן גוט-יאָר און גיין ווייטער. ביסט דאָך
מיין אייניקל! איין קלייניקייט, סאָנקע'ס אייניקל!

— באַבע! אזוי ווי דו זאָנסט איז גוט! באַבע, גלייבסט אין

שדים?

— ניטאָ וואָס צו גלייבן. איך געדענק גוט אַן איגנאַלינער

שד, אזוי ווי ער וואָלט דאָ אין צימער געשטאַנען. מאלעדרייפקע טיער געהייסן, אויף קורץ הייסט דאָס. דער פולער נאָמען איז געווען מאלעדרייפּע-דאָרוואַוש. ער האָט געוואוינט אויפן באַרג וואו ס'שטייט דער אינגאַלינער בית-עולם, מערניט אַ שד טאָר אויף אַ הייליק אָרט ניט וואוינען, איז ער געבליבן פון יענער זייט באַרג. מיר פלעגן אָפט גיין אויפן בית-עולם באַזוכן די מויםע, זיי פאַרבעטן אויף יום-טוב, אויף אַ התונה.

— טאָ פאַרוואָס איז ניטאָ אין אַמעריקע קיין שדים?

— דאָ אינטערעסירט זיי קיין זאָך ניט.

— וואָס מיינט „אינגאַלינע“?

— אַ, גוט וואָס דו פרעגסט. אַ גויאישער פרינץ אינגאַץ האָט זיך פאַרליבט אין אַ יידישער טאַכטער לינע, פון דער היים איז זי געווען לאהעניו. ער האָט זיך מגייר געווען און זיי האָבן צוזאַמען אויפגעבויט די שטאָט וואו יידן מיט גוים האָבן הונדערטער יאָרן גוט געלעבט צוזאַמען. אזוי האָט מען ביי אונדז דערציילט.

איינמאָל אַ חודש פלעגט סאַנקע נעמען לענאָרן אין גוי-יאָרק. לענאָר איז געווען געפעלן ווי די באַבע פאלט אַריין אין התפעלות פאַר דריי זאַכן אין שטאָט: די טרעפּ וואָס גייען פון זיך אַליין אין „מעיסים דעפאַרטמענט סטאָר“, די ליכט וואָס שיינט אַרויס דורך גלאַז אַזש פון אונטערן טראָטואַר און די פאַרע וואָס שיסט אין הימל פון סאַמע מיטן גאַס.

שבת פלעגט לענאָר זיצן לעבן דער באַבען אין שול. בעת אַלע האָבן געענטפערט מיט אַ קורצן „אַמען“ האָט זיך די באַבע סאַנקע פאַסמאַקעט מיט איר לאַנגן, אויסגעצויגענעם ליטוויש-אַשכנזישן „אַ-אַ-אַ-מיין“. לענאָרן האָט דורכגענומען אַן עלית הנשמה.

אז לענאָר איז געווען אַ יאָר צוועלף, איז די באַבע אַוועק אין אַ מושב זקנים ערגעץ אין קאַנעטיקאַט. מ'האַט איר געזען איינמאַל אין אַ יובל. ניט געווען די זעלבע סאַנקע. אַנשטאַט אַ האַפערדיקע מיט מעשיות איז זי געוואָרן מערניט נאָך אַ זקנה אין מושב זקנים. לענאָר האַט ניט פאַרשטאַנען פאַרוואָס די באַבע קען מיט זיי אין ברוקלין ווייטער ניט וואוינען. די עלטערן האָבן געגעבן צו פאַרשטיין אַז אַזוי איז גוט פאַר דער באַבען גופא. זי האַט געבענקט נאָך דער באַבען אָבער אַ יונגע אַמעריקאַנער מיידל האַט דאָך גענוג מיט וואָס זיך צו פאַרנעמען, די לימודים, פריינדיגעס, טעלעוויזיע, פילמען, און די יערלעכע רייזעס פון איר העברעאישער מאַגשול אין ארץ ישראל. דאָרטן איז איר מער פון אַלץ געפעלן געווען עין גדי.

צו אַכצן יאָר, דווקא דעם חודש ווען זי האַט זיך אָנגעהויבן לערנען אין אוניווערסיטעט, באַלד נאָך ראש השנה, איז אָנגעקומען די ידיעה אַז די באַבע סאַנקע איז געשטאַרבן. אויף דער לוויה האַט זיך לענאָר צעוויינט מיט ביטערע טרערן. דאָס גאַנצע ערשמע יאָר אין אוניווערסיטעט איז איר באַפאַלן שולד געפילן. פאַרוואָס האָב איך דערלאָזט מ'זאָל די באַבע סאַנקע שיקן דאָרטן אין מושב זקנים פוילן? פאַרוואָס בין איך ניט געפאַרן אַהין יעדן זונטיק? פאַרוואָס? פאַרוואָס? זי האַט געזאָגט אַלע טאַג קדיש, ווי זי האַט עס געלערנט אין דער מאַגשול, נאָר ווען ס'איז געקומען צום „אמן“ איז עס געווען דער באַבעס אַאַאַ־מייך, אַנדערש וועט די באַבע אין גן־עדן ניט הערן. און דאָס האַט איר דערמאַנט אין דעם אַז אַמאַל דאַרף מען אויך דער באַבען אָנשרייבן אַ פאַר ווערטער אין גן־עדן, לויט אירע רייד אַז בלויז יידישע אותיות קענען מתים אויפֿ־נעמען.

ד

די פּאַר חדשים זיינען אַוועקגעלאָפּן. נאָך פּסח איז געווען די לעצטע עקזאַמענעס. דעם דיפּלאָם האָט זי געקראָגן און יענעם שבתע=נאַכט איז איר אַרײַנגעקראָכן אַ מרה שחורה. אַלע נאַכשבת, אַפילו די שפּעטע זומערדיקע, פּלעגט זי גיין אין קינאַ, אין טעאַטער, אויף אַ קאַנצערט, אַלץ אין גרופּעס זעקס, אַכט, צען מאָדערנע אַרטאָדאָקסישע יונגעלייט ווי ס'פירט זיך. די עלטערן האָבן זיך געזאָרגט וואָס צו צוויי און צוואַנציק יאָר האָט זי אַפילו נישט קיין שטיקל „באַיפרענד“ (קיין בחור). קיין תּאוּוה דערצו איז ביי איר נישט געווען. אַט דעם סוף=וואָך, נאָך דער גראַדואירונג, איז קיינער נישט געבליבן אין שטאָט. זי איז געבליבן ביי טאַטע=מאַמע. אַלץ האָט איר גענומען אויסזען וויסט און לער.

נאָך שבת, שפּעטלעך, זיינען די עלטערן אַוועק אין „שפּעטן קינאַ“ מיט שכנים. זיי האָבן פאַרבעטן לענאַרן מיטקומען. זי האָט געזאָגט ניין, זי וועט בלייבן, לייענען און קוקן טעלעוויזיע.

פּלוצלונג איז איר איינגעפאַלן אַ מאָדנער פּלאַן. צום ערשטן מאָל וועט זי נישט אַרומגיין אין איר געגנט, „מידוואוד“, און נישט גיין ב י ז מעקדאָנאַלד עוועניו און אַרויף אויפן עלעווייטער. נאָר וואָס, זי וועט גיין „אויף יענער זייט רעלסן“. זי האָט אַ לאַך געטאַן ביי זיך אַז זי האָט זיך דערמאַנט אַז אין די מעשיות דאַרטן אין די שטעטלעך אינמיטן אַמעריקע, זיינען די „רעלסן“ אַ גרענעץ צווישן רייכע און אַרעמע, ווייסע און שוואַרצע, אַלט=געזעסענע און ניי=געקומענע. אַטאַ דאָ ביי איר אין ברוקלין איז דאָ פּונקט אַזעלכע רעלסן — דער עלעווייטער!

דער עלעווייטער איבער מעקדאָנאלד עוועניו האָט אָפגעטיילט די מעריטאָריעס פון צוויי שבטים וואָס האָבן איינער מיטן אַנדערן קיין מגע-ומשא נישט געהאַט. אויף איין זייט, ביי איר אין „מידוואוד“, זיינען די יידן געווען מאָדערנע אַרמאָדאָקסן, מיט העברעאישע טאָגשולן און „יאָנג איזריל דפּלעטבוש“. אויף יענער זייט, וואו לענאָר איז בלויז דורכגעפאַרן מיט אַן אויטאָ-בוס אונטערוועגנס צום ים אַלס קינד, איז געווען באַראָפּאַרק. דאָרטן איז געווען „אַנשי מאַרמעראַש“, „ישיבה דמונקאַטש“, „בית מדרש דסאַטמאַר“, „בית באַבאָוו“. צווישן די צוויי וועלטן איז געשטאַנען די שטאַלענע מהיצה, דער עלעווייטער מיט די רוישנדיקע באַנען. אין נאַסע טעג האָט געשאַטן אויף ביידע זייטן פּלויט מיט פּונקען עלעקטערע וואָס קומען אָנזאָגן אַז אַ גרענעץ איז אַ גרענעץ.

פּונקט אויף יענער זייט מעקדאָנאלד עוועניו איז נישט געווען אַזוי איי-איי-איי. אַליין גייט דאָרטן נישט אין דער פינצטער אַ מיידל. לענאָר איז געפאַרן אַ פאַר סטאַנציעס מיט אַן אויטאָבוס און איז אַראָפּ אין סאַמע האַרץ פון באַראָפּאַרק, אויף דרייצעטע עוועניו. אַלע האָבן געוואוסט אַז ס'איז כמעט די איינציקע געגנט אין ניו-יאָרק וואו מ'איז טאָג און נאַכט זיכער מיטן לעבן. זאָל נאָר פּרובירן אַ באַנדיט עפעס מאַכן, רופט מען גלייך אַ „כאַפּציס“. עמעצער טוט אַ שריי אויס „כאַפּץ אים!“ און הונדערט חסידים מיטאַמאַל דערלאַנגען דעם „מאַגער“ קלעפּ און מ'טראָגט אים אַוועק אין דער פּאַליציי, צי גלייך אין שפּיטאַל אַריין, געווענדט אין דעם וואַסערע קלעפּ ער האָט געכאַפט.

נאָך שבת האָט לאַנג נישט געדויערט, דרייצעטע עוועניו איז געוואָרן געפאַקט. די גאַסן זיינען געווען פול מיט חסידים.

אלע האָבן גערעדט גאָר אַן אַנדער יידיש. לענאָרן איז עס געווען פרעמד אָבער צוציענדיק. אומעטום האָט זיך געהערט „גיטוואָך!“ — אַ שטאַט אַ פאַרוואַנדלטע אין איין גרויסער מלווה מלכה, ניט ווי זי האָט עס געקענט, אַ גויאישקע שטאַט מערניט מיט יידן, שולן און אַרטאָדאָקסישע היימען וואו מ'באַגריסט זיך נאָך שבת מיט אַ „שוואַאַַטאַהוו“ (שבוע טוב). די לופט האָט געשמעקט מיט שבתדיקן פאַרפּוס. זי האָט באַמערקט אַז ביי אלע פרויען איז דאָ אַ נאָט פון הינטן אין די זאָקן, וואָס אַזוינס זעט מען נאָר אין אַלטע פילמען. וואָס איז דער שכל? מסתמא האַלט מען אַז אַזוי איז פאַר מאַנסבילן ווייניקער אַגרייצינדיק. ווער ווייס. אין יענע אַמאָליקע פילמען האָט מען דאָך געהאַלטן פאַרקערט.

ה

גייענדיק אויף דרייצעטע עוועניו, זיינען די גאַסן וואָס קרייצן אַדורך, אלע פינקטלעך קוואַדראַטיש, אַראַפּגעפּאַלן צו אַ נומער אַ גאַס. לענאָר איז געגאַנגען און געגאַנגען אין אַט דעם פרעמדן לאַנד, פון פיר און פופציקסטע ביז זעקס און פערציקסטע גאַס. דאָרטן, לעבן אַ קראָס וואו מ'פאַרקויפט צייטונגען אויף יידיש, ענגליש, העברעאיש און אונגאַריש, האָט זי דערזען אויף אַ הילצערנעם קעסטל, זיצט אַ בעטלער, האַרט ביי דער וואַנט. אויפן קעסטל איז געשטאַנען מיט גרויסע אותיות „מאַראַנצן פון יפו“. דער ייד האָט צו איר אויסגעשריען אויף ענגליש מיט אַ יידישן אַקצענט: „טווענטי פאַיוו סענס פליז, דזשאַסט אַ קוואַרדער“ (פינף און צוואַנציק סענט זייט אַזוי גוט,

בלויז א „קוואַרדער“ — א פערטל דאַלער). לענאַר האָט גלייך אַרויסגענומען די מטבע. איר ניט איילן זיך ביים צוגיין, איר אַריינלייגן די מטבע אין זיין מעשענער פּושקע גאַר פּאַמע לינקעס, האָט דעם בעטלער געגעבן אַן אַנצוהערעניש: רייד מיט מיר. ער האָט אויף ענגליש געפרעגט צי זי איז אַ באַראַפּאַרקערין וויסנדיק זייער גוט אַז ניט, און זי האָט — ער האָט זיך געהידושט — געענטפערט אויף יידיש, דאָס ערשטע מאל וואָס זי האָט גערעדט יידיש מיט עמעצן אויסער דער באַבען. אַזאָ וואָרט ווי „איר“ האָט זי ניט געקענט. זי האָט ביים בעטלער אַ פרעג געטאָן:

— פון וואַניט קומסטע?

— איך בין אַן אַוואַרעוויטשער. אין די זעלבע ביזנים וואָס דער טאַטע און דער זעידע, שעיין נאָרן דעירעם.

— איך פּאַשטעי ניט.

— כ'ל אַיך דאַקלערן. צדקה אי' אַ גרעיסע מצווה, אי'

מאַין ביזנים ניט פאַר זיך נאָר צו העלפן אידן מעקאיעם זאָרן אַ מצווה. ביי גוים נעם איך ניט, ביי שלעכטע מענצן אַוודאי ניט.

— מאַין באַבע פלעקט זאָגן אַז אליהו הנביא פּאַשטעלט

זיך פאַר אַ בעטלער און דאַפאַר טאָר מין קין בעטלער ניט דוכלאָזן.

— אַ קלוגע די באַבע, זי לעפּט?

— נעין, מעיט אַ פאַר יאָר — און זי האָט אַראַפּגעלאָזט

דעם קאַפּ.

— אַ היגע?

— וואָס?

— פון אַמעריקע?

— נעין, פון אַ שטאַט, ע, — אינגאלינע? פון איר קען איד

מאַין ביסל אידיש.

— ניט אַזעי שלעכט און וועיסט איר וואָס, מ'איז לאַנצלאַיט — כאָטש אַוואַרעוויטש איז ווייסרוסלאַנד און אינגאַלינע איז ליטע איז עס באַ אידן אַלצעניס, מיר זאָינין ליטוואַקעס, מתנגדים און אָטאַ דאָ אין דעם גאַנצן באַראַפּאַרק, בעסער גיזאַקט כּפּרה־פּאַרק, קענט איר קין מתנגד אָף אַ רעפּוֹ יע נ'י טרעפּן. איך בין ניט קין באַראַפּאַרקער, איך קום דאָ איינמאַל אַ וואַך נאָך שבת מאַכן די ביזנים.

— וואָס טוסטו אַ גאַנצע וואַך?

— דאָס אַ גרעיסער סוד.

— אָה, אַנשולדיק מיר. וואָס איז דאָין נאָמין?

— איך העים נחום. און איר?

— ע, מאַין נאָמין? לענאָר.

— הערט אַים, איך וויל איר זאָלט ווערן אַ קליענט, אַ

קאַסטאַמער, טע קומט נעקסטע וואַך נאָך שבת. אַ גוטע וואַך!

לענאָר איז אַהיים אַ צופרידענע פון קורצן שמועס מיטן

באַראַפּאַרקער בעטלער. זי האָט געטראַכט וועגן נחומען.

איבעריקס ריין ט'ער ניט אויסגעזען. ער איז געווען אַ שרעקלעך

מיאוסער אין אויסזען. וויספעס האָר האָבן אויפגעשפּראַצט

אויפן דאָ-און-דאָרטן געגאַלטן פנים. די אַבנאַרמאַל דיקע הענט

זיינען שטאַר געלעגן אויף די קני.

זי איז אַהיים און אַריין אין בעט. יענע נאַכט האָט זיך איר

געחלומט צום ערשטן מאָל אַ פּאַסיאָנעלער חלום. זי איז געווען

אויף אַ טראַפּישן אינדזל מיט עקזאָטישע ביימער. אינמיטן

אינדזל איז געווען אַזאַ וואַסערפּאַל ווי אין עין גדי. געלעגן לעבן

וואַסערפּאַל מיט די אויגן צום הימל איז נחום. ער איז געלעגן אַ

שטאַק־נאַקעטער. זי האָט אים פּאַמעלינקעס אַרומגעוואַשן מיט

וואסער פון וואסערפאל און גרויסע בלעטער. ביים וואשן האָט זי זיך געוויצלט מיט אים.

— אַ, אָט האָב איך געפונען שמוץ פון מיט פינג יאָר צוריק. און דאָ לעבן דיין האַלדז איז שוואַרץ פון מיט צען יאָר צוריק. איי איי איי! ווייסט וואָס איך האָב געפונען? דאָ איז דאָ סמאָלע פון פאַר דער מלחמה. —

דערנאָך האָט זי זיך אַוועקגעלייגט אויף אַ פלאַכן מאָדל באַוואַקסענעם שטיין. נחום האָט איר גענומען זייער איידל אויסטאַן, ניט ריינדדיק קיין וואַרט. ער איז אַוועק צום גרויסן בעטלערישן מאַנטל וואָס איז געהאַנגען פון איינעם פון די צווייגן ניט ווייט. פון ערגעץ טיף אין די קעשענעם האָט ער אַרויסגענומען פיר קייטלעך און איר די הענט מיט די פיס געלאָסן און מיט ליבע צוגעבינדן. ער האָט איר לאַנג און פאַסאַנעל געקושט, יעדן ברעקל פון איר לייב. ער האָט זיך מיט איר דריי מאָל באַהעפט, איטלעך מאָל לענגער און שענער ווי פריער. צום סוף איז זי געלעגן אויפן שטיין, אין אַן אומבאַהאַלפענעם שווייס, געזעטיקט, כמעט אומבאַוואַוסטזיניק מיט תענוג, און ס'האָט זיך איר סאַפּען ביסלעכווייז און ריטמיש איינגעשטילט.

אינדערפרי זונטיק האָט זיך לענאָר אויפגעכאַפט אַ באַנעצטע. זי איז געווען פול מיט פאַרשעמונג עלעהיי אַן אומשולדיקער ישיבה בחור וואָס האָט בעתן שלאָף מוציא זרע לבטלה געווען. זי איז געלאָפן אין וואַנע אַריין, דריי מאָל אויסגעליידיקט און אָנגעפילט מיט פרישע הייסע וואַסער. קיינער איז ניט געווען אין שטוב.

לענאָר האָט גענומען גיין אין באַרָפּאַרק אַלע מוצאי שבת. סך=הכל פינג נאַכשבתן איז זי יעדע וואָך אַוועק אַהין.

געגעבן נחומען זיין קוואַרדער און געכאַפּט מיט אים אַ קורצן שמועס, וואָס איז אַלעמאַל איבערגעהאַקט געוואָרן אַז ס'האָט זיך געיאָוועט אַ נייער „קאַסטאַמער“. די זעקסטע וואָך האָט זי זיך ניט געקענט אַרויסדרייען פון גיין מיט די עלטערן באַזוכן נודנע שוועסטערקינדער אין קווינז.

1

דעם זיבעטן שבתע=נאַכט איז אַנדערש געגאַנגען. נחום האָט געמאַנט פּופּציק סענט, צוויי קוואַרדערס. צום ערשטן מאַל האָט זיך איינע פון די כלומרשט שטאַרע הענט אַ הייב געמאַן. ער האָט סוחר=מעסיק אַרויסגענומען פון בוזעס=קעשענע אַ ביכעלע וואו ס'איז געשטאַנען אַ דעם פריערדיקן שבתע=נאַכט איז לענאָר ניט געקומען. איצטער איז זי אים שולדיק גאַנצע צוויי קוואַרדערס. לענאָר האָט באַלד דערלאַנגט די פּופּציק סענט, געפרוּאווט באַהאַלטן פאַר נחומען איר איבערראַשט=זיין וואָס ער האַלט אַ ביכעלע וואו ער פאַרצייכנט „קליענטן“ וואָס האָבן פאַרפעלט אַ וואָך. זי האָט אים געפרעגט:

— ווי געייט די ביזנים?

— סלאַלאַך — האָט ער געענטפערט, צוטשעפענענדיק

דעם יידישן „לעך“ צום ענגלישן „סלאַך“ (פאַמעלעך).

דאָסמאַל איז קיין אַנדער „קליענט“ אַ ווילע ניט צוגעקומען. זי האָט מיט אים גערעדט לענגער. איר יידיש איז געוואָרן לייכטער אויף דער צונג.

אַז ס'האָט זיך סוף כל סוף צוגערוקט אַ נייער קליענט, אַ יונגער חסיד, האָט נחום געבעטן ביי לענאָר זי זאָל צואוואַרטן.

זי האָט זיך אָפּגערוקט, געשטאַנען לעבן נחומען מיטן רוקן צו דער וואַנט און זיך צוגעהערט.

— אַגיטוואָך ר' נוכם, וואוּס העיעט צאָך באַ עינק עפּים גיטס?

— באַרכאַשעס, באַ אונדז פּלעקט מין זאָגן אז ס'קען אַלעמאַל זאָגן ערגער.

— קליג גיזוקט, ר' נוכם. נאָט אַהר נידוואווע.

— וויפל מאָל דאָף איך אַיך דאַקלערן אז איך נעם גיט קי' נידאַוועס, אַיך מאַך איך אַ מצווה. ווען איך זאָל זעך נעמין צו אַן אַנדער בייזניס וואָלט איך עיכט געלעפט אין אַ שעינע האָז, ווי אַ לאַיט, ווי גאָט אין באַברויסק.

— יאָ, עך מאַיך, עט, וואוּע'.

— אָט האָב איך אַ נאַיע קאַסטעמעריין שעין די זיביטע וואָך, ערש'קלאַסיק! אָטאָ דאָ שטעיד זי.

— וועיע אי' ס'מאַידל?

— איר באַכע און איך זאָינין לאַנצלאַיט.

— לוטוואַקעס, אַ נוכם?

— ליטוואַקעס זאָגט מין. מיר האַלטן מיטן ווילנער גאַיען

און ר' חיים וואַלאַזשינער. דאָרטן אין יוראָפּ אז ס'האָט צעך באַ אַיך גימאַכט אַן עילוי האָט מין עס דאָך גישיקט קין וואַלאַזשין אין גיט כ'זועים, אין בויבעריק.

— עץ רעדט יידיש? — האָט דער יונגער חסיד געפרעגט

ביי לענאַרן, קוקנדיק אויפן היפּאַטעטישן מיטלפונקט אין דער וואַנט צווישן איר און נחומען. ס'איז געווען ווי ביי אַ געאַמעטריקער אויסגעמאַסטן.

— יע, פון מאַיין באַכע, אַבער גיט זער גוט.

— עץ זענט שומר שבת? — האָט ער געפרעגט און די

ברעגן פון מויל, באהאלטענע פון בערדל, האָבן אַ האַלבן
שמייכל געטאָן איבער איר שאַרפן אַמעריקאַנער ריש.

— אַוודאי, ס'איז דאָ פרומע אידן וואָס זאָינן ניט קי'
חסידים!

— ניי, עמ, יאָ, אַוודאי! כ'האַ' סתם גיפרעיקט. עץ זענט
זיחכע' אַ סטודענטן אַרגעצווי, ניש'?

— געווען, ערש' גיענדיקט.

— וואווע'?

— פילאַסעפי.

— פילאַזאָפיע? איז מזל-טוב! עך האַלט אין אַ ישיבה דו

ניש' וואַהט.

ווייטער האָט שוין דעם בחורם צונג גערעדט אויף
אייגענער אַהריות. ס'האַט זיך אים פאַררייטלט אין פנים נאָר
אויף דער גאַכט האָט זיך עס ניט אָנגעזען.

— צי קאָן מין מיט עינק אַמוהל רעדן אַ פוע' מיניט?

כ'האַב אָועך אַ אינטערעס דאַצי, ס'איסט פילאַזאָפיע, אין עך
וואַים, גילאַינט דו אַ ביסל רמב"ם, דו דעים ביכאַה (כחיי), אין,
כ'האַ גיטראַכט אַז אַפּשר קע'מען אינץ כאַפן אַ שמיעס, דום
'איסט אויב עץ אַט צאַהט.

— כ'האַב איצטער צאַיט, אַפּשר קען מין אַראַיין ערגיץ אַף

טהערטיניט עוועניו?

— ס'אָן אַהנפאַל, וואווע', נאַין, דום 'איסט ס'ניש' אַזאַי

פּוהשעט, כ'דאַף יעצט לויפן, מ'וואַרט אָף מיע', אין מיט אַ —

— עמ, ס'קאָן זאַהן אַז, כ'וואַים, מ'עט זעין —

לענאָר האָט אים אַפּגעראַטעוועט.

— מאַרגן וועל איך זאַין אין ניו-יאָרק. אַפּשר טרעפט מין

זיך דאָרטן?

— אַ! גיט גידרשנט! אַ קליק מאַידל. נוכם, גיטס אַ שטיקאַלע פּאַפּיר פּין אַהר ביהכל, זיַעט מיַע אָפּשראַהבם גענאַ ווי אין ווען — האַט דער חסיד געזאָגט, און זיין טועכץ געפרואוּט פאַרגלעמזן דורך אַרײַנציען נחומען אין עסק. — באַלד יַעט איר מיר בעידע שולדיק זאַין שאַרכאַגעס־געלט. דאַוואַילע וואַרפט בעידע אַראַין נאָך אַ קוואַרדער, וועט אַיך געין מאַרגן גוט.

ז

זונטיק אינדערפרי האַט דער חסיד געדאַוונט שחרית מיט באַזונדערער כּוונה, געבעטן גאַט זאָל אים פאַרגעבן וואָס ער גייט זיך טרעפּן מיט אַ מיידל ערגעץ אין נײַ־יאָרק אויף אַ ראָג. בשעת מעשה האַט ער זיך אויסגעטענהט מיטן רבּונג של עולם. וואָס איז בעצם די גאַנצע עכירה אַז אַ ישיבה בחור מיט אַ מיידל וואָס איז שומר שבת זאָלן בפרהסיא ריידן מכּח מעשה בראשית, בחירה חפּשית, השגחה פרטית, דעם אײַן־סוף? ביי די ברכות־השחר האַט ער זיך ספּעציעל מכוון געווען ביי דער ברכה „פּוקח עורים“, זיך אײַנריידנדיק אַז ס'האַנדלט זיך אויך אין היילן גייסטיקע בלינדקייט. נאָכן ריידן מיט אַ פּילאָזאָפּין וועט אפשר זיין קלאַרער. צו שמונה עשרה האַט ער זיך קאַנצענטרירט ביים „חונן הדעת“. אין רבּנן קדיש, אַז ס'איז געקומען צום „ועל כל תלמידי תלמידיהון“ האַט ער געטראַכט וועגן „מכל מלמדי השכלתי“. קיין אַסאַציאַציעס האָבן גיט געפעלט. די גזירה־שווהס האָבן זיך ביי אים אין קאַפּ גענומען מערן. ס'עט אים אַבער קיין זאַך גיט געהאַלפּן. דער זיגרייכער

יצר-הרע איז געווען פול מיט נצחון וואָס ער האָט אַזאַ מזל, וואָס טויגן אַלע מעשיות, היינט אין ניו-יאָרק טרעפט ער זיך מיט אַ יונגער שיינער מיידל, אַ מענטש פון דער וועלט.

דער ראַנדעוואו איז געווען אויפן ראַג בראַדוויי און ניינצעטע גאַס אין ניו-יאָרק, צוויי אַזיינער. אַזוי איז געווען געשריבן מיט לענאָרס האַנט אויפן בעטלערישן שטיקל פאַפיר וואָס דער בחור האָט אַרויסגענומען פון קעשענע און באַקוקט אפשר הונדערט מאָל כאלו אין פאַפיר געפינען זיך באַהאַלטענע אותיות קדושה מיט ריזן דרוין.

ער איז אַרויס פון שטוב מיט זעלטן האַפערדיקע טריט. גייענדיק צו דער סאַבוויי מיט אַ גיכערן גאַנג ווי תמיד, האָט ער זיך געהיט ער זאָל זיך ניט אַנשטויסן אין די וועגעלעך מיט וועלכע די באַראַפאַרקער גאַסן זיינען זונטיק געווען פול. ווייבער האָבן זיך מיט שייניקע עופעלעך אַ גאַנצן טאַג אויסגעפיינט איבער די גאַסן. אין האַלב ליידיקן וואַגאַן, האָט דער בחור געזאָגט תהלים פון אַ „סאַבוויי-תהלימל“, יענע גאַר קליינע תהלימלעך וואָס מ'נוצט אין די סאַבוויים אויף אויסמיידן ביטול זמן אָדער נאָך ערגער, קוקן אויף עפעס אַ שיקסל וואָס דער טייוול האָט שוין מקדמונים אַזאַ טבע אַוועקצוזעצן פונקט אַנטקעגן. זונטיק זיינען די באַנען געקראַכן ווי טשערעפאַכעס. אַנגעהויבן מיט אַ שאַקלענדיקן „אַשראַי הואיש“ (אשרי האיש) און דערגאַנגען ביז פרק נ"ד, „לאַמנאַצאַיאַך בינגינזים מאַסקל לעדואוויט“ (למנצח בנגינות משכיל לדוד). אַראַפּ אין יונאַן סקווער סטאַנציע און געגאַנגען צופום די פאַר בלאַק.

נאָך פאַר דער צייט איז ער געשטאַנען ביים ראַג בראַדוויי און ניינצעטע גאַס, לומפיש אַנגעשפאַרט אָן אַ גאַסנלאַמפּ. די צו גרויסע הויזן זיינען אַראַפּגעהאַנגען פון הינטן. אויפן ווייסן

העמד זיינען געווען פלעקן. די שיטערע רויטע באַרד איז געפלוין אויף אלע זייטן. ער האָט ווייטער אַריינגעקוקט אינעם תהלימל און געשאַקלט, נאָר איצטער איז עס געווען לויטער אַנשמעל. פאַרבייגייער האָבן געקוקט וואָס שטייט דאָ דער חסיד. חסידים האָט מען אין געגנט געזען נאָר אינדערוואַכן אין די אַרבעטס־שעה און אַלעמאָל זיינען זיי ערגעץ געלאָפן.

ח

מיטאַמאָל האָט זיך באַוויזן לענאָר. זי האָט זיך ברייט צעשמייכלט. דער בחור האָט זיך פאַרריימלט. דאָס פנים מיט דער רויטער באַרד זיינען געוואָרן איין רויטער וועזן. די בלויע אויגן האָבן אויסגעזען ווי צוויי אַזערעס אין אַ רויטן לאַנד.
— איך האָב דאָ גיקומין מיטאַן וויסן דאָין נאָמין אַפילע —
האָט זי אָנגעהויבן.

— „מיטאַן“? אַ „און“! ע, העשי האַים עך. אין עץ?

— וואָס מעינט „עץ“?

— „איהר“ זוקט מין באַ עינק, ע, באַ אַהך, ווי האַיסט

איהר? — און ער האָט בשעת מעשה אויף איר אַ ווייז געטאַן מיטן פינגער.

— וואָס? די באַבע פלעקט זאָגן „דו“, אָבער נאָכים זאָגט „איר“.

— ניי, ע, „דו“ זוקט מין באַ זעך אין דע' האַים. צי פרעמדע

זוקט מען אָף יידיש „איהר“, ווי באַ אַהך, אַדע' „עץ“ ווי באַ אינן. ס'אי' דו באַ די אינגאַרישע וואוס זוגן „זי“ — און בעתן דערקלערן דעם עסק האָט ער מיט דער לינקער האַנט אַ צופ

געטאָן די רעכטע זייט בערדל.

— אַזעײ גאַר, זעס, אַ מ'קען אײדיש נאָר פון עײן מענטש, און די באַבע איז אַוועק פון די האַרץ צען יאָר צעריק, זי האַט גישטאַרבין כמעט פיר יאָר צעריק. עס איז אַ וואונדער אז איך רעײד נאָך בכלל עפּים אײדיש.

— עײן רעט נישקוהשע. אײ גיט, ווי האַיסט עײן, ע, איהר, זאָל זעהן די?

— לענאָר. אַף העברײעש ציפּאַראַ, נאָר באַ די באַבע פּלעקט עס זאָן ציפּקע, אַ נאָמין נאָך די באַבים שוועסטער ציפּע־לאַה.

— נײ, לענאָר. מ'עט שטאַין אַזוי דו אין רעדן?

— נײן, דאָ גיט וואַיט אײ דאָ אַ גוטע כשרע רעסטאָרענט.

דאַפּאַר יאָב איך דעם ראַג אַיסניקליבין.

— גיט אַוסניקליבם! ע, נאָן, עך מאַן, באַ זאָי וועל עך זעהן ווי פירם, די מאַדערנע פרימע לן מעך אונקיהקן ווי אַ הוהן אין בנאָי אודים. לאַמע' בעסע' אַראַהן אין סתם אַ פּלאַץ, כ'האָ' דו מיט זעך גיברעינקט אַ פאַפירינים כּוס, זאָי וועלן מסתם מסכים זעהן ציגיהסן דאַרין משקה־ײסרועל, זאָי קאַסט עס קאָ' פעני ניש' אין דו אין נײ־יאָרק איז מײן סאַ־ווי צ'אַלדינג ציגײוואײנט.

— וואָס מעײנט „משקה ײסראַעל“?

— שוואַרצע קאַווע, דום מעיק אַ ייד אימעטיס.

— אַ מאַדנע וועלט, אַ חסיד קען אין אַ גײאישן רעם־

מאַרענט יאָ אַראַן און אין אַ כשרן גיט!

— נײ, עט, יאָ, וואווע, קימין, מ'עט גאַן!

— די באַבע פּלעגט זאָגן „גיגאַנגין“!

ט

צוזאמען גייענדיק אויף צוואנציקסטע גאס האָבן זיי קיין וואָרט נישט גערעדט. מען געזוכט סתם אַ רעסמאָראַנעכל אויף איינער פון די גרויסע עוועניוים ווייטער צו. זיי זיינען פאַרביי אַ צאַל קאַפּעען וואָס זיינען געווען צו קליין, ס'האָט זיך נישט געפילט גענוג אַנאַנים. אין גאָס זיינען אומבאַוועגלעך געלעגן צוויי היימלאָזע, אַרומגעוויקלט מיט שמאַטעס לעבן אַן אַריינגאַנג צו אַ פאַרשפאַרטער קראָס. דער ריח איז פאַרפּוס נישט געווען. איבערן וועג אין אַ זייט-הויף האָט אַ האָבאָ משתין געווען. אַן אויסגעפּוצטע פּראָסטימוטקע האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן, זי האָט לצנותדיק געשריען צום חסיד ער זאָל די מיידל אַהיימנעמען און קומען צוריק, אָבער גלייך.

סוף כל סוף האָבן זיי געפונען אַ קאַפּעטעריע מיט אַ שמאַלן פּאָדערשטן קאַרידאָר וואו מ'קלייבט זיך אויס און מ'באַצאָלט, און אין הינטן, אַ גרויסער זאַל מיט טישלעך. די ערשטע האַלבע שעה איז דער שמועס געווען אַ שטייפער, געווען פּריקרע. נאָר צווישן שוואַרצע, ווייסע, ברוינע, אַריענטאַלישע, האָבן זיי זיך אָפּגעאַטעמט, איינגעזען אַז קיינעם גייט נישט אָן וואָס זיי זיצן ביי אַ טישל מיט צוויי גלעזלעך קאַווע, זי מיטן רעסמאָראַנס אַ טעפל, ער מיט זיינע שוואַרצע מלבושים, רויטע געקרייזלטע פּאות און זיין מיטגעבראַכטן פּאַפּירענעם כּוס. זיי האָבן זיך געוויצלט אַז מיט אַזאַ כּוס קען אַן ערלעכער ייד אַרומפּאַרן די וועלט.

לענאָר האָט העשיין דערציילט וועגן סאַקראַטעס, פּלאַטאָ, אַריסטאָטל, און איז דערנאָך אַריבער אויף איר ספּעציאַליטעט, די בריטישע עמפּיריציסטן, לאָק, באַרקליי און היום. זי האָט אים

איבערגעגעבן די זאכן אין א יידיש שוין מיט א סך ענגלישע טערמינען אריינגעמישט. ער האָט זיך ניט אָפגעשראָקן, געזאָגט אַז דער כּחיי האָט זיי אַלעמען אַריינגעשטעקט אין גארטל מיט איין זאַץ, אַז פון אַ פּלאַש טינט וואָס מ'וואַרפט אויף דער ערד ווערט ניט קיין ספר און אַזוי איז די וועלט אָן גאָט ניט געוואָרן. לענגער האָט אים געענטפערט אַז זי איז מסכים צוליב איר אמונה אָבער ניט צוליב דעם שכל פון דער זאַך. דייוויד היום האָט דאָך באַוווּזן אַז אַלץ וואָס דער מענטש האַלט פאַר לאַנגיק איז ניט מער ווי דערפאַרונג. דער מענטש אַכסטראַהירט פּרינציפּן פון דעם וואָס זיינע חושים האָבן פאַרנומען. אַ מענטש זעט אַז מ'לאָזט עפעס אָפּ מיט דער האַנט אינדערלופטן, פאַלט דאָס אַראָפּ און ניט אַרויף, מאַכט ער שוין אַ פּרינציפּ און באַמערקט ניט אַז ס'איז אַלץ נאָר דערפאַרונג. אַזוי איז אויך מיטן כּחיים אַרגומענטן. פון דעם וואָס קומט פאַר אונדזערע אויגן פאַר קען מען ניט דרינגען וועגן אַ צייט איידער עס זיינען געווען מענטשן מיט אויגן.

דערנאָך איז געקומען צו תכלית. ביידע זיינען צום ערשטן מאָל געווען גליקלעך, זייענדיק איינער לעבן אַנדערן. ביידן האָט אַ טרייסל געטאָן אַזאָ מין כּח וואָס קומט זאָגן אַז דאָס איז ניט סתם נאָך אַ טאָג אַרומגעדרייט זיך אויף גאָטס וועלט, וואָס זאָגט אָן דעם מענטשן: אָט דאָס איז עס, ווייטער גיי ניט. די צוויי מענטשן אין דער קאָפעטעריע איז ניט איינגעפאַלן אַז זיי דאַרפן מאַכן נאָך ראַנדעוואַוען אויף אויסגעפינען צי זיינען זיי צוגעפאַסט, צי עס געפעלט זיי די זעלביקע פּילמען. קיין איין ליבע-וואָרט איז צווישן זיי ניט אַדורך. זיי האָבן ביידע פאַרט געוואוסט אַז זיי ווילן זיך ניט שיידן. אָן הקדמות האָבן זיי גענומען ריידן וועגן דעם וואָס וועט זיין. העשי האָט אַ קוק

געטאָן אויפן זייגערל. באלד דארף ער לויפן ער זאָל ניט פעלן צו מנחה. אַ סיגנאַל אַז מ'דאַרף עפעס אָפּריידן. לענאָר האָט געזאָגט אַז מ'האַט איר פּאַרנעשלאַנג אַ שטעלע ערגעץ ווייט אין קאַנאַדע. העשי האָט געענטפּערט אַז באלד גייט ער פּאַרן אין די קעטסקיל בערג אויפן זומער. די ישיבה זיינע פירט דאָרטן אָן מיט אַ זומער קאַלאָניע ניט ווייט פון מאָנטרעאַל אין שטאַט ניו-יאָרק. זי ווידער האָט געענטפּערט אַז פון דאָרטן איז ניט אַזוי ווייט ביז פעקיפּסי. דאָרטן איז דאָ אַן אייזנבאַן סטאַנציע אויף דער קאַנאַדער ליניע.

— כ'קאַניש' אַזוי לאַהכט פוהרן. כ'האָ' דו טאַטע=מאַמע, בובע=זאידע, שוועסטע' מיט בריהדע' וואוס כ'האָ' זאי זאיע' ליחפ. באַ זאי וואַלט גיהאַסן ע, אַזאַ אינע ווי די, פוהשיט אַ אימגליק.

— כ'בין ניט קין שיקסע און איך היט שבת. אַלין וואַיל איך בין ניט קין חסיד? וואָסי' דאָס? כ'ל דיר נאָכגעבין דעם בחיים ראייה מיט די מינט.

— כ'קאָן דיר פאַרזיחכערן, אַ' באַ דאַהנע עלטערן וועט'צעך טיהן פינקט אַזעלכע מאַהסעם. פאַקעיעט, אַרגע'!
— נעין, זעי זאינין טאַלעראַנטע מאַדערנע מענשין.

— אַדרבא, 'עסט מיט זאי רעדן, 'עס' צעך אַלאַין איבע'צאַהגן, אין מ'עט צעך דו'אָ טרעפן איב'אַכטוק זינטיק צוואַי אַזאָיגע' גענאָו.

— זאָלס' ניט פאַגעסן ברעיינגין דאָין פאַפירינע גלאָו.

,

העשי איז צוגעגאנגען צו דער זאך אביסל אבסטראקט.
 ער האָט געפרעגט ביים טאָטן אַ מיינונג וועגן אַ מאָדערנער
 אָרטאָדאָקסישער מיידל וואָס האָט אין לעבן קיין שבת ניט
 מחלל געווען, רעדט אַפילו יידיש, זאָל זיין אַ מאָדנעם, איז זיכער
 אַ בתולה און האָט געענדיקט אוניווערסיטעט מיט אַ דיפּלאָם
 פּילאָזאָפּיע.

— וויאָס טע גיטראָפּן אַזאַ מאָדל, זוג זשע? פּרעיקסט
 ניש' סתם.

— וואָסע נפקא מינה?

— די 'אָס' עס וואָרט גיזוקט, ניש' עך. יעידים מאָדל וואָס
 אי' גיגאַן אין יוניווערסיטעט איז אַ אָוסגילאַסענע. גיוועין דו
 פּאַלל פּיין אַזעלכע וואָס זענין לאַחר-המאַהנסע כלומרשט
 גיוואָרן כּוויזער-בעטשיהוויטעס, גאַנצע צאָדאָיקיטעס, 'אַבם
 זאי זעך גילאַסט אין שפּיטוהל פּאַרנאַיען. ס'אי' יענע פּסיהלעם!
 — מ'קאָן אַזאי ניש' זוגן אָף אַלע, טאַטישי, טאַמער
 ס'מאַכצאָך אינע אַ ריכטיקע פּרימע, פּאַרקעיעט, ס'אי' דו אַ סך.
 — קאָן זעהן אַבע' ניש' באַ מאַהן זיהן! לאָמיר זעך בעסע'
 נעמין זיכהן דיר אַ בעקוואַועדיגן שידיך, עפּשע' יעצט וועס' ניש'
 זוגן אָף אַלעס אַז ס'טויג ניש'.

— מ'עט רעדן.

אין דער זומער קאַלאָניע אין די בערג האָט ער געשיקט
 דעם טאָטן אַ בריוו אַז ער פּאַרט בקרוב „אויף אַ וויילע" אין
 קאַנאַדע. ער איז געווען זיכער אַז דער טאַטע וועט אים סוף כל
 סוף פּאַרגעבן און ס'עט ווערן גוט.

יא

לענאָר האָט שוין יענעם זונטיק ביי דער וועטשערע געזאָגט טאַטע=מאַמע אז זי האָט באַגעגנט אַ פיינעם בחור. אזא נחת האָבן זיי אין אירע צוויי און צוואַנציק יאָר ניט דערלעבט. זייער ענגליש איז געוואָרן גיך, מיט אַ ספּעציעלער יידישלעכער אינטאַנאַציע וואָס קומט צו פאָרן רק אז מ'איז אויפגערגט.

— אַ דאָקטאָר=מעדיצין מסתמא, צי אַן אַדוואָקאַט? — האָט געפרעגט ראָבערט, אַ געבאָרענער אָפּטימיסט.

— ניין! — האָט אים קאַרען אויסגעבעסערט, — לענאָר וועט זיך אויסקלייבן אַ פּילאָזאָפּה צי אַ סאַציאָלאָג צי אפשר גאָר אַ היסטאָריקער, אַיאָ, לענאָר?

— ער איז אַ חסיד. אַ ישיבה בחור פון באָראָפּאַרק. ער רעדט שוואַך ענגליש, און איך רייך מיט אים יידיש.

די עלטערן זיינען ביידע בלאַס געוואָרן. די גאַפלען זיינען מיט איין גרויסן בראַזג געפאַלן אויף דער געלער צעראַטע אויפן טיש. סוף כל סוף האָט ראָבערט, וואָס האָט זיין עקל ניט געקענט באַהאַלטן, גענומען אויספרעגן.

— ער איז אזוי שמוציק ווי זיי אַלע?

— איך וועל אים שוין אָפּרייניקן! — און ס'האָט איר שוין בשעת די רייך אַ קלאַפּ געטאָן אין האַרצן וואָס זי האָט באַפלאַפּ נאָכגעגעבן אז חסידים זיינען „שמוציק“.

— איך מוין אז לענאָר דאַרף ווידער פאָרן אין ארץ ישראל דעם זומער. איך וועל באַצאָלן.

— ניין, אַ דאַנק, מאַמע. נאָר איך גיי אָננעמען די שטעלע אין קאַנאַדע און כּוועל זיך דאַרטן שוין באַלד איינסדרן. אפשר

וועט העשי אויך קומען.

— „העשי“?! — האָט זי זיך פאַרקרימט — ווי הייסט ער
אויף אַן אמת?

— אזוי הייסט ער.

לינגנדיק אין בעט יענע נאַכט, האָט לענאָר אונטער=
געהערט דורך די ניט־געדיכטע ווענט די גאַנצע קריג צווישן די
עלטערן.

— ס'איז אַלץ דיין שולד! ווען דיין מאַמע וואָלט דאָ אין
שטוב ניט געוואוינט די אַלע יאָרן וואָלט אונדזער טאָכטער
אויסגעוואַקסן אַ נאַרמאַלע. וואו האָסטו געזען אַ באַבע זאָל
וואוינען אין שטוב?

— ווי אזוי וואָסטו ריידן אויף מיין מאַמען?
איבערגעלעבט אַלע שרעקלעכע זאַכן! דיר האָט זי קיין איין
שלעכט וואָרט ניט געזאָגט. און דערצו האָסטו נאָך אויסגעפועלט
איר אַוועקשיקן אין פינצטערן מושב זקנים וואו זי האָט די
לעצטע יאָרן געוואַלגערט ווי אַ הונט!

— אַ ליגן! ס'איז דער בעסטער מושב זקנים אין
קאָנעטיקאָט. איך האָב באַצאָלט אַ וועלט מיט געלט זי זאָל
קענען אַריין דאָרטן.

— נו, און וואָס וועלן אַלע זאָגן אז אונדזער טאָכטער, נאָך
מיטן דיפּלאָם אין האַנט, גייט אַוועק מיט אַ חסיד פון
באַראָפּאַרק וואָס הייסט „העשי“?

— זי וועט קומען צו זיך.

— ס'טויג ניט. זי האָט זיך קיינמאַל ניט אינטערעסירט
מיט קיין שום בחור. אז זי רעדט שוין וועגן אַ בחור און אין
קאַנדע פאַרט זי במילא איז עס אַ פאַרפאַלענע זאַך.

— ששש, לענאָר הערט מסתמא אַלצדינג.

ביי זיך אין בעט האָט לענאָר שטילערהייט געוויינט. זי האָט די אויגן אַפילו ניט קיין וויש געטאָן. זי האָט נאָר געטראַכט וועגן דער באַבען, וויפל זי האָט ליב די באַבע סאָנקע, ווי זי האָט אין איר פאַרגעסן ווען זי איז אַוועק פוילן אין מושב זקנים. איצטער פוילט זי נאָך מער דאָרטן אויפן פאַסקוד נעם אַמעריקאַנער בית-עולם וואו ס'שטייט ביים אַריינגאַנג אַ קאַמפּליצירטע רשימה שעהן ווען ס'איז אָפן דער בית-עולם אינדערוואַכן, שבת, זונטיק, לעגאַלע יום-טובים, יידישע יום-טובים. אין די „אַפּים-שעהן“ פאַרקויפט מען קאַרטעס אויף צו טרעפן צו די קברים. דאָ וועט קיין היימישן שד ניט אינטער עסירן צו זיין. אַז די אויגן האָבן זיך אַ ביסל אויסגעטריקנט האָט זי דערזען אויף דער סטעליע אַ פאַס ליכט, אַ באלכסונדיקע אַפּשפיגלונג פון שפּאַלט צווישן די פאַרהאַנגען. פונקט אין פאַס ליכט איז געשטאַנען אויף דער סטעליע אַ שפּין. צוערשט איז לענאָרן אָנגעפאַלן אַן עקל. זי האָט אָבער גענומען שטודירן די שפּין און די פאַרגעסערטע אַפּשפיגלונג פון דער שפּין. זי האָט באַוואונדערט ווי די שפּין פאַלט ניט אַראָפּ, ווי זעקס פּיסלעך זיינען סימעטריש פאַרשפּרייט און נאָך צוויי זיינען אויסגעצויגן פאַרויס.

יב

שבתע-נאַכט פאַרן פאַרן — העשי איז געווען דאָרטן אין זומער קאָלאָניע און מ'האַט שוין געוואוסט אויף וועלכער באַן וועט מען זיך מאַרגן טרעפן — איז לענאָר אַוועק אין באַראָפּאַרק צו נחומען. זי האָט אים קיין זאַך ניט דערציילט. זי

האַט אים געגעבן אַ קאַנווערט מיט ניין און דרייסיק איינציקע דאָלערס, די חובות אויף די קומעדיקע דריי יאָר, באַצאָלט אין פאַרויס. נחום האָט זעלטן אַ הייב געמאַן אַ האַנט. ער האָט געבעטן זי זאָל דעם פאַרקלעפטן קאַנווערט אַריינרוקן צו אים אין בוועם־קעשענע. איי, האָט זי ביי זיך געטראַכט, וואָס זי וואָלט געבן אַבי זען זיין פנים ווען ער וועט דעם קאַנווערט אויפגעפענען!

אויף מאַרגן איז זי אַרויף אויף דער אייזנבאַן אין דער הויפט־סטאַנציע אין ניו־יאָרק. אַז די באַן האָט זיך אָפגעשטעלט אין פעקיפסי האָט לענאָר דעם קאַפּ אַרויסגערוקט אינדרויסן און אַ שריי אַוים געמאַן:

— העשי! דאָ!

ער איז אַריין אין וואַגאָן. באַלד האָט זיך די באַן גענומען אין וועג אַריין. עס זיינען געזעסן דאָרטן צוויי אייביק פאַרליכטע וואָס האָבן איינער דעם אַנדערן קיין ליבע־וואָרט ניט געזאָגט, ווער רעדט נאָך אַ קוש געמאַן. ביי ביידן איז דאָס שענסטע וואָרט אויף דער וועלט געווען „קאַנאָדע“. די באַן, פאַרנדיק צו צפון צו, איז פאַרבייגעלאָפן פעלדער, פאַרמען, שטעטלעך, וועלדער. ברוקלין איז געוואָרן ווייטער און ווייטער, דאָרטן, וואו צוויי משפחות, אויף ביידע זייטן מעקדאָנאָלד עוועניו, האָבן אַ קינד באַזויינט.

באבא גאָלד

באבא

אין אַלע
און אַלע
און אַלע

און אַלע 19-41

א'ת"ת
פירוש-ע
א"ת

פסח א"ת תשל"ז, 1976

און פון מעינקע הירשע-דודם

